

Onderzoek taken en taakuitvoering Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

R. Roodbeen
I. Schoonbeek
M. Kamperman
J. Snippe

Breuer
& INTRAVAL
ONDERZOEK & ADVIES

Colofon

© Breuer&Intraval
Auteursrechten voorbehouden

Januari 2023

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Tekst: R. Roodbeen, I. Schoonbeek, M. Kamperman, J. Snippe
Opdrachtgever: Afdeling Extern Wetenschappelijk Beleidsonderzoek, WODC

VOORWOORD

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft onderzoeks- en adviesbureau Breuer&Intraval onderzoek gedaan naar de taken en taakuitvoering van de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ). In dit onderzoek is nagegaan wat de doelen en taken van de LEBZ zijn, hoe de taken worden uitgevoerd, wat de samenstelling van de LEBZ is, hoe de kwaliteit van de werkzaamheden wordt bewaakt en hoe derden het werk van de LEBZ beoordelen.

Het onderzoek is uitgevoerd door de (senior)onderzoekers Ruud Roodbeen, Irene Schoonbeek, Marit Kamperman en Jacco Snippe.

Graag willen wij de leden van de begeleidingscommissie onder voorzitterschap van prof. dr. D. J. Korf (Universiteit van Amsterdam) bedanken voor de betrokken en deskundige wijze waarop zij het onderzoek hebben begeleid. De commissie bestond verder uit: dr. J. Diehle (WODC), dr. E.W. Kruisbergen (ministerie van Justitie en Veiligheid), dr. M.J. Mink-Nijdam (ARQ Centrum'45) en dr. B. de Wilde (De Straffaak).

Daarnaast willen we onze dank uitspreken aan alle mensen die hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Zonder hen was het onderzoek niet mogelijk geweest.

Namens Breuer&Intraval,

Jacco Snippe

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	4
Belangrijkste kernbegrippen	6
Samenvatting	9
<i>Inleiding</i>	9
<i>Resultaten en conclusies</i>	10
1. Inleiding, onderzoeksvragen en aanpak	17
1.1 Inleiding	17
1.2 Onderzoeksvragen	18
1.3 Aanpak	19
1.4 Leeswijzer	23
2. Huidige situatie en ontstaansgeschiedenis	25
2.1 Huidige situatie	25
2.2 Ontstaansgeschiedenis	28
2.3 Resumé	32
3. Beoogde doelen en taken	33
3.1 Doelen LEBZ	33
3.2 Taken LEBZ	34
3.3 Beoogde samenstelling LEBZ-adviseurs	38
3.4 Formele procedure	40
3.5 Resumé	41
4. Samenstelling en taakuitvoering	43
4.1 Aanvraag advies	43
4.2 Samenstelling LEBZ	45
4.3 Omvang en samenstelling adviesteams	48
4.4 Protocollen en instrumenten	51
4.5 Kenmerken zedenzaken	55
4.6 Advies aan de officier van justitie	59
4.7 Overige taken LEBZ	60
4.8 Resumé	61
5. Controle taakuitvoering	63
5.1 Eisen adviseurs	63
5.2 (Bij)scholing	65
5.3 Intervisie en supervisie	66

5.4	Eisen en procedures rapportages en rapporteurs.....	68
5.5	Evaluatie rapporten (LEBZ-adviezen).....	69
5.6	Kwaliteitsbewaking en borging.....	70
5.7	Resumé.....	70
6.	Ervaringen met en meningen over de LEBZ.....	73
6.1	Twee visies op LEBZ.....	73
6.2	Veronderstelde visie en houding LEBZ.....	75
6.3	Seponeren van zaken.....	78
6.4	Bijdrage LEBZ aan kwaliteit opsporingsonderzoek.....	80
6.5	Resumé.....	82
7.	Conclusies.....	85
7.1	Beoogde doelen en taken.....	85
7.2	Samenstelling en taakuitvoering.....	87
7.3	Controle op de taakuitvoering.....	88
7.4	Ervaringen met en meningen over LEBZ.....	88
7.5	Reflectie op bevindingen door de onderzoekers.....	91
7.6	Aanbevelingen.....	93
7.7	Ten slotte.....	95
	Geraadpleegde bronnen.....	96
Bijlage 1	Steekproef adviseurs LEBZ.....	101
Bijlage 2	Informatiebrief en toestemmingsverklaring.....	103
Bijlage 3	Ontwikkelingen zedenmisdrijven.....	105
Bijlage 4	Onderdelen LEBZ-rapportage.....	108

BELANGRIJKSTE KERNBEGRIPPEN

Adviseurs: Deskundigen in het zedenvakgebied die voor een maximale periode van twee keer drie jaar (uitzonderingen daargelaten) op verzoek van het LEBZ-coördinatiepunt advies geven op zaakdossiers in de LEBZ-procedure (meer over deze procedure is te lezen in hoofdstuk 2). Actieve adviseurs zijn adviseurs die zijn ingewerkt door de coördinatoren. Adviseurs behoren niet tot het LEBZ-coördinatiepunt. Interne adviseurs zijn in dienst bij de politie, externe adviseurs bij universiteiten en/of therapeutische behandelinstellingen. Adviseurs zijn er in de volgende disciplines: 1) klinisch psychologen, ontwikkelingspsychologen en/of orthopedagogen (extern), 2) cognitief psychologen, functieleerpsychologen en/of rechtspsychologen (extern), 3) zedenrechercheurs (intern), en 4) recherchepsychologen (intern en tevens vaak rapporteur).

Adviseursbijeenkomst (zaakbespreking): Een bijeenkomst waarin de LEBZ-adviseurs onder leiding van de rapporteur hun individuele adviezen en conclusies uit het zaakdossier bespreken en gezamenlijk tot een conclusie komen (het LEBZ-advies).

Adviseursgroep: Een door de LEBZ-coördinatoren multidisciplinair samengestelde groep adviseurs bestaande uit twee tot vier (meestal vier) adviseurs, die het zaakdossier bekijken en komen met een advies. De samenstelling van de adviseursgroep is afhankelijk van de vraagstelling.

Coördinatiepunt: Het LEBZ-coördinatiepunt is sinds 1999 gefinancierd door en onder beheer van de Nationale Politie (Landelijke Eenheid, Team Recherchepsychologen), en is de kern van de LEBZ. Het coördinatiepunt bestaat uit de twee coördinatoren en het dienstsecretariaat. Zij worden ondersteund door gedragskundigen/rapporteurs (recherchepsychologen).

Coördinatoren: Twee recherchepsychologen in dienst bij de politie en georganiseerd in het coördinatiepunt. Zij houden zicht op de voortgang van de uit te brengen adviezen (binnenkomende adviezen analyseren en aannemen/doorverwijzen, adviseurs werven en selecteren, en adviesgroepen samenstellen), op het ontwikkelen van expertise en het overdragen van kennis (opstellen jaarlijkse rapportage). Coördinatoren kunnen ook rapporteur zijn.

Dienstsecretariaat: Administratieve ondersteuning georganiseerd in het coördinatiepunt. Verzorgen de administratie, verantwoordelijk voor het in ontvangst nemen en registreren van aanvragen, kopiëren/verzenden van stukken en het verwerken van declaraties.

Disclosure: Eerste onthulling van het misbruik.

Dissociatieve stoornis: Dissociatie is een verstoring en/of onderbreking van het normale psychische functioneren, die van invloed is op onder andere het denken, geheugen, identiteit, emotie, perceptie, lichaamsbeleving, motorische controle en gedrag, en is het belangrijkste kenmerk van deze stoornis. Een dissociatieve stoornis kan ontstaan door een vroegkinderlijk trauma. Door dissociatie kan iemand nare gevoelens, die opgeroepen worden door het trauma, wegdrücken of eraan ontsnappen. Eén van de kenmerken van een dissociatieve stoornis is dissociatieve amnesie waardoor slachtoffers geen herinneringen hebben aan (delen van) het misbruik [1].

Doel: Een doel beschouwen wij als een bepaalde toestand die of effect dat men in de toekomst wil bereiken.

Gedragskundige/rapporteur: Recherchepsychologen in dienst bij de Nationale Politie of een eenheid van de politie, die ondersteuning bieden aan het coördinatiepunt als

gedragskundige en/of rapporteur. Zij houden zicht op inhoudelijke werkzaamheden, leiden adviseursbijeenkomsten en schrijven op basis hiervan de rapportages (het LEBZ-advies). Zoals adviseurs, zijn ook de gedragskundigen/rapporteurs lid van de LEBZ. Zij kunnen voor onbepaalde tijd lid zijn.

Hervonden herinneringen: Er is sprake van een hervonden herinnering: "als iemand aangeeft dat hij of zij in het verleden een ingrijpende gebeurtenis heeft meegemaakt met een belangrijke persoonlijke betekenis, dat hij of zij zich dit enkele jaren in het geheel niet heeft kunnen herinneren, maar dat de herinnering daarna geheel of gedeeltelijk toegankelijk is geworden en (nu) door hem of haar als authentiek en betrouwbaar wordt ervaren" [2].

Intervisie: Intervisie beschouwen wij als een methode waarmee in georganiseerd groepsverband tussen vakgenoten en professionals casussen worden ingebracht en door discussie inzicht wordt verkregen in de wijze waarop deze casussen dienen te worden behandeld.

LEBZ: Afkorting voor de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken, waarvan het coördinatiepunt (coördinatoren en dienstsecretariaat, ondersteund door gedragskundigen/rapporteurs) de kerngroep is, onder beheer van de politieorganisatie.

LEBZ-advies: Een LEBZ-advies is een rapportage geschreven door de rapporteur en gebaseerd op de gezamenlijke conclusies van adviseurs uit de adviseursbijeenkomst. De rapportage is opgebouwd uit een aantal vaste onderdelen: tijdslijn, samenvatting, ontstaansgeschiedenis van de beschuldiging, studioverhoor (indien van toepassing), hulpverlening (indien van toepassing), opsporingsonderzoek, conclusie en advies. Een template van een LEBZ-advies is in bijlage 4 van deze rapportage toegevoegd.

Officier van justitie: Vertegenwoordiger van het Openbaar Ministerie (OM). Geeft leiding aan de politie tijdens een opsporingsonderzoek. De officier van justitie kan bepalen of een zaak geseponeerd wordt of dat de verdachte wordt vervolgd. De officier van justitie is in de meeste gevallen opdrachtgever van de LEBZ en ontvanger van het LEBZ-advies. De advocaat-generaal of rechter-commissaris kunnen ook opdrachtgever zijn, maar dit vindt sporadisch plaats.

OM-Aanwijzingen: Voorschriften en regels die voor het OM gelden en ook door het OM toegepast moeten worden. Burgers kunnen hieraan rechten ontlenuen (externe werking).

Politie-instructie: Een interne niet openbare werkinstructie van de politie waarin uniforme werkafspraken staan omschreven met betrekking tot kwaliteit en uitvoeringsnormen. Burgers kunnen hieraan geen rechten ontlenuen.

PIZKK: Afkorting voor de Politie-instructie Zeden, Kinderpornoografie en Kindersekstoerisme waarin de doelen en taken van de LEBZ vanaf 2016 zijn vastgelegd.

Ritueel misbruik: Ritueel misbruik wordt in de Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik uit 2009 omschreven als: "met rituelen omgeven en in groepsverband uitgevoerd seksueel sadisme jegens verscheidene kinderen in combinatie met extreme vormen van fysiek geweld en bedreiging" [3].

SAM: Afkorting voor het Scenario Analyse Model, wat LEBZ-adviseurs gebruiken als analyse-structuur bij het interpreteren van gegevens en het vaststellen van feiten uit zaakdossiers. Met behulp van het SAM richten LEBZ-adviseurs zich tijdens hun analyse zowel op informatie die de aangifte ondersteunt (verificatie) als op informatie die de aangifte niet ondersteunt (falsificatie). De analyse richt zich niet alleen op het delict waarvan aangifte is gedaan, ook de ontstaansgeschiedenis van de beschuldiging wordt bij de analyse betrokken. Het SAM is door de coördinatoren van de LEBZ geïntroduceerd (zie ook [4]-[15]).

Supervisie: Supervisie beschouwen wij als het systematisch (en vaak ook individueel) leren dat altijd plaatsvindt onder begeleiding/toezicht van een professional, namelijk de supervisor.

Taken: Taken definiëren we als werkzaamheden of activiteiten die men uitvoert volgens een vastgestelde werkwijze of procedure.

Zaakdossier: Verzameling van bestanden en documenten van de politie met informatie over een zedenzaak. Op verzoek van de officier van justitie stuurt de politie het zo volledig mogelijke zaakdossier naar het coördinatiepunt van de LEBZ. Alle relevante beeld- en geluidsdragers worden meegezonden. Indien er sprake is van eerdere of andere politiecontacten (met betrekking tot aangeefster/aangever of de beschuldigde) wordt hierover informatie verstrekt. Het zaakdossier is in beginsel voorzien van een gedetailleerde tijdslijn van de gebeurtenissen die een rol spelen in de ontstaansgeschiedenis van de aangifte.

SAMENVATTING

Inleiding

In dit rapport beschrijven we een onderzoek naar de taken en taakuitvoering van de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ). De LEBZ brengt advies uit aan officieren van justitie bij bijzondere zedenzaken, zoals zaken met aspecten van hervonden herinneringen, of zaken die zich meer dan acht jaar geleden zouden hebben voorgedaan. In deze samenvatting starten we met de aanleiding van dit onderzoek en beschrijven we de manier waarop we het onderzoek uitgevoerd hebben (de gevolgde aanpak is uitgebreid beschreven in hoofdstuk 1 van deze rapportage). Vervolgens beschrijven we de belangrijkste bevindingen, beginnende met een omschrijving van de LEBZ en hoe zij advies uitbrengen (de procedure, zie ook in hoofdstuk 2 van deze rapportage). Vervolgens gaan we in op de beoogde doelen en taken van de LEBZ (zie ook in hoofdstuk 3 van deze rapportage), de samenstelling (en controle op) de taakuitvoering (zie ook in hoofdstuk 4 en 5 van deze rapportage), en de ervaringen met en meningen over de LEBZ (zie ook in hoofdstuk 6 van deze rapportage). In Kaders S1 tot en met S4 volgen de belangrijkste conclusies. We sluiten deze samenvatting af met een aantal reflecties op deze bevindingen (zie ook in hoofdstuk 7 van deze rapportage).

Aanleiding

De aanleiding van dit onderzoek is discussie over de werkwijze van de LEBZ in de politiek, media en wetenschap. Onder andere therapeuten/behandelaren en (vermeende) slachtoffers van zedenmisbruik zijn ontevreden over de betrouwbaarheid en objectiviteit van de politie en LEBZ, en geven aan hierin geen vertrouwen meer te hebben. Op verzoek van de Tweede Kamer is onderzoek gevraagd naar de doelstellingen, werkwijze en resultaten van de LEBZ. Het WODC heeft Breuer&Intraval opdracht gegeven onderzoek te doen naar: 1) de beoogde doelen en taken van de LEBZ, 2) de taakuitvoering en samenstelling, 3) de controle op de taakuitvoering, en 4) de ervaringen met en meningen over de LEBZ. De beoogde doelen en taken geven een goed beeld van *wat de LEBZ zou moeten doen*. De taakuitvoering en samenstelling laat zien *hoe de LEBZ functioneert in de praktijk*. In de controle op de taakuitvoering brengen we in kaart *hoe de LEBZ zichzelf controleert* (oftewel, hoe de kwaliteitsbewaking/borging is geregeld). De ervaringen met en meningen over de LEBZ laten zien *hoe verschillende mensen tegen deze expertisegroep aankijken*. In de conclusie reflecteren we op de vraag *of de LEBZ doet wat men ook zou moeten doen*.

Aanpak

De gevolgde benadering in dit onderzoek is de 'Realistic Evaluation' (RE). Hierdoor ingegeven zijn eerst de beoogde doelen en taken van de LEBZ geanalyseerd, zoals die zijn beschreven in tientallen beleidsdocumenten en publicaties (bijv. in OM-Aanwijzingen en onderzoeksverslagen van de LEBZ zelf), aangevuld met interviews met de opstellers van deze documenten. Vervolgens is de samenstelling en (controle op de) taakuitvoering van de LEBZ in de praktijk onderzocht met een inhoudsanalyse van 155 LEBZ-adviezen en interviews met adviseurs en voormalige adviseurs van de LEBZ. Ook zijn interviews afgenomen om de ervaringen met en meningen over de LEBZ in kaart te brengen. In totaal

zijn in dit onderzoek 45 interviews afgenomen. De informatie uit de inhoudsanalyse en interviews zijn afgezet tegen de beoogde doelen en taken uit de beleidsdocumenten, zodat geanalyseerd kan worden of de LEBZ functioneert zoals bij de oprichting in 1999 werd beoogd.

Resultaten en conclusies

De LEBZ is in 1999 opgericht en brengt advies uit aan met name de officier van justitie bij bijzondere zedenzaken, zoals zaken met aspecten van hervonden herinneringen, of zaken die zich meer dan acht jaar geleden zouden hebben voorgedaan. De LEBZ bestaat uit een coördinatiepunt en een groep van interne en externe adviseurs. Het coördinatiepunt valt onder het beheer van de politie, en is de kern van de LEBZ, bestaande uit twee coördinatoren, een dienstsecretariaat en gedragskundigen/rapporteurs die ter ondersteuning worden ingezet. Adviseurs behoren niet tot dit coördinatiepunt, maar worden door de coördinatoren gevraagd om advies te geven over een zedenzaak. Interne adviseurs zijn in dienst bij de politie, externe adviseurs bij universiteiten en/of therapeutische behandelinstellingen. De officier van justitie is in de meeste gevallen opdrachtgever van de LEBZ en is ontvanger van het uiteindelijke LEBZ-advies. De advocaat-generaal of rechter-commissaris kunnen ook opdrachtgever zijn, maar dit vindt sporadisch plaats. Daarom spreken we in deze rapportage alleen van de officier van justitie als opdrachtgever. De LEBZ wordt meestal door de officier van justitie geconsulteerd vóór aanhouding van de verdachte. De doelen en taken van de LEBZ waren vanaf 1999 vastgelegd in OM-Aanwijzingen, vanaf 2016 zijn deze vastgelegd bij de Politie-instructie Zeden, Kinderpornografie en Kindersekstoerisme (PIZKK).

Procedure

De adviesprocedure van de LEBZ start met een aanmelding van een zedenzaak door de officier van justitie bij de coördinatoren. Als een zaak volgens de coördinatoren niet past bij de LEBZ, verwijzen zij de officier van justitie door naar een andere adviseur. Als een zaak wel past, wordt het zaakdossier door de politie naar de LEBZ verzonden en stellen de coördinatoren een adviseursgroep samen. Deze adviseursgroep bestaat meestal uit vier adviseurs (inclusief rapporteur), die op basis van beschikbaarheid, achtergrond en deskundigheid worden geselecteerd en samengesteld. Zij beoordelen de zaak individueel en onafhankelijk van andere adviseurs, en delen hun bevindingen met de rapporteur. Onder leiding van de rapporteur worden in de adviseursbijeenkomst (zaakbespreking) de individuele adviezen van de adviseurs vervolgens besproken en beargumenteerd, en komt men gezamenlijk tot een conclusie. Op basis hiervan maakt de rapporteur een conceptrapportage. Deze krijgt een definitieve status na goedkeuring van alle adviseurs. Vervolgens wordt het LEBZ-advies verzonden naar de officier van justitie. In het LEBZ-advies wordt advies gegeven over het al dan niet voortzetten van het opsporingsonderzoek en/of over het al dan niet vervolgen van de verdachte. Per aangemelde zedenzaak wordt deze procedure doorlopen, en deze neemt ongeveer acht weken in beslag.

Beoogde doelen en taken

* De beoogde doelen van de LEBZ zijn het objectiveren van (verklaringen en bewijsvoering in) bijzondere zedenzaken en het opbouwen van kennis over deze zaken. De beoogde taken van de LEBZ zijn om: 1) adviezen uit te brengen aan de officier van justitie over zedenzaken en de gedragswetenschappelijke aspecten van deze zaken, 2) hierover

jaarlijks te rapporteren, 3) relevante expertise te ontwikkelen voor het beoordelen van zedenzaken en 4) kennis hierover uit te dragen.

* De beoogde doelen, taken, samenstelling en formele procedure van de LEBZ (van aanmelding zaak door de officier van justitie tot het ontvangen van het LEBZ-advies) zijn vanaf de oprichting tot heden vrijwel ongewijzigd gebleven. Een uitzondering zijn de drie consequenties/wijzigingen als gevolg van de overgang van OM-Aanwijzing naar PIZKK in 2016. Deze zijn: 1) *dwingend voorleggen* van zaken door de officier van justitie is niet meer van toepassing, maar zaken *kunnen worden voorgelegd*, 2) het aspect ritueel misbruik is vervangen voor misbruikzaken die bij de aangifte langer dan acht jaar geleden waren geëindigd, en 3) de externe werking die een OM-aanwijzing in zich bergt, vervalt (wat wil zeggen dat burgers geen rechten meer kunnen ontlenen aan de doelen en taken van de LEBZ).

* Wat tevens opvalt in deze beleidsanalyse, is dat de LEBZ tussen 2005 en 2015 meer zaken coördineerde dan ingeschat. Ook is de werkverdeling binnen het coördinatiepunt anders dan in 1999 voorgesteld. Vijf taken (zie Kader 3.1 van deze rapportage voor een overzicht van taken) die eigenlijk uitgevoerd zouden moeten worden door de gedragskundige/rapporteur (die enkel ter ondersteuning betrokken worden bij het coördinatiepunt, en hierbij niet vast betrokken zijn zoals in 1999 beoogd) zijn door de coördinator uitgevoerd.

* Daarnaast is, afgezien van een evaluatie/onderzoek naar de tevredenheid van de opdrachtgevers van de LEBZ, een evaluatie van de LEBZ niet uitgevoerd.

* De doelen en taken van de LEBZ zijn congruent met elkaar en met het overkoepelende uitgangspunt in de Aanwijzing Zeden uit 2016.

Kader S.1 Belangrijkste conclusies beoogde doelen en taken

- De doelen, taken, samenstelling en procedures van de LEBZ zijn vanaf de oprichting tot heden vrijwel ongewijzigd (met uitzondering van de drie hierboven beschreven consequenties/wijzigingen in taken met de overstap van OM-Aanwijzing naar PIZKK).
- De LEBZ heeft in de periode 2005 tot en met 2015 meer zaken gecoördineerd dan ingeschat (44 zaken per jaar tussen 2005 en 2010, en 50 zaken per jaar tussen 2010 en 2015), 2) de LEBZ heeft vanaf de oprichting in 1999 een beperktere bezetting dan bij de oprichting beoogd, en 3) de coördinatoren hebben vanaf de oprichting in 1999 meer taken uitgevoerd dan beoogd.
- De LEBZ is vanaf de oprichting beperkt geëvalueerd.
- De doelen en taken van de LEBZ zijn congruent met elkaar en met het overkoepelende uitgangspunt in de Aanwijzing Zeden uit 2016 (waaronder het beleid op gebied van opsporing en vervolging van seksueel misbruik én met het slachtofferbeleid voor slachtoffers van seksueel misbruik zijn opgenomen).

Taakuitvoering en samenstelling

* In de periode 2016 tot en met 2021 is de LEBZ bij 174 zaken om advies gevraagd. Bij 155 van deze aanvragen is een LEBZ-advies opgeleverd (gemiddeld 26 per jaar), negentien aanvragen werden door de coördinatoren doorverwezen naar een andere adviseur buiten de LEBZ (bijv. een gerechtelijk deskundige of recherchepsycholoog binnen het eigen team). Deze 174 zaken in zes jaar tijd vormen slechts een fractie van het aantal van rond de 3.000 zedenmisdrijven dat jaarlijks door de politie naar het OM wordt gestuurd.

* Van deze 155 LEBZ-adviezen valt ruim een derde in de categorie misbruik langer dan acht jaar geleden (39%), gevolgd door beschuldiging van een seksueel misdrijf na een

echtscheiding (30%) en hervonden herinnering (28%). De beoordeling van een zaak waarbij sprake is van misbruik met rituele kenmerken komt nauwelijks voor (2%).

* Het vaakst concludeert men bij de 155 LEBZ-adviezen (36%) dat er onvoldoende informatie in het zaakdossier aanwezig is, maar dat verder onderzoek wel zinvol wordt geacht omdat er nog voldoende aanknopingspunten zijn. In bijna een kwart van de adviezen (23%) is geconcludeerd dat het zaakdossier onvoldoende informatie bevat en verder onderzoek zinloos is. In 17% van de zaken is geconcludeerd dat er voldoende informatie in het zaakdossier is, maar dat er geen onderbouwing is voor een beschuldiging.

* In alle beoordelingen is gebruik gemaakt van het Scenario Analyse Model (SAM).
* Bij 98% van deze 155 beoordelingen waren minimaal vier adviseurs betrokken, altijd in sterk wisselende samenstelling, en altijd in combinatie van een klinisch psycholoog/orthopedagoog, een rechtspsycholoog/cognitief psycholoog, een zedenrechercheur en een recherchepsycholoog.

* In totaal zijn in de periode 2016 tot en met 2021 55 adviseurs en rapporteurs lid (geweest) van de LEBZ. De zedenrechercheurs vormen de grootste categorie (29%; zestien adviseurs), gevolgd door klinisch psychologen/orthopedagogen (25%; veertien adviseurs), rechtspsychologen/ cognitief psychologen (20%; elf adviseurs) en recherchepsychologen (16%; negen rapporteurs).

* De adviseurs zijn in de meeste gevallen door de coördinatoren en in overleg met de actieve adviseurs gevraagd lid te worden van de LEBZ vanwege hun specifieke kennis en ervaring in het zedenvakgebied. Gemiddeld zijn adviseurs in de periode 2016 tot en met 2021 zes jaar lang aan de LEBZ verbonden, en heeft een adviseur gemiddeld dertien keer een zaak beoordeeld en een advies opgesteld.

* Uit zowel de inhoudsanalyse van LEBZ-adviezen als interviews met adviseurs blijkt dat men kritisch is over de kwaliteit van politieonderzoeken. Ook blijkt uit gesprekken met officieren van justitie en zedenrechercheurs dat de terugkoppeling van het LEBZ-advies naar het zedenteam, inclusief algemene feedback over de kwaliteit van het opsporingsonderzoek, niet altijd plaatsvindt. In hoeverre het LEBZ-advies door de officieren van justitie wordt overgenomen en tot vervolging, seponering of een andere afdoening door het OM heeft geleid is niet bekend.

* Behalve het adviseren, heeft de LEBZ ook de taak jaarlijks te rapporteren over behandelde zaken. Het laatste onderzoeksrapport van de LEBZ dateert uit 2008, daarna is er geen rapport meer gepubliceerd, maar zijn door de coördinatoren thematische artikelen geschreven die gaan over onderwerpen relevant voor de LEBZ. Er is een - niet openbare - publicatie, waarin de beoordeling van complexe zedenzaken door de LEBZ in de periode 2008-2020 centraal staat.

* Verder hebben de coördinatoren lezingen en lessen gegeven over zedenzaken op de politieacademie en in presentaties.

* Tevens zijn de coördinatoren betrokken geweest bij het opstellen van de PIZKK.

Kader S.2 Belangrijkste conclusies taakuitvoering en samenstelling

- Van alle zaken die binnenkomen bij het LEBZ-coördinatiepunt in de periode 2016 tot en met 2021, worden de meeste ook als geschikt voor de LEBZ gekwalificeerd door de coördinatoren.
- Het grootste percentage zaakdossiers die de LEBZ in die periode heeft beoordeeld hebben betrekking op misbruik langer dan acht jaar geleden.
- Er wordt in ruim een derde van de gevallen in LEBZ-rapportages in de periode 2016 tot en met 2021 geconcludeerd dat er onvoldoende informatie in het zaakdossier aanwezig is, maar dat verder onderzoek zinvol is (waar dan ook suggesties voor worden gedaan).

- In alle LEBZ-adviezen in die periode is gebruik gemaakt van het SAM.
- De samenstelling van adviesgroepen verloopt in die periode zoals beoogd (met vrijwel altijd vier adviseurs in wisselende samenstellingen).
- Het jaarlijks openbaar rapporteren van behandelde zaken is vanaf 2008 niet meer uitgevoerd.
- De coördinatoren en adviseurs van de LEBZ werken aan kennisoverdracht (het geven van lezingen en lessen).
- De coördinatoren van de LEBZ zijn betrokken bij het opstellen van de PIZKK.

Controle op de taakuitvoering

* De eis om *actief adviseur te worden* (actieve adviseurs zijn adviseurs die ingewerkt zijn en advies geven op zaakdossiers in de LEBZ-procedure), is voor interne adviseurs (die in dienst zijn bij de politie) werkervaring in het zedenvakgebied. Externe adviseurs (niet in dienst bij de politie) zijn bij voorkeur gepromoveerd in een vakgebied gerelateerd aan de taken van de LEBZ, en/of hebben behandelervaring in de klinische psychologie.

* *Actieve adviseurs* mogen niet participeren in een LEBZ-advies als zij: 1) mensen kennen in een zaakdossier, 2) betrokken zijn of werken bij een afdeling/eenheid waar de zedenzaak speelt, en 3) de termijn van tweemaal drie jaar overschrijden (met uitzondering voor beperkt beschikbare expertises en recherchepsychologen). Men probeert actieve externe adviseurs minimaal vier zaken per jaar te laten behandelen, voor interne adviseurs zijn dit minimaal twee zaken per jaar.

* Rapporteurs mogen geen rapportages opleveren als zij: 1) de inwerkperiode nog niet hebben afgerond, en 2) betrokken zijn of werken bij een afdeling/eenheid waar de zedenzaak speelt.

* Eisen voor LEBZ-rapportages zijn: 1) het hebben van een vaste opbouw (zie het template van LEBZ-adviezen in bijlage 4), 2) gebaseerd zijn op de inbreng en overeenstemming van adviseurs, en 3) onderbouwd zijn met verwijzingen naar dossier, bron en/of wetenschappelijke literatuur.

* Interne bijscholing, intervisie en evaluatie vindt plaats in een voor adviseurs van de LEBZ plenaire en jaarlijks terugkomende bijeenkomst georganiseerd door de LEBZ. Intervisie vindt ook plaats in kleinschaligere vormen tijdens adviseursbijeenkomsten.

* Er is supervisie op LEBZ-coördinatoren door de teamchef van recherchepsychologen. Hoe dit plaatsvindt, hebben we in dit onderzoek niet kunnen achterhalen. Coördinatoren hebben supervisie op: 1) gedragskundigen/rapporteurs, 2) de administratieve ondersteuning, en 3) kandidaat-adviseurs in de introductiefase.

* LEBZ-adviseurs hebben in de introductieprocedure behoefte aan: 1) duidelijkheid wat de verwachtingen zijn van het introductiegesprek, 2) meer informatie over de eisen die worden gesteld aan de eigen bijdrage van adviseurs (individuele adviezen en conclusies), en 3) een starterspakket voor kandidaat-adviseurs met daarin onder andere informatie over wat van adviseurs verwacht wordt.

* LEBZ-adviseurs pleiten voor hervatting van de jaarlijkse bijeenkomsten georganiseerd door de LEBZ (die door COVID-19 maatregelen een paar jaar niet zijn georganiseerd), en een evaluatie van individuele LEBZ-adviezen op zaakniveau met de officier van justitie.

Kader S.3 Belangrijkste conclusies controle op de taakuitvoering

- Er zijn eisen en voorwaarden om actief LEBZ-adviseur of LEBZ-rapporteur te worden, en de inzet van reeds actieve adviseurs en rapporteurs is ook aan voorwaarden gebonden.
- Alle LEBZ-adviezen moeten voldoen aan bepaalde opgestelde eisen.

- Interne bijscholing, intervisie en evaluatie vindt plaats in een jaarlijkse bijeenkomst (en is door COVID-19 maatregelen een aantal jaar niet georganiseerd).
- Supervisie, en daarmee controle op de taakuitvoering, vindt vooral plaats door de coördinatoren.
- LEBZ-adviseurs hebben in de introductieprocedure behoefte aan: 1) duidelijkheid wat de verwachtingen zijn van het introductiegesprek, 2) meer informatie over de eisen die worden gesteld aan de eigen bijdrage van adviseurs (individuele adviezen en conclusies), en 3) een starterspakket voor kandidaat-adviseurs met daarin onder andere informatie over wat van adviseurs verwacht wordt.
- LEBZ-adviseurs pleiten voor hervatting van het patroon van jaarlijkse bijeenkomsten georganiseerd door de LEBZ, en een evaluatie van individuele LEBZ-adviezen op zaakniveau met de officier van justitie.

Ervaringen met en meningen over LEBZ

* Geïnterviewden hebben vanuit verschillende perspectieven en wisselende frequenties te maken met de LEBZ. Enerzijds hebben bijvoorbeeld zedenrechercheurs, leidinggevendenden bij de politie of officieren van justitie concreet en direct te maken met de LEBZ. Anderzijds hebben bijvoorbeeld rechters, advocaten, behandelaren of (vermeende) slachtoffers veelal indirect te maken met de LEBZ. Met name de behandelaren en (vermeende) slachtoffers worden in de meeste gevallen slechts sporadisch of gedeeltelijk op de hoogte gesteld van het advies dat de LEBZ heeft uitgebracht met betrekking tot de casus, en baseren zich bij hun oordeel op de beperkte kennis die openbaar beschikbaar is over de LEBZ.

* De ervaringen met en meningen over de LEBZ geuit door de geïnterviewden zijn grofweg in twee categorieën te verdelen. Enerzijds is er de categorie geïnterviewde zedenrechercheurs, officieren van justitie, rechters, één advocaat, en één beschuldigde, die aangeven dat de LEBZ-coördinatoren en adviseurs beschikken over de juiste kennis, expertise en inzichten. Zedenrechercheurs plaatsen hierbij de kanttekening dat extra opsporingshandelingen die de LEBZ adviseert vaak niet mogelijk zijn door een gebrek aan capaciteit, en dat er binnen de politieorganisatie en zedenteams te weinig kennis en aandacht is voor de LEBZ en LEBZ-adviezen. Samenwerking en communicatie lijkt voor verbetering vatbaar.

* Anderzijds is er de categorie geïnterviewde behandelaren, (vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en één van de advocaten die kritisch zijn op de LEBZ. Zij zijn van mening dat de coördinatoren en adviseurs van de LEBZ vooringenomen zijn over bepaalde aspecten van een zaak (met name met betrekking tot hervonden herinneringen en de betrokkenheid van therapeuten) en afwijzend staan tegenover fenomenen zoals bijvoorbeeld ritueel misbruik. Daardoor kunnen zij volgens de geïnterviewden geen objectief advies geven over casussen waarbij deze onderwerpen spelen. Samengevat vinden zij de vakkennis waar de coördinatoren en adviseurs zich op baseren voor het opleveren van een LEBZ-advies achterhaald, eenzijdig en onvolledig, en de houding voor nieuwe inzichten gesloten. Ook vinden zij dat de taak- of doelstelling van de LEBZ onvoldoende rekening houdt met de behoeften van slachtoffers. Hierdoor zouden slachtoffers volgens de geïnterviewden ontmoedigd worden om aangifte te doen, of in de aangifte verwijzingen naar ritueel misbruik vermijden. Volgens een aantal geïnterviewde behandelaren komen dergelijke zaken daardoor niet of nauwelijks voor in de registraties van zedenzaken in Nederland en wordt daaruit onterecht de conclusie getrokken dat deze zaken in Nederland dus niet voorkomen.

* Hoewel bovenstaande geïnterviewden zich realiseren dat een misdrijf bewezen moet kunnen worden en dat behandelaren een fundamenteel andere uitgangspositie hebben met

(vermeende) slachtoffers, vinden zij meer nuance in de werk- en denkwijze van de LEBZ vereist, waarbij rekening gehouden wordt met: 1) de impact die een LEBZ-advies heeft op een (vermeend) slachtoffer/beschuldigde (rekening houden met deze impact en manieren om hiermee om te gaan wordt vaak als punt van advies geformuleerd in LEBZ-adviezen, zie ook paragraaf 4.6 van deze rapportage), 2) met de omstandigheden van het (vermeende) slachtoffer en 3) de invloed van deze omstandigheden op de verklaring.

* Volgens de geïnterviewde behandelaren, (vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en één van de advocaten is transparantie nodig in de wijze waarop de LEBZ te werk gaat en georganiseerd is (bijvoorbeeld het periodiek presenteren van een ledenlijst).

* Ook zou volgens bovenstaande geïnterviewden inzage in het LEBZ-advies voor (vermeende) slachtoffers/beschuldigten door de officier van justitie tot een beter inzicht kunnen leiden in de werkwijze en de overwegingen van de adviseurs van de LEBZ, waardoor het advies voor (vermeende) slachtoffers/beschuldigten beter te begrijpen zou zijn.

* Opvallend is dat de met name de geïnterviewde behandelaren, (vermeende) slachtoffers, en vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers hun oordeel hoofdzakelijk lijken te baseren op eenmalig en indirect contact met de LEBZ, en de beperkte openbare informatie die over de LEBZ beschikbaar is. Onafhankelijke en betrouwbare informatie over de LEBZ is voor buitenstaanders niet of nauwelijks openbaar beschikbaar. De taakomschrijving in de PIZKK is niet openbaar, sinds 2008 is er geen zaak overstijgende rapportage meer gepubliceerd door de LEBZ en een actuele lijst met adviseurs is niet beschikbaar. Mede hierdoor zijn er onduidelijkheden en misvattingen over de LEBZ.

* LEBZ-adviseurs kennen bovenstaande kritische houding, maar kunnen zich hierin niet vinden. Zij voeren aan dat: 1) het multidisciplinaire karakter van adviseursgroepen- en bijeenkomsten, 2) de analyse van meerdere scenario's én 3) de actuele kennis uit de wetenschap en politiepraktijk die geborgd zijn in de LEBZ deze kritiek weerleggen.

Kader S.4 Belangrijkste conclusies ervaringen en meningen LEBZ

- Personen die lid zijn van de LEBZ (als adviseur of in het LEBZ-coördinatiepunt), zedenrechercheurs en leidinggevenden bij de politie of officieren van justitie, kunnen regelmatig te maken hebben met de LEBZ.
- Advocaten, rechters, behandelaren, (vermeende) slachtoffers en (vermeende) daders komen in principe niet direct met de LEBZ in contact.
- Enerzijds is er een categorie geïnterviewden die aangeeft dat de LEBZ-coördinatoren en adviseurs beschikken over de juiste kennis en expertise. Zij zien mogelijkheden tot verbetering in de onderlinge samenwerking en communicatie tussen de zedenteams en de LEBZ, en zij zien mogelijkheden tot verbetering in de aandacht en kennis die er is binnen de zedenteams voor de LEBZ en de LEBZ-adviezen die men krijgt.
- Anderzijds is er een categorie geïnterviewden die aangeeft dat de LEBZ-coördinatoren en adviseurs een vooringenomen houding en negatief oordeel hebben over bepaalde fenomenen. Deze geïnterviewden vinden meer nuance in de werk- en denkwijze van de LEBZ vereist, waarbij rekening gehouden wordt met: 1) de impact die een LEBZ-advies heeft op een (vermeend) slachtoffer/beschuldigde (zoals ook vaak geadviseerd aan de officier van justitie in LEBZ-adviezen), 2) met de omstandigheden van het (vermeende) slachtoffer en 3) de invloed van deze omstandigheden op de verklaring.
- Ook vinden deze geïnterviewden meer transparantie belangrijk in de wijze waarop de LEBZ te werk gaat en georganiseerd is (bijvoorbeeld het periodiek presenteren van een ledenlijst).

- Deze categorie geïnterviewden baseren hun oordeel over het algemeen op eenmalig en indirect contact met de LEBZ, en de beperkte openbare informatie die over de LEBZ beschikbaar is.
- De reactie van LEBZ-adviseurs hierop is dat zij deze kritiek kennen, maar zich hierin niet kunnen vinden, aangezien zij aangeven het advies toe te spitsen op de betrouwbaarheid van het geheugen of de herinnering van degene die aangifte doet, en dit multidisciplinair te analyseren en toetsen aan actuele kennis uit de praktijk en wetenschap.

Ten slotte

De LEBZ is in 1999 opgericht met als eerste doel het objectiveren van (verklaringen en bewijsvoering in) bijzondere zedenzaken en inzicht verschaffen in de waarde en de gedragswetenschappelijke aspecten van deze zaken. Dit doel is in de loop van de tijd vrijwel ongewijzigd gebleven en is, ondanks de coördinatie van meer zaken dan beoogd in de periode 2005 tot en met 2015, beperkte bezetting en het ontbreken van een evaluatie volgens beoogde procedures uitgevoerd.

De tweede doelstelling van de LEBZ, het opbouwen van kennis over bijzondere zedenzaken, is ook op gedegen wijze uitgevoerd. De overdracht van deze kennis en expertise is echter in mindere mate geslaagd. In 2008 is de laatste rapportage van de LEBZ verschenen (de meest recente publicatie is niet openbaar beschikbaar). Onafhankelijke en betrouwbare informatie over bijvoorbeeld de taken of taakomschrijving van de LEBZ is voor buitenstaanders niet beschikbaar. Daarnaast blijkt kennis over de LEBZ binnen zedenteams van de politie beperkt en blijkt feedback over opsporingshandelingen uit LEBZ-advies de zedenteams niet of slechts deels te bereiken. Oftewel, de tweede doelstelling is niet geheel zoals beoogd uitgevoerd, en er zijn verbeteringen mogelijk.

Het beeld dat wij als onderzoekers gekregen hebben van de LEBZ, is tweeledig. Enerzijds zien wij een expertisegroep waarvan de coördinatoren onder druk staan door de discussie en kritiek die de aanleiding vormde voor dit onderzoek. Hoewel er ruimte is voor verbetering, is onze indruk dat de coördinatoren werken vanuit de taken en taakuitvoeringen zoals deze sinds de oprichting in 1999 zijn opgesteld. De steken die men hierin heeft laten vallen, zijn naar alle waarschijnlijkheid door capaciteitsproblemen ontstaan. Voor de LEBZ-adviseurs die wij hebben gesproken geldt ook dat zij werken vanuit de beoogde procedure en unaniem staan achter de multidisciplinaire werkwijze van de LEBZ. Zij, en vele andere met directe ervaring met de LEBZ, zijn ervan overtuigd dat de coördinatoren en de adviseursgroep voldoende kennis en expertise hebben om hun werk gedegen te kunnen doen. De onderzoekers sluiten zich hierbij aan. Toch zien wij ook een expertisegroep waarover onduidelijkheid bestaat bij het algemene publiek. Meer transparantie in de doelen, taken en taakuitvoering lijkt ons een eerste stap in de goede richting, maar zal niet alle problemen oplossen. Voorzien in en afstemmen op de behoeften en verwachtingen van mensen blijft moeilijk door de smalle juridische taak van de LEBZ in het strafproces. Meer voorlichting en openheid over de verrichte taken toegespitst op de behoeften en verwachtingen is vereist. Hopelijk draagt dit onderzoek bij aan reflectie op de LEBZ en het functioneren in de toekomst.

1. INLEIDING, ONDERZOEKSVRAGEN EN AANPAK

1.1 Inleiding

De Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ) is in 1999 door het College van procureurs-generaal in het leven geroepen [16], [17] en brengt advies uit aan officieren van justitie bij bijzondere zedenzaken, zoals zaken met aspecten van hervonden herinneringen, of zaken die zich meer dan acht jaar geleden zouden hebben voorgedaan. De taken van de LEBZ zijn vanaf 2016 vastgelegd in de Politie-instructie Zeden, Kinderpornografie en Kindersekstoerisme (PIZKK) [18]. De LEBZ bestaat uit een coördinatiepunt en een groep van interne en externe adviseurs. Het coördinatiepunt is de kern van de LEBZ en valt onder het beheer van de politie. Het coördinatiepunt bestaat uit twee coördinatoren en een secretariaat, en zij worden ondersteund door gedragskundigen/rapporteurs. Adviseurs behoren niet tot dit coördinatiepunt, maar worden door de coördinatoren gevraagd om advies te geven over deze bijzondere zedenzaken. Interne LEBZ-adviseurs zijn in dienst bij de politie, externe LEBZ-adviseurs niet.

Om advies te kunnen geven aan de officier van justitie, stelt de LEBZ een multidisciplinaire groep adviseurs samen met wetenschappelijke kennis en expertise op het gebied van onder andere (klinische) psychologie, rechnerpsychologie en zedenrecherche [6], [18]. De LEBZ wordt meestal geconsulteerd vóór aanhouding van de verdachte, zodat de mogelijke negatieve aandacht die vaak gepaard gaat met een aanhouding, vermeden kan worden [6], [18].

De opdrachtgever van het advies is de officier van justitie, de advocaat-generaal of de rechter-commissaris [6], [18]. De advocaat-generaal of rechter-commissaris zijn maar sporadisch opdrachtgever, in de meeste gevallen is dit de officier van justitie. Daarom zal vanaf nu in het rapport enkel de officier van justitie genoemd worden als opdrachtgever. Na bestudering van een zaakdossier (de LEBZ doet zelf geen opsporingsonderzoek) en het stellen van een gezamenlijke conclusie door de adviseurs van de LEBZ, stelt de rapporteur een conceptrapport op dat na goedkeuring door alle betrokken adviseurs naar de officier van justitie gestuurd wordt [6], [18]. In het rapport (of LEBZ-advies) geeft de LEBZ advies over het al dan niet voortzetten van het opsporingsonderzoek en/of over het al dan niet vervolgen van de verdachte [6], [18]. Voor iedere zedenzaak die een officier van justitie aanmeldt, wordt deze procedure opnieuw doorlopen.

Na de oprichting in 1999 werden er door de LEBZ in 2001 [5], 2003 [4] en 2008 [7] onderzoeksverslagen gepubliceerd, waarin onder andere een overzicht van taken, ontwikkelingen en behandelde zaken werd gegeven. Ook in 2022 [6] is een onderzoeksverslag opgesteld, maar dit verslag is niet openbaar beschikbaar. In politiek, media en wetenschap is discussie over de werkwijze van de LEBZ. Recente voorbeelden van de discussie over de LEBZ zijn de reportages van Argos [19]–[21]. In verschillende uitzendingen is in 2020 en 2021 aandacht besteed aan kindermisbruik, hervonden herinneringen en de LEBZ. In de uitzendingen uitten met name therapeuten en

(vermeende) slachtoffers van ritueel misbruik hun onvrede over de betrouwbaarheid en objectiviteit van de LEBZ. Zij zeggen geen vertrouwen te hebben in de politie en in de LEBZ, onder meer omdat de experts van de LEBZ niet zouden geloven in het bestaan van hervonden herinneringen. Mede naar aanleiding hiervan is, na meerdere vragen in de Tweede Kamer én een motie van Kuiken en Van Nispen [22], op verzoek van de kamer in 2020 onderzoek gevraagd naar: 1) de wetenschappelijke onderbouwing en de visie, 2) de rol en taakopvatting, 3) de officiële en onofficiële doelstellingen van de LEBZ, en 4) de werkwijze en de resultaten van de afgelopen jaren.

Het WODC heeft onderzoeks- en adviesbureau Breuer&Intraval opdracht gegeven onderzoek te doen naar de doelen, taken en taakuitvoering van de LEBZ. Het onderzoek dat hiervoor is uitgevoerd en de resultaten die daaruit naar voren komen, worden in deze rapportage beschreven.

1.2 Onderzoeksvragen

Het WODC heeft vier doelstellingen geformuleerd:

- Zicht krijgen op de **doelen en taken** van de LEBZ,
- Zicht krijgen op de **samenstelling** van de LEBZ en adviesgroepen en de manier waarop de LEBZ haar **taken uitvoert**,
- Zicht krijgen op de manier van **kwaliteitsbewaking (controle)** van het werk van de LEBZ,
- Zicht krijgen op de **waardering (beoordeling)** van andere partijen voor het werk van de LEBZ.

De probleemstelling van dit onderzoek vloeit daaruit voort en luidt als volgt:

Welke doelen en taken heeft de LEBZ? Hoe voert de LEBZ haar taken uit? Hoe is de LEBZ samengesteld? Op welke manier wordt de kwaliteit van de werkzaamheden van de LEBZ bewaakt? Hoe beoordelen andere partijen het werk van de LEBZ?

Dit onderzoek heeft betrekking op de periode sinds het in werking treden van de PIZKK uit 2016 [18], waarin onder meer de actuele taken en werkwijze van de LEBZ zijn vastgelegd. In onderstaande Kader 1.1 worden alle onderzoeksvragen weergegeven. De vragen luiden als volgt:

Kader 1.1 Onderzoeksvragen

Beoogde doelen en taken
1. Welke doelen, taken en (mogelijke) visie van de LEBZ vloeien voort uit de PIZKK en de achterliggende beleidsstukken?
2. Welke eventuele overige doelen, taken of visie heeft de LEBZ zich gesteld of op zich genomen (inclusief onofficiële doelstellingen)?
3. In hoeverre zijn deze (onder vragen 1 en 2 geconstateerde) doelen, taken en visies congruent met elkaar, met de doelstellingen van het beleid op gebied van opsporing en vervolging van seksueel misbruik én met het slachtofferbeleid voor slachtoffers van seksueel misbruik?

Samenstelling en taakuitvoering

4. Welke taken heeft de LEBZ in de periode 2016 tot en met 2021 verricht?
5. Voor welke overige taken werd de LEBZ geconsulteerd (inclusief onofficiële taken)?
6. Op welke wijze heeft de LEBZ haar taken verricht?
 - a) Welke protocollen, activiteiten en instrumenten zet de LEBZ in? Welke theorieën en/of modellen liggen hieraan ten grondslag?
 - b) Wat is de wetenschappelijke onderbouwing van de instrumenten en theorieën?
7. In de afgelopen 6 jaar:
 - a) Bij hoeveel zaken werd de LEBZ om advies gevraagd?
 - b) Hoeveel zaken heeft de LEBZ daadwerkelijk behandeld?
 - c) In welke categorieën kunnen deze zaken onderverdeeld worden?
 - d) Wat was de samenstelling van de LEBZ met betrekking tot expertise, ervaring, wetenschappelijke opvattingen (over de onderwerpen hervonden herinneringen, herinneringen voor het derde levensjaar en herinneringen aan zaken die zich meer dan acht jaar geleden zouden hebben voorgedaan), etc.?
 - e) Hoe waren de adviesgroepen (qua expertise, ervaring, opvattingen, jaren werkzaam voor de LEBZ, etc.) samengesteld die deze zaken hebben beoordeeld? Was er sprake van diversiteit (expertise, ervaring, opvattingen, maar ook welke leden (adviseurs) samen in een adviesgroep zaten)?
 - f) Wat waren de uitkomsten van de individuele beoordelingen en de uitgebrachte adviezen?
 - (Wanneer van toepassing), hoe vaak, en waarom werd advies van de LEBZ niet overgenomen?
 - g) Zijn er overeenkomsten/verschillen te zien in uitkomsten op basis van samenstelling, zaakcategorie of andere zaakkennmerken?

Controle op taakuitvoering

8. Aan welke eisen moeten de adviseurs voldoen?
9. Vindt er (bij)scholing plaats?
10. Vindt er intervisie en/of supervisie plaats?
11. Aan welke eisen dienen rapporten (en rapporteurs) te voldoen?
12. Worden rapporten geëvalueerd?

Ervaringen met en meningen over de LEBZ

13. Wat zijn de ervaringen van de zedenteams met de LEBZ?
14. Wat zijn de ervaringen van OM en officieren van justitie met de LEBZ?
15. Wat zijn de ervaringen van (vermeende) slachtoffers/beschuldigen met de LEBZ?
16. Wat zijn de ervaringen van andere inhoudelijke deskundigen (zoals GZ-psychologen/behandelaren, slachtofferadvocaten en overige professionals betrokken bij (vermeende) slachtoffers/beschuldigen) met de LEBZ?

1.3 Aanpak

De gevolgde benadering in dit onderzoek is de 'Realistic Evaluation' (RE) [23]. Hierdoor ingegeven zijn eerst de beoogde doelen en taken van de LEBZ in kaart gebracht zoals deze beschreven zijn in beleidsdocumenten. Vervolgens is nagegaan of de taakuitvoering van de LEBZ en de ervaringen van mensen met de LEBZ overeenkomen of afwijken van deze doelen en taken beschreven in de beleidsdocumenten.

Beoogde doelen en taken

Allereerst hebben we de beoogde doelen en taken van de LEBZ in kaart gebracht op basis van een analyse van beleidsdocumenten vanaf de oprichting van de LEBZ in 1999 tot aan nu. De geanalyseerde documenten zijn:

- Het Voorstel tot het inrichten van de LEBZ uit 1999 [17],
- De opeenvolgende OM-Aanwijzingen [3], [16], [24], [25],
- De huidige geldende politie-instructie [18],
- Opeenvolgende onderzoeksverslagen van de LEBZ [4]–[7],
- De Nota positionering van de LEBZ [26],
- Handreiking inzet LEBZ voor het OM [27],
- Briefuitwisselingen college van procureur-generaal en voorzitter OM-commissie [28]–[30],
- Overige artikelen/publicaties [31]–[33].

In deze documenten is gezocht naar omschrijvingen van doelen en taken. Doelen definiëren we als een bepaalde toestand die of effect dat men in de toekomst wil bereiken, taken definiëren we als werkzaamheden of activiteiten die men uitvoert volgens een opgedragen en vastgelegde werkwijze of procedure. Als een doel of taak gevonden werd in de documenten, werd dit als zodanig gecodeerd en opgenomen in de rapportage. Werkzaamheden die door de LEBZ zijn uitgevoerd maar niet tot de taken behoren, zijn als overige werkzaamheden omschreven. Verder bleek dat in deze documenten ook beschrijvingen gegeven werden van de samenstelling en taakuitvoering van de LEBZ. Deze beschrijvingen zijn ook gecodeerd en opgenomen in de rapportage.

Samenstelling, taakuitvoering en controle op de taakuitvoering

Om de samenstelling, taakuitvoering en de controle hierop te onderzoeken, hebben we een inhoudsanalyse uitgevoerd en interviews gehouden met medewerkers en adviseurs van de LEBZ.

Inhoudsanalyse LEBZ-adviezen

In de inhoudsanalyse hebben we de LEBZ-rapportages van 2016 tot en met 2021 geanalyseerd waarin de adviezen van de LEBZ zijn beschreven. Hierbij gaat het met name om het analyseren en in kaart brengen van alle punten genoemd onder onderzoeksvraag 7. Deze gegevens presenteren we wanneer mogelijk op vergelijkbare wijze als gedaan door de LEBZ zelf in 2001 [5], 2003 [4] en 2008 [7] en meest recent in 2022 (laatstgenoemde is niet openbaar) [6].

Voor de analyse van de LEBZ-adviezen hebben we een analyseschema opgesteld. Het analyseschema is een gestandaardiseerde checklist waarop de antwoorden op de onderzoeksvragen kunnen worden afgevinkt en ingevuld. In het analyseschema zijn alle punten opgenomen die van belang zijn voor het in kaart brengen van de punten benoemd onder onderzoeksvraag 7. Het gaat hierbij onder andere om het onderwerp van de zaak (bijv. zaken met aspecten van hervonden herinneringen, ritueel misbruik, vechtscheidingen, etc.), wat de uiteindelijke conclusie is van het advies en welke adviseurs, met welk expertise bij het opstellen van het advies betrokken waren.

Tijdens de analyseperiode van de LEBZ-adviezen zijn we steekproefsgewijs nagegaan of het analyseschema uniform en correct werd ingevuld door de verschillende betrokken

onderzoekers. Daarvoor is 10% van de adviezen (vijftien stuks in totaal) door twee onderzoekers onafhankelijk van elkaar geanalyseerd. De antwoorden van de onderzoekers hebben we vervolgens vergeleken met elkaar en deze vergelijking is in een bijeenkomst met alle bij dit onderzoek betrokken onderzoekers besproken. Op basis van deze bijeenkomst zijn enkele categorieën in het analyseschema aangescherpt. In totaal zijn alle 155 adviezen die de LEBZ in de periode 2016 tot en met 2021 heeft opgesteld, geanalyseerd.

Interviews

Naast de inhoudsanalyse van de LEBZ-adviezen zijn aan de hand van onderwerplijsten interviews afgenomen bij betrokkenen van de LEBZ, waaronder de voormalige en huidige coördinatoren en voormalige en huidige adviseurs/rapporteurs, zie Tabel 1.1 voor een volledig overzicht. Vragen 4 tot en met 12 van de onderzoeksvragen bij dit onderzoek zijn, wanneer van toepassing, voorgelegd aan de geïnterviewden.

Tabel 1.1 Overzicht van het aantal personen geïnterviewd per onderzoeksdoel

Categorie	Functie	Personen geïnterviewd	Samenstelling en taakuitvoering	Controle op taakuitvoering	Ervaringen met en meningen over de LEBZ
Politie: Voormalig en huidige coördinator LEBZ	Psycholoog/Jurist	2	√	√	-
Politie: Leidinggevenden expertiseteams politie	Teamchef/teamchef zeden	4	-	√	√
Politie: Opsteller PIZKK 2016	Senioradviseur zeden	1	-	√	√
OM: Opstellers OM-Aanwijzingen	Senior/landelijk Officier van justitie	2	-	-	√
OM	Officiëren van justitie	4	-	-	√
Adviseur LEBZ	Hoogleraar rechtspsychologie	1	√	√	-
	Rechtspsycholoog	1	√	√	-
	Hoogleraar psychotraumatologie	1	√	√	-
	Hoogleraar klinische/experimentele psychologie	2	√	√	-
	Forensisch psycholoog	1	√	√	-
	Zedenrechercheur	4	√	√	-
Adviseur en rapporteur LEBZ	Recherchepsycholoog	4	√	√	-
Inhoudelijk deskundige strafrecht	Zittingsrechter	2	-	-	√
	Advocaat	2	-	-	√
Indirect betrokkenen LEBZ	Predikant/pastoraal werker	2	-	-	√
	Behandelaren slachtoffers	7	-	-	√
	Slachtoffers, beschuldigde*, of vertegenwoordigers hiervan	5	-	-	√
TOTAAL		45			

* Voor dit onderzoek is met één persoon gesproken die in het verleden is beschuldigd van misbruik. Deze zaak is door een officier van justitie voorgelegd aan de LEBZ en – mede op advies van de LEBZ – geseponneerd.

Adviseurs geïncludeerd in dit onderzoek zijn in de periode 2016 tot en met 2021 actief lid geweest bij de LEBZ. Uit de in totaal 50 adviseurs die in de periode 2016 tot en met 2021 actief zijn geweest bij de LEBZ, hebben we er veertien willekeurig gekozen, waarbij we de

adviseurs hebben gestratificeerd naar de periode dat zij actief adviseur waren binnen de LEBZ (huidig adviseur versus voormalig adviseur binnen de periode 2016 tot en met 2021) en naar discipline. De disciplines van adviseurs die we hebben geïnterviewd, zijn rechtspsychologen, klinisch psychologen, zedenrechercheurs en recherche-psychologen. Meer informatie over deze steekproef is te lezen in bijlage 1.

In Kader 1.2 is beschreven hoe de verschillende categorieën van geïnterviewden geworven zijn. Afhankelijk van de wensen van de geïnterviewden, zijn gesprekken telefonisch, digitaal of fysiek (face-to-face) afgenomen. Aan alle geïnterviewden in dit onderzoek is een toestemmingsformulier voorgelegd en/of mondeling voorgelezen (zie bijlage 2). In dit formulier staat informatie over het onderzoek, de opdrachtgever en het uitvoerende bureau. Tevens is aangegeven welke informatie wordt verzameld, hoe deze informatie wordt verzameld (audio-opnames van gesprekken en gespreksverslagen die geanonimiseerd opgenomen worden in het onderzoek), waar deze informatie voor wordt gebruikt en hoe (lang) deze informatie wordt bewaard. Alle geïnterviewden hebben hiervoor schriftelijk of mondeling toestemming gegeven. De verzamelde informatie en persoonsgegevens zijn conform AVG opgeslagen. Voor dit onderzoek is een gegevensbescherming effectbeoordeling (DPIA) uitgevoerd.

Kader 1.2 Werving geïnterviewden

Politie

Er is een verzoek ingediend bij de afdeling Kennis en Innovatie van de Nationale Politie om mee te werken aan dit onderzoek. Dit verzoek is gehonoreerd, en een contactpersoon binnen de politie is aangewezen om de onderzoekers verder op weg te helpen. Via de contactgegevens verkregen via dit contactpersoon, zijn de coördinatoren van de LEBZ, leidinggevenden binnen de expertiseteams en een van de opstellers van de PIZKK 2016 door de onderzoekers gevraagd mee te doen aan een interview. In deze vraag werd ook kort informatie gegeven over: 1) het doel van het onderzoek, 2) de opdrachtgever 3) het uitvoerende bureau en 4) hoe omgegaan wordt met verzamelde informatie en contactgegevens. In de bijlage van deze mail werd ook een toestemmingsformulier toegevoegd (zie ook in bijlage 2).

OM

Er is een verzoek ingediend bij het Parket-Generaal van het OM om mee te werken aan dit onderzoek. Dit verzoek is gehonoreerd. Via de coördinatoren van de LEBZ zijn vervolgens namen verkregen van opstellers van OM-Aanwijzingen en is een totaalijst van officieren van justitie met de onderzoekers gedeeld die tussen 2016 tot en met 2021 een LEBZ-advies hebben aangevraagd. De officieren van justitie die in deze periode minimaal drie aanvragen hebben gedaan bij de LEBZ, zijn door de onderzoekers via mail uitgenodigd voor een interview (zoals bij de politie beschreven en gedaan is).

Adviseurs en rapporteurs LEBZ

Namen en contactgegevens van alle adviseurs en rapporteurs die tussen 2016 tot en met 2021 actief zijn geweest bij de LEBZ, zijn verkregen via de coördinatoren van de LEBZ (meer informatie over de steekproeftrekking van LEBZ-adviseurs is te lezen in bijlage 1). De geselecteerde adviseurs en rapporteurs zijn via mail door de onderzoekers uitgenodigd voor een interview (zoals bij de politie beschreven en gedaan is).

Inhoudelijk deskundige strafrecht

Door middel van een zoekslag op www.rechtspraak.nl met zoekopdracht LEBZ en een selectie van uitspraken tussen 2016 tot en met 2021, zijn namen van advocaten en rechters geselecteerd in zaken waarbij de LEBZ betrokken is of is geweest. Contactgegevens van advocaten zijn vervolgens via Google opgezocht, en deze zijn door de onderzoekers uitgenodigd voor een interview (zoals

bij de politie beschreven en gedaan is). Om zittingsrechters te kunnen interviewen, is een verzoek ingediend bij de afdeling Strategie van de Raad voor de rechtspraak om mee te werken aan dit onderzoek. Dit verzoek is gehonoreerd. Geselecteerde rechters uit de eerdere zoekslag op www.rechtspraak.nl zijn vervolgens voorgelegd aan het secretariaat van het Landelijk Overleg Vakinhoud Strafrecht met de vraag deze uit te nodigen voor een interview. Dit is gedaan zoals bij de politie beschreven en gedaan is.

Indirect betrokkenen LEBZ

Indirect betrokkenen hebben zich of zelf bij de onderzoekers gemeld, of zijn door de onderzoekers gevraagd. In het laatste geval, zijn na een zoekslag op Google of op advies en met toestemming van eerdere geïnterviewden een aantal organisaties van behandelaren (die mensen behandelen die een trauma hebben als gevolg van misbruik) en organisaties die (vermeende) slachtoffers of beschuldigden vertegenwoordigen gevraagd of zij deel willen nemen aan het onderzoek (zoals bij de politie beschreven en gedaan). Daarnaast is op verzoek van de onderzoekers in de nieuwsbrief van de Vereniging EMDR Nederland een oproep geplaatst met het verzoek of professionals die te maken hebben gehad met de LEBZ mee zouden willen doen aan het onderzoek.

Ervaringen met en meningen over de LEBZ

Om de ervaringen met en meningen over de LEBZ in kaart te brengen, zijn leidinggevend van expertiseteams van de politie, opstellers van de PIZKK 2016, opstellers van OM-Aanwijzingen en officieren van justitie gevraagd naar ervaringen met de LEBZ. Daarnaast zijn mensen geïnterviewd die intern onbekend zijn met de LEBZ (oftewel mensen die géén adviseur zijn geweest of een andere rol hebben gehad bij de LEBZ), maar die wel met de LEBZ te maken hebben gehad (zie ook Tabel 1.1, de indirect betrokkenen LEBZ). Hierbij valt te denken aan rechters, advocaten, behandelaren, (vermeende) slachtoffers/beschuldigden, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en zedenrechercheurs. Alle onderwerpen die betrekking hebben op ervaringen met de LEBZ zijn, wanneer van toepassing, uitgevraagd.

1.4 Leeswijzer

In het **tweede hoofdstuk – huidige situatie en ontstaansgeschiedenis**, zal de huidige situatie van de LEBZ beschreven worden, zodat in grote lijnen duidelijk is *hoe de LEBZ georganiseerd is, wat de doelen en taken zijn, en hoe de adviesprocedure van de LEBZ in de praktijk verloopt*. Vervolgens zal aan de hand van een tijdlijn de ontstaansgeschiedenis van de LEBZ beschreven worden om te laten zien waar de doelen en taken van de LEBZ *vandaan komen en wat de context is geweest*. Op basis van dit hoofdstuk zullen geen onderzoeksvragen beantwoord worden. In de resumés worden kort de bevindingen uit de hoofdstukken samengevat, op volgorde van de onderzoeksvragen uit Kader 1.1.

In het **derde hoofdstuk – beoogde doelen en taken**, zal een chronologische reconstructie gegeven worden van de beoogde doelen en taken van de LEBZ. Dit geeft vanaf de oprichting in 1999 een goed beeld van wat de LEBZ *zou moeten doen*. Hiervoor richten we ons enkel op informatie uit beleidsdocumenten. Omdat in deze informatie ook beschrijvingen gegeven worden van de beoogde samenstelling van LEBZ-adviseurs en de formele procedure van de LEBZ, zullen ook deze in dit hoofdstuk gepresenteerd worden. In dit hoofdstuk beantwoorden we onderzoeksvragen 1 tot en met 2. Vraag 3 zal in de conclusie beantwoord worden.

In het **vierde hoofdstuk – samenstelling en taakuitvoering**, richten we ons op de LEBZ in de praktijk, en brengen we in kaart *hoe de LEBZ functioneert*. We brengen hierin de samenstelling en taakuitvoering in kaart met behulp van inzichten uit de inhoudsanalyse van LEBZ-rapportages en inzichten uit de interviews met coördinatoren en adviseurs/rapporteurs. In dit hoofdstuk beantwoorden we onderzoeksvragen 4 tot en met 7.

In het **vijfde hoofdstuk – controle taakuitvoering**, interviewen we de coördinatoren, de leidinggevend van expertiseteams van de politie en adviseurs/rapporteurs, en brengen we de controle op de taakuitvoering in kaart. Hierin analyseren we kort gezegd *hoe de LEBZ zichzelf controleert* (oftewel, wat de kwaliteitsbewaking/borging is). In dit hoofdstuk beantwoorden we onderzoeksvragen 8 tot en met 12.

In het **zesde hoofdstuk – ervaringen met en meningen over de LEBZ**, brengen we op basis van inzichten uit interviews de ervaringen met en meningen over de LEBZ in kaart, oftewel, *hoe mensen tegen de LEBZ aankijken*. Hiervoor spreken we enerzijds met professionals van politie en OM, en anderzijds met mensen die intern onbekend zijn met de LEBZ, maar hier wel mee te maken hebben gehad. In dit hoofdstuk beantwoorden we onderzoeksvragen 13 tot en met 16.

In het **zevende hoofdstuk – conclusie**, geven we een synthese van eerdere hoofdstukken, en reflecteren we op de vraag *of de LEBZ doet* (hoofdstuk 4, 5, 6) *wat het ook zou moeten doen* (hoofdstuk 3). Daarnaast zullen kort de limitaties van dit onderzoek beschreven worden, als ook aanbevelingen voor de LEBZ en mogelijkheden tot toekomstig onderzoek. We besluiten dit rapport met een overzicht van geraadpleegde bronnen en bijlagen.

2. HUIDIGE SITUATIE EN ONTSTAANSGESCHIEDENIS

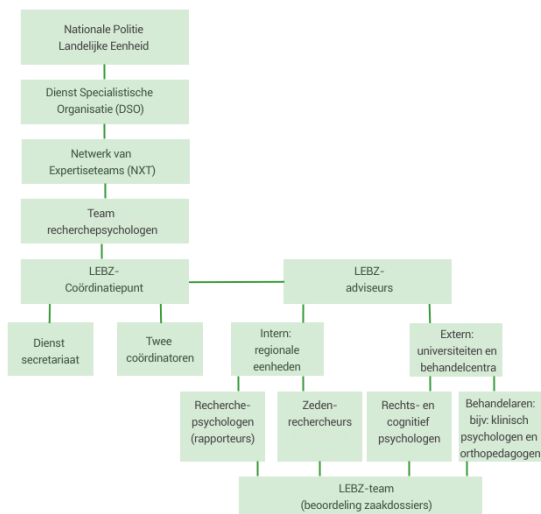
In dit hoofdstuk zal eerst de huidige situatie van de LEBZ beschreven worden, zodat in grote lijnen duidelijk is *hoe de LEBZ georganiseerd is, wat de doelen en taken zijn, en hoe de adviesprocedure van de LEBZ in de praktijk verloopt*. Vervolgens zal aan de hand van een tijdlijn de ontstaansgeschiedenis van de LEBZ beschreven worden om te laten zien waar de doelen en taken van de LEBZ *vandaan komen en wat de context is geweest*. Op basis van dit hoofdstuk zullen geen onderzoeksvragen beantwoord worden. In hoofdstuk 3 gaan we verder in op doelen en taken door deze chronologisch te reconstrueren.

2.1 Huidige situatie

Organisatie

De manier waarop de LEBZ is georganiseerd, is weergegeven in Figuur 2.1.

Figuur 2.1 Organisatie van de LEBZ

De LEBZ bestaat uit het LEBZ-coördinatiepunt en LEBZ-adviseurs. Het coördinatiepunt valt onder het beheer van de Landelijke Eenheid van de Nationale Politie, de Dienst Specialistische Organisatie, het Netwerk van Expertiseteams en het Team onderzoekspsychologen. Het dienstsecretariaat en de twee coördinatoren vormen het LEBZ-

coördinatiepunt, de kern van de LEBZ. Zij worden in de adviesprocedure ondersteund door rapporteurs. De LEBZ-adviseurs behoren niet tot dit coördinatiepunt, maar worden door de coördinatoren gevraagd om advies te geven. Interne LEBZ-adviseurs zijn in dienst bij de politie, externe LEBZ-adviseurs niet. Per zaak die de LEBZ krijgt, stellen de coördinatoren een multidisciplinaire groep van interne en externe adviseurs samen (meestal in totaal twee interne, waarvan één ook de rapporteur is, en twee externe adviseurs). Zij vormen voor die specifieke zaak het LEBZ-team.

Doelen en taken

De taken van de LEBZ zijn op dit moment vastgelegd in de PIZKK [18]. Dit is een Politie-instructie. Een Politie-instructie is een interne werkinstructie van de politie waarin uniforme werkafspraken staan omschreven met betrekking tot kwaliteit en uitvoeringsnormen. In Kader 2.1 is een samenvatting gegeven van doelen en taken van de LEBZ. De doelen en taken uit deze samenvatting zijn in de huidige situatie van toepassing voor de LEBZ. De samenvatting is gebaseerd op onderstaande documenten (meer informatie over deze documenten is, wanneer van toepassing, beschreven in paragraaf 2.2 en hoofdstuk 3):

- Het Voorstel voor het inrichten van het landelijk coördinatiepunt van de LEBZ [17],
- De opeenvolgende OM-Aanwijzingen uit 1999 [16], 2005 [24], 2008 [3] en 2010 [25],
- De PIZKK [18],
- De Handreiking Inzet Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ) uit 2016 [27].

Kader 2.1 Overzicht van doelen en taken van de LEBZ

DOELEN LEBZ

- Het objectiveren van (verklaringen en bewijsvoering in) bijzondere zedenzaken en inzicht verschaffen in de waarde en de gedragswetenschappelijke aspecten van deze zaken, zodat beschuldigden niet al te lichtvaardig worden aangehouden en bijgedragen wordt aan een kansrijkere rechtszaak,
- Het opbouwen van kennis over deze zedenzaken.

TAKEN LEBZ

- Het is de taak van de LEBZ om op verzoek van de officier van justitie adviezen uit te brengen over zedenzaken met gedragswetenschappelijke aspecten die relevant zijn voor de bewijsvoering. De LEBZ kan geconsulteerd worden bij zaken met aspecten van:

- Hervonden herinneringen,
- Herinneringen voor het derde levensjaar, of
- Herinneringen aan zaken die zich meer dan acht jaar geleden zouden hebben voorgedaan.

- De LEBZ kan facultatief worden geconsulteerd door de officier van justitie. Voorbeelden van zaken of punten van twijfel waarbij de inzet van de LEBZ overwogen kan worden, zijn:

- Seksueel misbruik dat naar voren komt na een echtscheiding,
- Groepsverkrachtingen met onbekende dader(s),
- Misbruik langer dan acht jaar geleden,
- Geseksualiseerd gedrag van kinderen,
- Vermoedens van onjuiste beschuldigingen,
- Zaken met mensen met een verstandelijke beperking,
- Twijfel over de betrouwbaarheid van het studioverhoor,
- Twijfel over de invloed van therapeuten op verklaringen,
- Vragen over de werking van het geheugen,
- Waarnemingen door getuigen.

- Het opstellen van een jaarlijks rapport (overzicht van behandelde zaken).
- Het ontwikkelen van expertise (m.b.t. meldingen waarin uiteindelijk geen aangifte is gedaan, uitvoeren van een literatuurstudie, volgen van ontwikkelingen, het systematisch vastleggen van conclusies en ervaringen).
- Het overdragen van kennis (verzorgen van lezingen en schrijven van artikelen).
- Eenmaal per jaar organiseren van een expertmeeting waarop alle behandelde zaken met de hele groep adviseurs worden nabesproken.

Procedure LEBZ

Om een goed beeld te krijgen van wat de LEBZ doet als zij door de officier van justitie gevraagd worden een advies uit te brengen over een zedenzaak, is Figuur 2.2 toegevoegd. In Figuur 2.2 is de procedure van de LEBZ weergegeven, van aanmelding van een zedenzaak door de officier tot aan de oplevering van het LEBZ-advies. Per aangemelde zedenzaak wordt deze procedure doorlopen, en deze neemt ongeveer acht weken in beslag nadat alle relevante stukken in het bezit zijn van het coördinatiepunt. De LEBZ doet zelf geen opsporingsonderzoek.

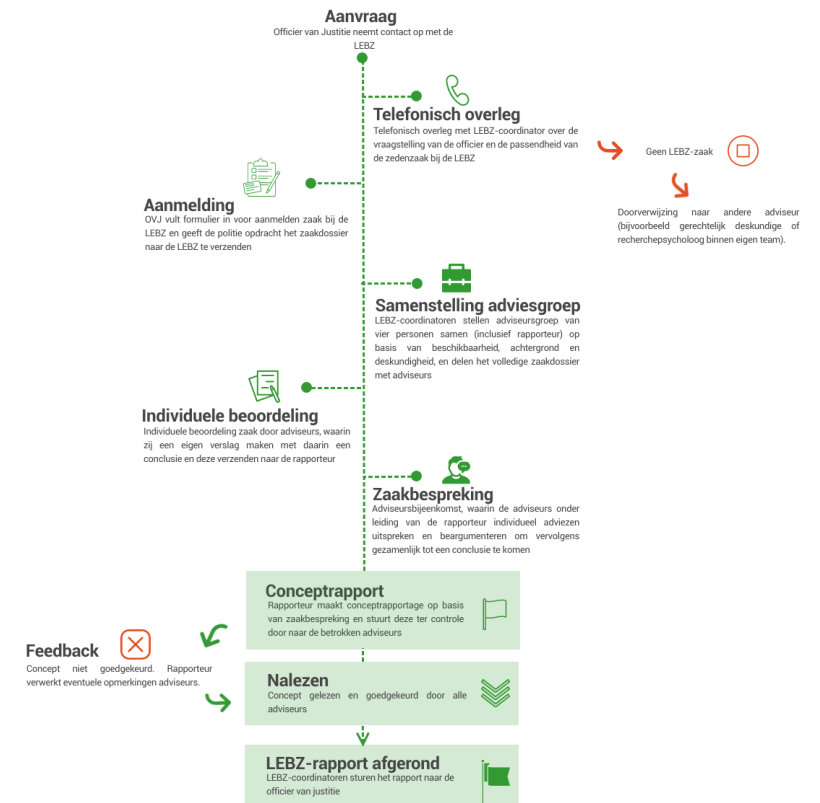
De procedure begint bij de officier van justitie, die telefonisch contact opneemt met de LEBZ-coördinator om te overleggen of de vraagstelling van de officier over een zedenzaak past bij de LEBZ. Als dit niet het geval is, verwijst de LEBZ-coördinator de officier door naar een andere adviseur. Als dit wel het geval is, vult de officier een formulier in waarmee de zaak bij de LEBZ wordt aangemeld. Ook geeft de officier de politie opdracht het zaakdossier naar het LEBZ-coördinatiepunt te verzenden.

Vervolgens stellen de LEBZ-coördinatoren een team samen (inclusief rapporteur) op basis van de beschikbaarheid van adviseurs en hun achtergrond en deskundigheid. Als de groep is samengesteld, ontvangen zij het volledige zaakdossier. Na ontvangst volgt een individuele beoordeling van de zaak door adviseurs, waarin zij een eigen verslag maken van bevindingen en conclusies, en dit verzenden naar de rapporteur.

Als de adviseurs hun eigen verslagen hebben verzonden naar de rapporteur, volgt een adviseursbijeenkomst (zaakbespreking). Onder leiding van de rapporteur bespreken en beargumenteren de adviseurs hun individuele adviezen en conclusies, en komen zij gezamenlijk tot een conclusie.

Op basis van deze informatie maakt de rapporteur een conceptrapportage, die ter controle naar de betrokken adviseurs wordt gestuurd. Als de adviseurs deze conceptversie niet goedkeuren, past de rapporteur het concept aan tot alle adviseurs tevreden zijn. Als het conceptrapport door alle adviseurs is goedgekeurd, is het LEBZ-advies afgerond en stuurt de coördinator het naar de officier van justitie, waarmee de procedure ten einde is.

Figuur 2.2 Procedure LEBZ van aanmelding zedenzaak tot oplevering LEBZ-adviesrapport

2.2 Ontstaansgeschiedenis

Tabel 2.1 toont een tijdlijn van relevante documenten met betrekking tot de LEBZ. Aan de hand van deze tijdlijn en de documenten die daarin worden genoemd beschrijven we de ontstaansgeschiedenis van de LEBZ. De LEBZ wordt in 1999 voor het eerst genoemd en door het College van procureurs-generaal opgenomen in de Aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties [16].

Tabel 2.1 Tijdslijn relevante documenten LEBZ

1994	→ Rapportage Werkgroep Ritueel Misbruik onder voorzitterschap van Joost Hulsenbek [34].
1997	→ Adviesrapportage rechtspsycholoog Van Koppen over hervonden herinneringen [35].
1998	→ Rapportage conclusies en aanbevelingen voor de bejegening van slachtoffers van seksuele misdrijven; Herziening richtlijnen De Beaufort [36].
1999	→ Vastleggen taken in Aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties [16] en Voorstel inrichten landelijk coördinatiepunt LEBZ (laatstgenoemde niet openbaar) [17].
2001	→ Uitgave onderzoeksverslag LEBZ: De feiten beschouwd: verslag van de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken over de periode 1 oktober 1999 - 31 december 2000 [5].
2003	→ Uitgave onderzoeksverslag LEBZ: De ontstaansgeschiedenis ontrafeld: onderzoeksverslag van de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken over de periode 2001-2002 [4].
2005	→ Vastleggen taken in Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik [24].
2008	→ Uitgave onderzoeksverslag LEBZ: Misbruik, Misleiding en Misverstanden: onderzoeksverslag van de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken over de periode 2003-2007 [7].
2008	→ Vastleggen taken in gewijzigde Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik [3].
2010	→ Vastleggen taken in gewijzigde Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik [25].
2016	→ Vastleggen taken in de Politie-instructie Zeden Kinderpornografie Kinderseksuïerisme [18] en uitgave Handreiking Inzet LEBZ voor het OM (beide niet openbaar) [27].
2022	→ Onderzoeksverslag LEBZ: Het beoordelen van complexe zedenzaken door de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ) - periode 2008-2020 (niet openbaar) [6].

De aanleiding voor de oprichting van de LEBZ begint in de jaren tachtig van de vorige eeuw. In die tijd bestond er bij de politie in Nederland relatief weinig expertise op het gebied van zedenzaken [6]. Aangevers of aangeefsters werden vaak onoordeelkundig tegemoet getreden [6]. Dit probleem werd erkend, waardoor politie, Openbaar Ministerie en de rechtsprekende macht gaandeweg meer aandacht besteedden aan seksueel geweld [37]. Ook ontstond een meer slachtoffergerichte benadering. In richtlijnen, beleidsregels en wetten werd meer aandacht besteed aan de benadering en bejegening van slachtoffers dan voorheen het geval was [38]. Daarnaast werd in 1984 de Landelijke Organisatie Slachtofferhulp opgericht [39] en werden in 1986 de richtlijnen De Beaufort voor de bejegening van slachtoffers van seksuele misdrijven ingevoerd [36]. Deze richtlijnen bevatten regels voor een professionele en slachtoffergerichte werkwijze bij opsporingshandelingen van zedendelicten [36].

In de loop van de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw, waarin er meer aandacht was voor het slachtoffer, speelden in Nederland enkele omstrede zedenzaken die veel publiciteit kregen (bijv. de zaak Oude Pekela [40], [41], de Eper incestzaak [42]–[44] en de zaak Lancee [45], [46]). Deze zaken hadden mede door de grote media-aandacht gevolgen voor alle betrokkenen, voor zowel (vermeende) slachtoffers/beschuldigten. In geen van deze zaken bleek sprake van een goede onderbouwing voor de, vaak ernstige, beschuldigingen [6].

Ritueel misbruik en hervonden herinneringen

Tegelijkertijd werd in de periode voor de oprichting van de LEBZ door een aantal Nederlandse therapeuten aandacht gevraagd voor zedenmisdrijven waarbij sprake zou zijn van ritueel misbruik of hervonden herinneringen. Ritueel misbruik wordt in de Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik uit 2008 omschreven als: “met rituelen

omgeven en in groepsverband uitgevoerd seksueel sadisme jegens verscheidene kinderen in combinatie met extreme vormen van fysiek geweld en bedreiging” [3]. Van een hervonden herinnering is volgens het rapport van de Gezondheidsraad uit 2004 sprake: “als iemand aangeeft dat hij in het verleden een ingrijpende gebeurtenis heeft meegemaakt met een belangrijke persoonlijke betekenis, dat hij zich dit enkele jaren in het geheel niet heeft kunnen herinneren, maar dat de herinnering daarna geheel of gedeeltelijk toegankelijk is geworden en (nu) door hem als authentiek en betrouwbaar wordt ervaren” [2].

De Nederlandse therapeuten die aandacht vroegen voor ritueel misbruik en hervonden herinneringen, stelden op basis van hervonden herinneringen door slachtoffers van zedenmisdrijven die zij in therapie van cliënten te horen kregen, dat er sprake was van een netwerk van daders die ritueel en sadistisch misbruik pleegde [47]–[49]. De toenmalige minister van Justitie heeft de Werkgroep Ritueel Misbruik, onder voorzitterschap van Joost Hulsenbek, advocaat-generaal in de eerdergenoemde Eper incestzaak [42]–[44], opdracht gegeven onderzoek te doen naar ritueel misbruik [34]. De taak van de werkgroep was: 1) om de problematiek van ritueel misbruik te definiëren, 2) deze in kaart te brengen, 3) te onderzoeken welke problemen zich voordoen bij aangifte, en 4) het formuleren van voorstellen voor nader onderzoek en/of meldingsprocedures [34].

De Werkgroep Ritueel Misbruik heeft personen uit het veld van de (jeugd)hulpverlening en de politie gesproken van wie bekend was dat zij ervaring hebben met het onderwerp [34]. Daarnaast heeft de werkgroep zich geïnformeerd over het verschijnsel door een bezoek te brengen aan het Verenigd Koninkrijk, waar op dat moment een onderzoek naar ritueel misbruik werd uitgevoerd door Bernhard Gallagher (Department of Social Police, University of Manchester) [34]. Tijdens dit bezoek is verslag gedaan van de onderzoeksresultaten uit voorgenoemd onderzoek aan de leden van de werkgroep [34]. De conclusie was dat er goede gronden waren om te betwijfelen dat ritueel misbruik in Nederland daadwerkelijk voorkwam, waarbij sprake zou zijn van met rituelen omgeven en in groepsverband uitgevoerd seksueel sadisme jegens verscheidene kinderen in combinatie met extreme vormen van fysiek geweld en bedreiging [34]. Vergelijkbare conclusies werden getrokken in andere onderzoeken naar ritueel misbruik in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten [49]–[51]. De aanbevelingen van de werkgroep op basis van het Nederlandse onderzoek [34] zijn terug te zien in de werkwijze van de LEBZ, en zijn dat bij meldingen van ritueel misbruik:

- 1) Er gebruik wordt gemaakt van het advies van deskundigen over psychische problematiek, waarnemingen en geheugen van de getuige/aangever,
- 2) Men zich richt op het controleren van feiten in combinatie met onderzoek naar de totstandkoming van verhalen,
- 3) Men zich richt op het falsificeren van verklaringen van slachtoffers,
- 4) Er aandacht is voor onderzoek naar alternatieve verklaringen.

Mede naar aanleiding van bovenstaande oproep van therapeuten die aandacht vroegen voor ritueel misbruik en hervonden herinneringen, en kort nadat het rapport over ritueel misbruik verscheen [34], adviseerde rechtspsycholoog Van Koppen de minister van Justitie over de wijze waarop de politie zou moeten omgaan met meldingen en aangiften gebaseerd op hervonden herinneringen [35]. Op verzoek van de minister onderzocht Van Koppen binnen- en buitenlandse literatuur met betrekking tot hervonden herinneringen en

inventariseerde hij de ervaringen van politieambtenaren [35]. De conclusie was, evenals die in de wetenschappelijke literatuur en van de Gezondheidsraad in 2004 (zie bijv. [52]–[60] en [2]), dat er geen onderbouwing is voor het bestaan van hervonden herinneringen [35]. De aanbevelingen die in dit advies aan de minister van Justitie zijn gegeven over de wijze waarop de politie zou moeten omgaan met hervonden herinneringen, waren gericht op het uitvoeren van opsporingsonderzoek in meerdere stadia [35]. Als in de eerdere stadia in het onderzoek voldoende bewijs is verzameld waardoor een veroordeling van de beschuldigde realistisch is, zouden huiszoekingen en aanhoudingen moeten worden verricht en indien nodig, deskundigen moeten worden geraadpleegd [35]. De introductie van stadia in onderzoek zijn eveneens terug te vinden in de werkwijze van de LEBZ.

Oprichting LEBZ

Kortom, naar aanleiding van enkele in de media breed uitgemeten zedenzaken, de aanbevelingen over ritueel misbruik [34] en het adviesrapport over hervonden herinneringen [35], bleek dat de kwaliteit van de opsporing diende te worden verbeterd. In 1998 gaf het College van procureurs-generaal opdracht om de Richtlijn De Beaufort [36] te herzien en aan te passen aan de voortschrijdende opvattingen over de politieke zedenzorg. In 1999 vaardigde het College van procureurs-generaal de Aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties uit [16], waarin de LEBZ voor het eerst is opgenomen. Het Voorstel voor het inrichten van het landelijk coördinatiepunt van de LEBZ [17], geschreven in 1999 door het Programma Moord & Zeden van het Korps Landelijke Politiediensten, is door het College van procureurs-generaal volledig overgenomen. Vanaf 1999 is de LEBZ op vergelijkbare wijze en met een vergelijkbare strekking achtereenvolgens opgenomen in de Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik uit 2005 [24], 2008 [3] en 2010 [25]. In deze OM-Aanwijzingen werd de inzet van de LEBZ door de officier van justitie *dwingend voorgeschreven* wanneer zaken aspecten vertoonden met: 1) herinneringen van voor de derde verjaardag, 2) ritueel misbruik en 3) hervonden herinneringen [25].

In 2016 vindt voor het eerst sinds de oprichting een wijziging in de vastlegging van doelen en taken van de LEBZ plaats: de doelen en taken van de LEBZ zijn niet langer vastgelegd in een OM-Aanwijzing, maar in de Politie-instructie Zeden (PIZ) [61] en later in de Politie-instructie Zeden Kinderpornoografie Kindersekstoerisme (PIZKK) [18]. De PIZ is een eerdere en minder uitgebreide versie van de PIZKK; daarom zal in dit onderzoek alleen de PIZKK centraal staan. De overstap van OM-Aanwijzing naar de PIZKK is in een overleg tussen het College van procureurs-generaal en de politie besloten [18], [61]. Zij waren van mening dat door het samenvoegen van de voormalige regionale politiekorpsen en het KLPD tot één korps Nationale Politie, de noodzaak van het geven van Aanwijzingen aan de politie door het OM op veel onderwerpen niet meer wenselijk was [18], [61]. De door het College van procureurs-generaal nagestreefde eenduidige werkwijze zou eenvoudiger door een Politie-instructie voor de politie gewaarborgd kunnen worden [18], [61].

Deze overstap van OM-Aanwijzing naar PIZKK heeft meerdere consequenties en wijzigingen tot gevolg. Ten eerste is in de PIZKK de omschrijving voor het *dwingend voorleggen* van zaken verdwenen [18]. In voorgaande OM-Aanwijzingen uit 1999 [16], 2005 [24], 2008 [3] en 2010 [25] stond namelijk dat: "Een dergelijke consultatie (van de LEBZ) *dwingend voorgeschreven* is in de bovenstaande gevallen en dient te geschieden door de officier van justitie". In de PIZKK [18] staat omschreven dat: "Zedenzaken met

gedragswetenschappelijke aspecten die relevant zijn voor de bewijsvoering ter beoordeling *kunnen worden voorgelegd* aan de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ)". Ten tweede zijn in de PIZKK inhoudelijke aanpassingen gedaan in de momenten waarop consultatie van de LEBZ uitgevoerd kan worden door de officier van justitie. Vanaf 2016 is het aspect ritueel misbruik vervangen door misbruikzaken die bij de aangifte langer dan acht jaar geleden waren geëindigd, aangezien aangiften van ritueel misbruik weinig voorkwamen [62]. Ten derde is de formele consequentie van het vastleggen van doelen en taken in de PIZKK (in plaats van in een OM-Aanwijzing) dat de externe werking vervalt. Een OM-Aanwijzing heeft namelijk externe werking waar burgers rechten aan kunnen ontlede, en een PI heeft dit niet, en bestaat enkel uit interne regels en richtlijnen waar derden geen rechten aan kunnen ontlede [18], [61], [63].

2.3 Resumé

In dit hoofdstuk is de huidige situatie van de LEBZ beschreven, zodat in grote lijnen duidelijk is *hoe de LEBZ georganiseerd is, wat de doelen en taken zijn, en hoe de adviesprocedure van de LEBZ in de praktijk verloopt*. Ook is beschreven waar de doelen en taken van de LEBZ vandaan komen en wat de context is geweest. Op basis van dit hoofdstuk zullen geen onderzoeksvragen beantwoord worden. In hoofdstuk 3 gaan we verder in op doelen en taken door deze chronologisch te reconstrueren.

Ten eerste is de LEBZ **georganiseerd** in een coördinatiepunt, met daarin twee coördinatoren, een dienstsecretariaat en ondersteuning door rapporteurs. Interne en externe LEBZ-adviseurs behoren niet tot dit coördinatiepunt, en worden door de coördinatoren gevraagd om per zaak advies te geven. Interne LEBZ-adviseurs zijn in dienst bij de politie, externe LEBZ-adviseurs niet. Ten tweede zijn **de doelen van de LEBZ** het objectiveren van (verklaringen en bewijsvoering in) bijzondere zedenzaken en het opbouwen van kennis over deze zaken. Ten derde zijn **de taken van de LEBZ** om adviezen uit te brengen aan de officier van justitie over zedenzaken met gedragswetenschappelijke aspecten (zie ook Figuur 2.1, de procedure), hierover jaarlijks te rapporteren, en hieromtrent expertise te ontwikkelen en kennis over te dragen. De LEBZ doet zelf geen opsporingsonderzoek. Ten vierde loopt de **adviesprocedure** van aanmelding van een zedenzaak door de officier van justitie tot aan oplevering van het LEBZ-advies. De doorlooptijd van deze procedure is ongeveer acht weken. Ten vijfde is de aanleiding voor de oprichting van de LEBZ in 1999 (**context**) het verbeteren van de kwaliteit van de opsporing (gebaseerd op breed in de media uitgemeten zedenzaken en aanbevelingen uit rapportages over ritueel misbruik en hervonden herinneringen). Daarnaast is duidelijk geworden dat de taken van de LEBZ sinds 2016 zijn vastgelegd in de PIZKK en niet meer in OM-Aanwijzingen. Dit heeft de volgende consequenties/wijzigingen: 1) van *dwingend voorleggen* van zaken die door de officier van justitie moeten worden voorgelegd, is geen sprake meer; zaken *kunnen worden voorgelegd*, 2) het aspect ritueel misbruik is vervangen door misbruikzaken die bij de aangifte langer dan acht jaar geleden waren geëindigd, en 3) de externe werking vervalt.

3. BEOOGDE DOELEN EN TAKEN

In dit hoofdstuk zal een chronologische reconstructie gegeven worden van de beoogde doelen en taken van de LEBZ. Dit geeft vanaf de oprichting in 1999 een goed beeld van wat de LEBZ *zou moeten doen*. Hiervoor richten we ons enkel op informatie uit beleidsdocumenten. Omdat in deze informatie ook beschrijvingen gegeven worden van de beoogde samenstelling van LEBZ-adviseurs en de formele procedure van de LEBZ, zullen ook deze in dit hoofdstuk gepresenteerd worden. In dit hoofdstuk beantwoorden we vragen 1 en 2. Vraag 3 zal in de conclusie beantwoord worden.

3.1 Doelen LEBZ

In het Voorstel voor het inrichten van het landelijk coördinatiepunt van de LEBZ op grond van de Aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties uit 1999 [16], [17] zijn doelen geformuleerd. Het eerste doel is dat de LEBZ de beoordeling van bijzondere zedenzaken beoogt te objectiveren [17]. Het tweede doel van de LEBZ dat in het Voorstel wordt omschreven is [17]: “Voorts kunnen ook meldingen waarin uiteindelijk geen aangifte is gedaan aan het coördinatiepunt worden doorgegeven met als doel het opbouwen van kennis over deze categorie zaken”. Daarnaast voerde het College van procureurs-generaal in die tijd meerdere redenen aan voor het dwingend voorleggen van zaken aan de LEBZ door de officier van justitie (en die als gevolgen gezien kunnen worden), zodat: 1) officieren van justitie een beter gefundeerde beslissing kunnen nemen over al dan niet vervolgen, 2) officieren van justitie zaken in handen krijgen die redelijkerwijs tot een veroordeling kunnen leiden, en 3) de expertise van de politie in zedenzaken groeit door het verzamelen van praktijkkennis op een centraal punt [32].

Verder zijn in de opeenvolgende Aanwijzingen opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik uit 2005 [24], 2008 [3] en 2010 [25] meerdere aanvullende doelen van de LEBZ geformuleerd. In alle drie de Aanwijzingen [3], [24], [25], waarin is verwezen naar de Aanwijzing uit 1999 [16], is gesteld dat: “de impliciete doelstelling van de aanwijzing was te voorkomen dat mensen die worden beschuldigd van seksueel misbruik al te lichtvaardig worden aangehouden” [16]. Verder formuleert men in de Aanwijzing uit 2010 [25] een nieuw doel dat niet in eerdere Aanwijzingen voorkwam, namelijk dat de LEBZ: “door de officier van justitie kan worden ingeschakeld om in een relatief vroeg stadium de waarheidsgetrouwheid van bepaalde operationele zedenzaken te beoordelen”.

Bovenstaande doelen zijn vanuit vergelijkbare strekking ook omschreven in de eerste twee verslagen uitgegeven door de LEBZ in 2001 [5] en 2003 [4]. In de doelomschrijving uit het onderzoeksverslag van de LEBZ uit 2008 [7] is het doel van de werkwijze van de LEBZ omschreven als: “het vroegtijdig kunnen ontdekken of een beschuldiging gestoeld is op feiten” [7]. In de Aanwijzing zeden uit 2016 [64] is geen vermelding meer van de LEBZ en haar taken en doelen, aangezien deze vanaf dat moment zijn vastgelegd in de PIZKK [18]. Uit deze PIZKK is één concreet doel van de LEBZ te genereren, namelijk dat er bij de

beoordeling van zedenzaken door de LEBZ een scherp onderscheid dient te worden gemaakt tussen beweringen en feiten [18], [61].

In het meest recente onderzoeksverslag van de LEBZ uit 2022 [6] komt men tot twee net even andere, maar concreter omschreven doelen, namelijk: 1) inzicht verschaffen in de waarde van de verklaringen en in de gedragswetenschappelijke aspecten die relevant zijn voor de bewijsvoering, en 2) bijdragen aan een kansrijkere rechtszaak en voorkomen dat een beschuldigde wordt aangehouden in een zaak waar meer ondersteuning is voor een alternatief scenario, en vervolging naar alle waarschijnlijkheid niet zal leiden tot veroordeling.

Deze chronologische analyse van doelen uit beleidsdocumenten kan samengevat worden tot twee kerndoelen van de LEBZ, die zijn weergegeven in Kader 2.1.

3.2 Taken LEBZ

In de Aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties en het Voorstel voor het inrichten van het landelijk coördinatiepunt van de LEBZ uit 1999 [16], [17] zijn de taken van de LEBZ geformuleerd. De Aanwijzing stelt dat het de algemene taak van de LEBZ is om de beoordeling van het proces-verbaal van aangifte door de officier van justitie te toetsen voordat door de officier een inschatting gemaakt wordt over de zaak (met betrekking tot de bewijsbaarheid van de aangifte en de indruk die men heeft gekregen van de aangever) en voordat de daaropvolgende beslissingen in het opsporingsonderzoek worden genomen [16]. Wat meer specifiek geformuleerd in het Voorstel [17], zijn de taken van de LEBZ in 1999:

- Advies uitbrengen (oftewel het opstellen van het LEBZ-advies met adviseurs) aan de officier van justitie in het geval de aangifte één of meer van de volgende aspecten vertoont (de officier is hierbij verplicht de LEBZ te consulteren):
 - o Herinneringen van voor de derde verjaardag,
 - o Ritueel misbruik,
 - o Hervonden herinneringen.
- Het behandelen van zaken die facultatief door de officier van justitie voorgelegd kunnen worden (oftewel gevallen waarin de behoefte bestaat aan een second opinion, professioneel overleg of concreet advies),
- Het opstellen van een jaarlijks rapport (overzicht van behandelde zaken),
- Het ontwikkelen van expertise (m.b.t. meldingen waarin uiteindelijk geen aangifte is gedaan, uitvoeren van een literatuurstudie, volgen van ontwikkelingen, het systematisch vastleggen van conclusies en ervaringen),
- Het overdragen van kennis (verzorgen van lezingen en schrijven van artikelen),
- Eenmaal per jaar organiseren van een expertmeeting waarop alle behandelde zaken met de gehele groep adviseurs worden nabesproken.

Vanaf 1999 zijn de taken van de LEBZ op vergelijkbare wijze en strekking achtereenvolgens opgenomen in de Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik uit 2005 [24], 2008 [3] en 2010 [25]. Vanaf de Aanwijzing uit 2005 [24] worden ook voorbeelden gegeven betreffende facultatieve zaken die behandeld kunnen worden door de LEBZ, namelijk:

- Seksueel misbruik dat naar voren komt na een echtscheiding,
- Groepsverkrachtingen met onbekende dader(s),
- Misbruik langer dan acht jaar geleden.

In de Aanwijzing zeden uit 2016 [64] is geen vermelding meer van de doelen en taken van de LEBZ, deze zijn vanaf dat moment vastgelegd in de PIZKK [18]. Zoals opgemerkt in het tweede hoofdstuk en paragraaf 3.1, zijn er drie consequenties en wijzigingen voor de overstap van OM-Aanwijzing naar PIZKK, namelijk: 1) er is geen sprake meer van dwingend voorleggen, 2) het aspect ritueel misbruik is vervangen, en 3) de externe werking vervalt.

Daarnaast zijn in de PIZKK [18] en de Handreiking Inzet Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ) uit 2016 [27] aspecten beschreven die relevant zijn voor de bewijsvoering waarvoor ook consultatie van de LEBZ gevraagd kan worden:

- De betrouwbaarheid van het studioverhoor,
- De invloed van therapeuten op verklaringen,
- De werking van het geheugen,
- Waarnemingen door getuigen,
- Geseksualiseerd gedrag van kinderen,
- Vermoedens van onjuiste beschuldigingen,
- Zaken met vermeende beschuldigten/slachtoffers met een verstandelijke beperking.

Deze chronologische analyse van taken uit beleidsdocumenten kan samengevat worden tot een vijftal kerntaken van de LEBZ, en is weergegeven in Kader 2.1.

Samenstelling en taken van het LEBZ-coördinatiepunt

Naast bovenstaande algemene taken van de LEBZ, zijn in de beleidsdocumenten ook de samenstelling en taken omschreven voor het LEBZ-coördinatiepunt. De belangrijkste taak van het coördinatiepunt is het afwikkelen van de in Figuur 2.2 weergegeven procedure [3], [16]–[18], [24], [25]. Het coördinatiepunt is volgens een door de LEBZ-coördinatoren geschreven Nota positionering LEBZ sinds 1999 gefinancierd door en onder beheer van de Nationale Politie (Landelijke Eenheid, Team Recherchepsychologen) [26]. Verder wordt in het LEBZ-verslag uit 2008 [7] ook informatie gegeven over de samenstelling van het coördinatiepunt. Men geeft aan dat, in verband met de continuïteit van de LEBZ, de gedragskundigen/rapporteurs en de coördinatoren voor onbepaalde tijd lid zijn van de LEBZ [7]. De LEBZ-coördinatoren houden zicht op de voortgang van de uit te brengen adviezen, gedragskundige(n) houden zicht op inhoudelijke werkzaamheden, waarvan de taken in het Voorstel als volgt worden samengevat [17]:

- De gedragskundige stelt per zaak de adviesgroep samen, formuleert de vragen die aan de deskundigen worden gesteld en bewaakt de termijnen,
- De gedragskundige belegt een bijeenkomst waar de betrokken deskundigen samenkomen en de zaak met elkaar bespreken,
- De gedragskundige schrijft vervolgens een concept-rapport dat, na goedkeuring van de experts, naar de officier van justitie wordt gestuurd,
- Voorts is de gedragskundige belast met het ontwikkelen van expertise. Dit gebeurt door middel van literatuurstudie, het volgen van ontwikkelingen in andere landen, en het vastleggen van conclusies en ervaringen van de LEBZ.

Verder wordt in het Voorstel omschreven dat de coördinator en gedragskundige jaarlijks een rapport opstellen, waarin een overzicht wordt gegeven van de behandelde zaken en verantwoording wordt afgelegd aan het College van procureurs-generaal [17]. Daarnaast is in 2001 in een briefuitwisseling tussen het College van procureurs-generaal en de voorzitter van de OM-commissie zeden [28], [29] ook besloten dat de LEBZ-coördinatoren niet slechts zaakgericht adviseren, maar naast en vanwege de zaakbehandeling relevante (beleid)conclusies trekken en daaromtrent de openbaarheid zoeken [28], [29].

In onderzoeksverslagen van de LEBZ zelf worden ook taken van het LEBZ-coördinatiepunt omschreven. In het verslag uit 2001 [5] omschrijft men dat de coördinator de adviseurs selecteert en benadert die advies moeten uitbrengen op zaken. Aanvullend hieraan stelt men in 2003 [4] en 2008 [7] dat de coördinator, na een korte analyse van de zaak, beoordeelt:

1. Of de vraag van de officier van justitie op het deskundigheidsgebied van de LEBZ ligt,
2. Of er sprake is van dwingende of facultatieve consultatie (deze overweging is in de periode voor 2016 nog van toepassing, na 2016 niet meer na de overstap van OM-Aanwijzing naar PIZKK),
3. Of het zaakdossier voldoende informatie bevat voor een beoordeling door de LEBZ,
4. Of het zinvol is de zaak voor te leggen aan een Expertisegroep,
5. Of een volledige vertegenwoordiging van de adviseurs (oftewel door drie of vier adviseurs van de LEBZ) vereist is,
6. Of dat de zaak op een andere manier moet worden beoordeeld (bijv. doorverwijzing naar andere deskundige).

In het laatste geval wordt afhankelijk van de zaak meestal doorverwezen naar een zedenrechercheur of een recherchepsycholoog, en soms verwijst/adviseert de LEBZ ook eerst door naar de recherchepsycholoog binnen de politie-eenheid waar men terecht kan, of naar een gerechtelijk deskundige.

Benodigde capaciteit

Het door het College van procureurs-generaal volledig overgenomen Voorstel voor het inrichten van het landelijk coördinatiepunt van de LEBZ uit 1999 [17], beschrijft een schatting van het aantal zaken dat voorgelegd gaat worden aan de LEBZ. Men gaat uit van gemiddeld 30 zaken op jaarbasis, wat een gedragskundige ongeveer vier dagen per week zou kosten en de coördinator en dienstsecretariaat (administratie) beide een halve dag [17].

De capaciteitsinschatting uit het Voorstel [17] wordt in de Nota positionering LEBZ [26] door de LEBZ-coördinatoren weerlegd. In de Nota wordt aangegeven dat de tijdsinvestering van de gedragskundige/recherchepsycholoog en de administratieve ondersteuning zijn onderschat, evenals het aantal zaken per jaar [26]. Uit de laatste niet openbare publicatie van de LEBZ uit 2022 [6] worden gemiddelden gegeven van het aantal zaken die de LEBZ behandelde per jaar. Hieruit blijkt dat de LEBZ tussen 1999 en 2005 gemiddeld achttien zaken per jaar behandelde, gemiddeld 44 zaken per jaar tussen 2005 en 2010, gemiddeld 50 zaken per jaar tussen 2010 en 2015 en gemiddeld 26 zaken per jaar tussen 2015 en 2020 [6]. Gekeken naar het gemiddeld aantal zaken per jaar, blijkt dit tussen 2005 en 2015 inderdaad boven de ingeschatte 30 zaken per jaar te liggen.

Verder wordt aangegeven dat coördinatoren en het dienstsecretariaat het LEBZ-coördinatiepunt vormen (voorheen ook de gedragskundigen/rapporteurs), dat de taken van de coördinator te beperkt zijn geformuleerd en de tijdsinvestering wordt onderschat [26]. Vijf taken die volgens het Voorstel behoren tot de gedragskundige worden volgens de Nota door de coördinator uitgevoerd [17], [26]. Deze zijn [26]:

- 1) Het opstellen van een jaarrapport voor het college van procureurs-generaal,
- 2) Het doen van literatuurstudie,
- 3) Het volgen van ontwikkelingen in andere landen,
- 4) Het vastleggen van conclusies en ervaringen van de LEBZ,
- 5) Het ontwikkelen van expertise en het overdragen van kennis.

Ook deze chronologische analyse van taken van het LEBZ-coördinatiepunt uit beleidsdocumenten kan samengevat worden tot zes kerntaken voor de LEBZ-coördinator en één kerntaak voor het secretariaat, zoals weergegeven in Kader 3.1. Gedragskundigen/rapporteurs worden ter ondersteuning gevraagd taken uit te voeren voor het coördinatiepunt, en zijn daarom cursief weergegeven.

Kader 3.1 Overzicht van taken van het LEBZ-coördinatiepunt

Taken LEBZ-coördinator

- Zicht houden op de voortgang van de uit te brengen adviezen,
- Binnenkomende adviezen analyseren en beoordelen op passendheid, en wanneer niet passend, doorverwijzen naar andere adviseurs (bijv. een gerechtelijk deskundige of rechtepsycholoog binnen het eigen team),
- Adviseurs selecteren en benaderen voor het uitbrengen van advies,
- Opstellen jaarlijkse rapportage,
- Trekken van (beleid)conclusies en het opzoeken van de openbaarheid hierover wanneer van toepassing,
- Het ontwikkelen van expertise en het overdragen van kennis door:
 - Het doen van literatuurstudies,
 - Het volgen van ontwikkelingen in andere landen,
 - Het vastleggen van conclusies en ervaringen van de LEBZ.

Taken dienstsecretariaat

- Het verzorgen van de administratie, namelijk:
 - Het in ontvangst nemen en registreren van aanvragen,
 - Kopiëren/verzenden van stukken,
 - Verwerken van declaraties.

Ondersteunende taken gedragskundige/rapporteur

- Zicht houden op inhoudelijke werkzaamheden, namelijk:
 - Adviseursbijeenkomsten organiseren waar de betrokken adviseurs samenkomen en de zaak met elkaar bespreken,
 - Conceptrapport schrijven dat, na goedkeuring van de adviseurs, naar de officier van justitie wordt gestuurd.

Kwaliteitsborging en evaluatie

In het door het College van procureurs-generaal volledig overgenomen Voorstel uit 1999 [17], benadrukt men de wens om de werkzaamheden van de LEBZ projectmatig aan te pakken, waarbij een periode van vier jaar wordt gemarkeerd. Hierbij wordt volgens het Voorstel aangesloten bij de periode van vier jaar waarin OM-Aanwijzingen van kracht blijven [17]. Bij deze projectmatige aanpak omschrijft men de wens van een

begeleidingscommissie die de LEBZ de gehele duur van het project bijstaat [17]. Volgens de Nota [26] is deze begeleidingscommissie er inderdaad gekomen in de vorm van de OM-commissie Zeden. De belangrijkste taak van deze commissie is het begeleiden van de implementatie van de twee toenmalige Zeden-Aanwijzingen, als ook het begeleiden en evalueren van de LEBZ [29]. Volgens de Nota vond vanaf 1999 structureel overleg plaats tussen de LEBZ en de voorzitter van de OM-commissie Zeden, dan wel het OM-platform van zedenaanspreek-officieren [26]. Oftewel, begeleiding van de LEBZ door deze commissie heeft plaatsgevonden.

Ondanks dat in het Voorstel uit 1999 staat dat evaluatie van de LEBZ na een termijn van vier jaar uitgevoerd moet worden [17], heeft de begeleidingscommissie van de LEBZ zich volgens de Nota [26] vooral gericht op begeleiden en niet op evalueren. Met betrekking tot deze evaluatie, staat in het Voorstel uit 1999 dat na de projectmatige termijn van vier jaar, de activiteiten van de LEBZ geëvalueerd moeten worden, waarin de doelstelling nauwkeurig wordt gedefinieerd en de methodiek van de evaluatie wordt vastgelegd [17].

Hoewel deze evaluatie niet heeft plaatsgevonden, is de LEBZ wel betrokken bij een gezamenlijke en algemenere evaluatie van OM en politie met betrekking tot de zedenzorg [26]. In het rapport De politieke en justitiële zedentaak; stand van zaken uit 2003 [33] werd deze evaluatie gerapporteerd, en zag men de LEBZ als toegevoegde waarde door: 1) de degelijkheid van de adviezen, 2) de deskundigheid van de aanpak, 3) de extra toetsing, en 4) de wijze van kijken (het perspectief) van de groep. Als knelpunten wees men op de lange benodigde tijd die de LEBZ nodig heeft voor het geven van advies, en de beperkte mate waarin gebruik gemaakt wordt van de mogelijkheden die de LEBZ biedt gebruikt werden [33].

Verder wordt in de Nota [26] aangegeven dat de LEBZ zelf onderzoek heeft gedaan naar de tevredenheid van officieren van justitie. Deze onderzoeken heeft de LEBZ zelf uitgevoerd en gerapporteerd in eigen onderzoeksverslagen in 2001 [5], 2003 [4] en 2008 [7]. Ook heeft de LEBZ dit laten onderzoeken door een stagiair [31]. De algemene conclusie uit deze onderzoeken was dat de waardering voor de rapporten van de LEBZ (de LEBZ-adviezen) doorgaans hoog is [26].

De evaluatie in De politieke en justitiële zedentaak; stand van zaken uit 2003 [33], en de eigen onderzoeken van de LEBZ waren, wat evaluatie betreft, met name gericht op de tevredenheid van de opdrachtgevers. In de Nota wordt hierover omschreven dat er verder nooit een evaluatie heeft plaatsgevonden met betrekking tot de borging en financiering van de LEBZ bij het KLPD ofwel de Landelijke Eenheid [26]. Kortom, de LEBZ is vanaf de oprichting in 1999 beperkt geëvalueerd.

3.3 Beoogde samenstelling LEBZ-adviseurs

In de beleidsdocumenten is behalve informatie over doelen en taken ook informatie beschreven over de beoogde samenstelling van LEBZ-adviseurs. Wat betreft de samenstelling, blijkt uit de Nota dat er enerzijds *interne deskundigen (of adviseurs) zijn*, in dienst van en gefinancierd door de politie [26]. Anderzijds zijn er deskundigen die *extern werkzaam zijn* bij universiteiten, veelal als hoogleraar of universitair hoofddocent, en

therapeutische behandelinstellingen [26]. Ook hierover wordt in het LEBZ-verslag uit 2008 [7] informatie gegeven, namelijk dat in onderling overleg met de adviseurs van de LEBZ in 2006 is afgesproken dat het lidmaatschap van de groep adviseurs in principe geldt voor een termijn van drie jaren, en dat deze termijn op verzoek van de coördinator eventueel te verlengen is naar een tweede termijn van ook weer drie jaren [7]. Vanuit de Nota [26] wordt hieraan toegevoegd dat: "Deskundigen (adviseurs) in beginsel lid zijn voor twee termijnen van drie jaar, dit kan worden verlengd indien de coördinatoren hiertoe aanleiding zien". De werkzaamheden van deze externe deskundigen worden, afhankelijk van het moment van consultatie in het strafproces, gedeclareerd [17]. Als consultatie van externe deskundigen in de opsporingsfase plaatsvindt, dan zijn het kosten voor de politie, buiten deze fase voor politie of Openbaar Ministerie [17].

Verder is in de Nota [26] ook de werving van adviseurs beschreven, waarin aangegeven wordt dat: "Kandidaat-adviseurs worden voorgedragen door de coördinatoren van de LEBZ, vaak op advies van andere adviseurs. Ze treden toe na goedkeuring van de sectie waar de adviseur onderdeel van uit zal gaan maken. De coördinatoren streven naar een brede, diverse samenstelling".

In de PIZKK [18] wordt verder omschreven dat adviesgroepen per zaak multidisciplinair worden samengesteld, bestaande uit twee tot vier adviseurs, en dat deze samenstelling mede afhankelijk is van de vraagstelling. Onderstaande disciplines kunnen deel uitmaken van een adviesgroep [18]:

- Klinisch psychologen, ontwikkelingspsychologen en orthopedagogen (extern),
- Cognitief psychologen, functieleerpsychologen en rechtspsychologen (extern),
- Zedenrechercheurs (intern),
- Recherchepsychologen in dienst van politie (intern, tevens rapporteurs).

Aanvullend aan bovenstaande informatie wordt in het meest recente LEBZ-verslag uit 2022 [6] een inhoudelijkere beschrijving gegeven van interne en externe adviseurs van de LEBZ: "De externe adviseurs zijn veelal hoogleraar, gepromoveerd op hun vakgebied en/of actief als therapeut; de rechtspsychologen zijn vaak tevens gerechtelijk deskundige. Door de inzet van deze adviseurs wordt gewaarborgd dat actuele wetenschappelijke inzichten worden benut bij de beoordeling van zaken. Ze publiceren over thema's die relevant zijn voor de LEBZ, zoals trauma en geheugen, horen van kinderen en kwetsbare volwassenen, het effect van middelengebruik op het geheugen, de gevolgen van seksueel geweld, posttraumatische stress en dissociatieve stoornissen. Ze worden geselecteerd voor de LEBZ op basis van de hoge mate van expertise op hun vakgebied. De (interne) zedenrechercheurs dragen bij vanuit hun kennis over de opsporing in zedenzaken. De recherchepsychologen hebben wetenschappelijke kennis en daarnaast ervaring met advisering in de opsporing, waaronder verhoren."

3.4 Formele procedure

In deze paragraaf beschrijven we de formele procedure van de LEBZ zoals beschreven in beleidsdocumenten. Deze beschrijving is vergelijkbaar met de weergave van de procedure in Figuur 2.1. Hier zal deze echter diepgaander en gedetailleerder beschreven worden.

Als start van de procedure, wordt in de PIZKK [18] omschreven dat: "De officier van justitie telefonisch contact opneemt met het coördinatiepunt van de LEBZ en uitlegt om welke zaak het gaat en waarom consultatie gewenst is. De coördinator beoordeelt of de zaak geschikt is voor de LEBZ, neemt de zaak aan of verwijst door. Als de zaak wordt aangenomen, stuurt de officier van justitie het zaakdossier per aangetekende post naar de LEBZ, voorzien van een ingevuld opdrachtformulier waarop de vraagstelling is geformuleerd. Het is van belang dat het zaakdossier zo compleet mogelijk is. Alle relevante beeld- en geluidsdragers worden meegezonden. Indien er sprake is van eerdere of andere politiecontacten (met betrekking tot aangeefster of de beschuldigde) wordt hierover informatie verstrekt. Het zaakdossier is in beginsel voorzien van een gedetailleerde tijdlijn van de gebeurtenissen die een rol spelen in de ontstaansgeschiedenis van de aangifte".

Vervolgens wordt in de PIZKK [18] gesteld dat: "Na ontvangst van alle stukken het coördinatiepunt verantwoordelijk is voor de afwikkeling van de adviesprocedure. Vanaf het moment dat alle relevante stukken in het bezit zijn van het coördinatiepunt, neemt de adviesprocedure ongeveer acht weken in beslag. De coördinator stelt een adviesgroep samen die bestaat uit twee tot vier adviseurs". "Het coördinatiepunt draagt zorg voor de verspreiding van de stukken. Na individuele bestudering door de adviseurs komen zij bij elkaar, wordt de zaak besproken en worden conclusies getrokken".

Gedragswetenschappelijke kennis wordt gebruikt bij het interpreteren van gegevens en het vaststellen van feiten. Het Scenario Analyse Model (SAM) is leidend bij de analyse van de zaak en wordt verder toegelicht in de Nota [26]: "De adviseurs richten zich bij hun analyse zowel op informatie die de aangifte ondersteunt (verificatie) als op informatie die de aangifte niet ondersteunt (falsificatie). De analyse richt zich niet alleen op het delict waarvan aangifte is gedaan; ook de ontstaansgeschiedenis van de beschuldiging wordt bij de analyse betrokken". Het SAM wordt nader toegelicht in paragraaf 4.5 van deze rapportage.

Verder wordt in de PIZKK [18] gesteld dat: "De recherchepsycholoog een conceptrapport opstelt". In de Nota [26] wordt de aard van het uiteindelijke advies aan de officier van justitie en de onderdelen in de rapportages wat explicieter omschreven, namelijk dat: "De analyse van de LEBZ uitmondt in een conclusie en advies aan de officier van justitie over het al dan niet voortzetten van het opsporingsonderzoek c.q. de vervolging en/of nog te verrichten opsporingshandelingen. De adviezen worden beschreven in uitgebreid onderbouwde rapportages". "Een LEBZ-rapport is opgebouwd uit een aantal vaste onderdelen: uitgebreide tijdlijn, samenvatting, ontstaansgeschiedenis van de beschuldiging, studioverhoor (indien van toepassing), hulpverlening (indien van toepassing), opsporingsonderzoek, conclusie en advies". In bijlage 4 van deze rapportage is de indeling van LEBZ-rapportages opgenomen.

In de PIZKK [18] wordt vervolgens gesteld dat: "Na goedkeuring door de andere betrokken adviseurs het rapport naar de officier van justitie wordt gestuurd en in afschrift aan de leiding van het Team Zeden. Het LEBZ-advies is een adviserend rapport in de stand van het onderzoek van het moment van de aanvraag". In de Nota [26] wordt hieraan toegevoegd dat: "Het advies van de LEBZ aan de officier van justitie niet bindend is. De officier van justitie bepaalt of een opsporingsonderzoek wordt voorgezet of beëindigd dan wel of vervolging wordt ingesteld of niet. Indien een aangever het niet eens is met een beslissing van de officier om geen vervolging in te stellen, is een artikel 12 Sv-procedure mogelijk, waarin het sepot wordt getoetst door de rechter".

3.5 Resumé

In dit hoofdstuk is een chronologische reconstructie gegeven van de beoogde doelen en taken van de LEBZ om een goed beeld te creëren van wat de LEBZ *zou moeten doen*. Hiervoor hebben we enkel informatie uit beleidsdocumenten gebruikt. Ook de beoogde samenstelling van LEBZ-adviseurs en de formele procedure van de LEBZ zijn uit deze beleidsdocumenten gehaald. In dit hoofdstuk beantwoorden we vragen 1 tot en met 2. Vraag 3 zal in de conclusie beantwoord worden.

Doelen en taken LEBZ

De beoogde doelen en taken van de LEBZ zijn weergegeven in Kader 2.1, overige doelen of taken van de LEBZ zijn niet zijn aangetroffen in de beleidsdocumenten. In paragraaf 4.7 van deze rapportage komen we nog terug op de overige doelen of taken van de LEBZ, omdat uit interviews die we bespreken in dit hoofdstuk wel overige taken zijn benoemd. Uit de reconstructie blijkt verder dat, behalve de drie consequenties/wijzigingen in taken met de overstap van OM-Aanwijzing naar PIZKK, de doelen en taken van de LEBZ vanaf de oprichting tot aan de PIZKK vrijwel ongewijzigd zijn.

LEBZ-coördinatiepunt

Aanvullend hieraan zijn de samenstelling en taken van het LEBZ-coördinatiepunt goed samen te vatten uit beleidsdocumenten (die ook onderdeel zijn van de doelen en taken van de LEBZ). Duidelijk is geworden dat het coördinatiepunt bestaat uit coördinatoren en het dienstsecretariaat. Gedragskundigen/rapporteurs leveren ondersteuning (maar hoorde er bij de oprichting in 1999 ook vast bij). Het coördinatiepunt valt onder het beheer van de Nationale Politie. Coördinatoren en gedragskundigen/rapporteurs zijn voor onbepaalde tijd lid van de LEBZ. Ook is duidelijk geworden dat het LEBZ-coördinatiepunt verantwoordelijk is voor de afwikkeling van de in Figuur 2.1 en paragraaf 3.4 weergegeven en beschreven procedure, met zes kerntaken voor de coördinatoren en één kerntaak voor gedragskundigen/rapporteurs en dienstsecretariaat.

Wat verder opvalt in deze reconstructie, is dat het ingeschatte aantal zaken per jaar bij de oprichting van de LEBZ in 1999 is onderschat in bepaalde periodes. Oftewel, de LEBZ coördineerde tussen 2005 en 2015 meer zaken dan ingeschat. Ook is de werkverdeling binnen het coördinatiepunt anders dan in 1999 voorgesteld. Vijf taken die eigenlijk uitgevoerd zouden moeten worden door de gedragskundige/rapporteur (die enkel ter ondersteuning betrokken worden bij het coördinatiepunt, en hierbij niet vast betrokken

zijn zoals in 1999 beoogd) zijn door de coördinator uitgevoerd. De taken van het coördinatiepunt zijn weergegeven in Kader 3.1.

Kwaliteitsborging en evaluatie

Verder leren we uit de beleidsdocumenten een en ander over kwaliteitsborging en het evalueren van de LEBZ. Er is een begeleidingscommissie in het leven geroepen met als belangrijkste taak het begeleiden en evalueren van de LEBZ. Nu blijkt dat de LEBZ wel begeleid is door deze commissie, maar dat evalueren beperkt is uitgevoerd. In het Voorstel uit 1999 staat dat na de projectmatige termijn van vier jaar, de activiteiten van de LEBZ geëvalueerd moeten worden, waarin de doelstelling nauwkeurig wordt gedefinieerd en de methodiek van de evaluatie wordt vastgelegd. Afgezien van een evaluatie/onderzoek naar tevredenheid van de opdrachtgevers van de LEBZ, is een evaluatie van de LEBZ niet uitgevoerd.

De beoogde samenstelling

Uit de beleidsdocumenten wordt ook de beoogde samenstelling van de groep LEBZ-adviseurs duidelijk. Er zijn interne en externe adviseurs. Interne adviseurs zijn in dienst bij de politie, externe adviseurs zijn dit niet en zijn veelal werkzaam bij universiteiten of behandelinstellingen. Ook is er een maximale termijn vastgesteld van twee keer drie jaar voor adviseurs. Verder zijn de LEBZ-coördinatoren verantwoordelijk voor de werving van adviseurs, waarbij zij streven naar een zo breed en divers mogelijke samenstelling.

Formele procedure

Wat ten slotte uit de beleidsdocumenten opgemaakt kan worden over de formele procedure van de LEBZ, is dat deze ongeveer acht weken in beslag neemt nadat alle relevante stukken in het bezit zijn van het coördinatiepunt. Adviseurs en gedragskundigen/rapporteurs maken gebruik van het SAM bij de analyse van zaken en het opstellen van hun eigen bijdrage. LEBZ-adviezen zijn opgebouwd uit een aantal vaste onderdelen, namelijk: een uitgebreide tijdlijn, samenvatting, ontstaansgeschiedenis van de beschuldiging, studioverhoor (indien van toepassing), hulpverlening (indien van toepassing), opsporingsonderzoek, conclusie en advies" (zie ook in bijlage 4 toegevoegd, de indeling). Het LEBZ-advies is niet bindend, de officier van justitie maakt de uiteindelijke beslissing.

4. SAMENSTELLING EN TAAKUITVOERING

In dit hoofdstuk richten we ons op de LEBZ in de praktijk, en brengen we in kaart *hoe de LEBZ functioneert*. We brengen hierin de samenstelling en taakuitvoering in kaart met behulp van inzichten uit de inhoudsanalyse van LEBZ-rapportages (in de periode 2016 tot en met 2021) en inzichten uit de interviews met coördinatoren en adviseurs/rapporteurs. In dit hoofdstuk beantwoorden we vragen 4 tot en met 7.

Dit hoofdstuk is zoveel mogelijk chronologisch opgebouwd: van aanmelding van een zedenzaak bij de LEBZ tot het versturen van het LEBZ-advies aan de verzoeker. Om het aantal adviezen dat de LEBZ jaarlijks opstelt in perspectief te plaatsen, geven we eerst een overzicht van de zedenzaken die jaarlijks bij de politie en het OM instromen.

4.1 Aanvraag advies

Zedenzaken waarover een officier van justitie een advies wil, worden aangemeld bij het coördinatiepunt van de LEBZ. Het coördinatiepunt van de LEBZ neemt zedenzaken in behandeling waarbij voor de beoordeling gedragskundige expertise nodig is. De officier van justitie raadpleegt de LEBZ in misbruikzaken, voordat er een besluit over vervolgen is genomen. De officier van justitie dient hiertoe een schriftelijk verzoek in bij het coördinatiepunt. De coördinatoren geven in het interview aan dat voordat de zaak in behandeling wordt genomen, er een telefonisch intakegesprek plaatsvindt met de aanvrager. In dit gesprek kan het verzoek worden toegelicht en de vraag van de officier van justitie indien nodig worden verduidelijkt. Het dient om een advies te gaan tijdens de opsporingsfase, in principe voordat een verdachte is aangehouden. Wanneer de verdachte al is aangehouden en gehoord is, en het opsporingsonderzoek is afgerond, kan dat een reden voor de LEBZ zijn om de zaak af te wijzen. De vraag hoort dan niet thuis bij de LEBZ, maar bij een gerechtelijk deskundige.

Aantal adviezen 2016 tot en met 2021

Uit de inhoudsanalyse van LEBZ-adviezen weten we dat de LEBZ in de periode 2016 tot en met 2021 bij 174 zaken om advies is gevraagd. Hiervan werden negentien zaken als niet bestemd voor de LEBZ gekwalificeerd. Deze zaken zijn doorverwezen naar andere deskundigen. Het verwijzen wordt niet structureel door de LEBZ vastgelegd. In een gesprek met de coördinatoren is hierover opgemerkt dat zaken dienen aan te sluiten bij de deskundigheid van de LEBZ-adviseurs. Zaken die hier niet aan voldoen, worden in principe niet aangenomen en eventueel doorverwezen naar een andere deskundige. In sommige gevallen blijkt echter dat er op basis van de intake geen problematische aspecten in de zaak zitten, waardoor gedragskundige expertise en/of een multidisciplinaire inzet niet nodig is. Het in behandeling nemen van de zaak zou vermoedelijk onnodig vertragend werken. Er wordt in dergelijke gevallen dan volgens de coördinatoren geadviseerd om door te gaan met het opsporingsonderzoek en de LEBZ niet te consulteren. In veel van deze gevallen wordt op basis van het intakegesprek geen zaakdossier aangeleverd en wordt besloten tot het niet inzetten van de LEBZ.

Op verzoek van het OM heeft de LEBZ in de periode 2016 tot en met 2021 in totaal 155 zedenzaken beoordeeld. Uit Tabel 4.1 blijkt dat het aantal zaken per jaar enigszins varieert. Dit loopt uiteen van 21 afgehandelde zaken in 2018 tot 30 afgehandelde zaken in 2019. Gemiddeld heeft de LEBZ voor 26 zaken per jaar een rapportage opgesteld.

Tabel 4.1 Aantal door LEBZ behandelde zaken in de periode 2016 tot en met 2021

Jaar	Aantal
2016	27
2017	27
2018	21
2019	30
2020	23
2021	27
Totaal	155

De doorlooptijd van een beoordeling van het verzoek tot het opsturen van de adviesrapportage is gemiddeld 83 dagen, met een minimum van zestien dagen en een maximum van 291 dagen. Bij twaalf van de 155 zaakdossiers werd het dossier verspreid over meerdere data aangeleverd aan de LEBZ. Er volgde bijvoorbeeld een auditieve opname als aanvulling op het zaakdossier. Bij berekening van de gemiddelde lengte tussen ontvangst en afronding van het rapport is steeds uitgegaan van de eerste datum waarop het eerste stuk is aangeleverd.

In Kader 4.1 geven we een beknopte beschrijving van de context van het aantal zedenzaken in Nederland waarin de LEBZ opereert.

Kader 4.1 Context aantal (geregistreerde) zedenzaken in Nederland waarin de LEBZ opereert

Het aantal geregistreerde zedenmisdriven fluctueert tussen 2010 en 2021 rond de acht à negenduizend per jaar [65]. In dezelfde periode 2010-2021 fluctueert het aantal bij het OM ingeschreven zedenzaken rond de ruim 3.000 zaken per jaar, voornamelijk verkrachtingen en aanrandingen [65]. Uit gegevens over beslissingen van het OM blijkt dat sinds 2012 jaarlijks ongeveer de helft (50%) van deze zedenzaken wordt geseponneerd, uiteindelijk zijn in de periode 2016 tot en met 2021 jaarlijks gemiddeld 26 zaken door de LEBZ beoordeeld en is er een advies over opgesteld [65]. In bijlage 3 van deze rapportage wordt uitgebreider ingegaan op de ontwikkelingen in zedenmisdriven in Nederland.

Uit de laatste niet openbare publicatie van de LEBZ uit 2022 [6] worden gemiddelden gegeven van het aantal zaken die de LEBZ behandelde per jaar. Hieruit blijkt dat de LEBZ tussen 1999 en 2005 gemiddeld achttien zaken per jaar behandelde, gemiddeld 44 zaken per jaar tussen 2005 en 2010, gemiddeld 50 zaken per jaar tussen 2010 en 2015 en gemiddeld 26 zaken per jaar tussen 2015 en 2020 [6].

Vraagstelling OM

De reden om een zaak voor te leggen is in 50% (77) van de door ons geanalyseerde zaken een zogenoemd advies omtrent vervolgbeslissing (Tabel 4.2). In het opdrachtformulier aan de LEBZ is een open categorie opgenomen waarin door de officier van justitie een toelichting kan worden gegeven op de zaak en de vraag kan worden geformuleerd die het OM heeft aan de LEBZ. De vraagstelling op het voorblad van het LEBZ-rapport is een beknopte samenvatting van deze door de officier van justitie ingevulde informatie. Tevens wordt er in de intake doorgevraagd op de vraag die is gesteld. Soms komt hier een

specifiekere vraag uit naar voren, bijvoorbeeld over de betrouwbaarheid van verklaringen of nog te verrichten onderzoekshandelingen. Vaak wordt de invulling van deze categorie op het formulier door de officier van justitie algemeen gehouden.

Tabel 4.2 Vraagstelling aan LEBZ voor advies in zedenzaken in de periode 2016 tot en met 2021

Vraagstelling	Aantal	%
Advies omtrent vervolgbeslissing	77	50
Specifieke vraag of vragen	27	17
Geen vraag ingevuld	15	10
Advies omtrent opsporing en vervolging	9	6
Advies omtrent de betrouwbaarheid van verklaring	7	5
Advies gevraagd rondom een van de onderwerpen (langer dan 8 jaar geleden, hervonden herinneringen)	7	5
Betrouwbaarheid verklaring	7	5
Advies over nog te verrichten onderzoekshandelingen	3	2
Advies omtrent aanhouding en verdere opsporing	2	1
Advies in het kader van appelbeslissing	1	0
Totaal	155	100

Tabel 4.3 geeft een overzicht vanuit welk arrondissement een zaak afkomstig is. Het gemiddelde per arrondissement is vijftien, de meeste zaken komen uit de arrondissementen Noord-Nederland (24) en Noord-Holland (23). De laagste aantallen zien we in de arrondissementen Amsterdam (3) en Limburg (3). De arrondissementen Amsterdam en Limburg tellen beide 1,1 miljoen inwoners en zijn daarmee relatief klein [66]. Deze bevolkingsaantallen verklaren echter onvoldoende het relatief grote verschil met door de LEBZ beoordeelde zedenzaken in bijvoorbeeld arrondissement Noord-Nederland met ruim 1,7 miljoen inwoners en arrondissement Noord-Holland met ruim 1,5 miljoen inwoners [66]. Ook andere factoren, bijvoorbeeld kennis en ervaring binnen zedenteams, of de kennis en ervaring van officieren van justitie, kunnen hierbij een rol spelen.

Tabel 4.3 Aantal LEBZ-adviezen naar arrondissementen in de periode 2016 tot en met 2021 [66]

Arrondissement	LEBZ-adviezen	Inwoners per arrondissement
Amsterdam	3	1.071.823
Den Haag	14	1.936.697
Limburg	3	1.115.872
Midden-Nederland	17	2.048.488
Noord-Holland	23	1.557.554
Noord-Nederland	24	1.733.143
Oost-Brabant	13	1.443.914
Oost-Nederland	23	3.263.136*
Rotterdam	21	1.789.353
Zeeland - West-Brabant	12	1.515.435
Onbekend	3	-
Totaal	155	17.475.415

* Het CBS maakt een andere verdeling van arrondissementen dan wij hanteren: Oost-Nederland bestaat uit de provincies Gelderland en Overijssel. De inwoneraantallen van Gelderland en Overijssel zijn bij elkaar opgeteld.

4.2 Samenstelling LEBZ

Wanneer de aanvraag door de LEBZ is goedgekeurd, stellen de coördinatoren, zo geven zij in het interview aan, een adviesgroep samen van vier LEBZ-adviseurs. Zoals eerder

genoemd wordt een zedenzaak beoordeeld door vier adviseurs: 1) klinisch psychologen of orthopedagogen (extern), 2) rechtspsychologen of cognitief psychologen (extern), 3) zedenrechercheurs (intern) en 4) recherchepsychologen (intern, tevens rapporteurs). Zedenrechercheurs en recherchepsychologen mogen niet betrokken zijn bij een zaak uit hun eigen eenheid of arrondissement.

De vier adviseurs worden door de LEBZ-coördinatoren aan een zaakdossier gekoppeld op basis van hun: 1) beschikbaarheid: deze geven de adviseurs aan het begin van het jaar door, 2) achtergrond: uit elk van de vier disciplines volgt een adviseur, 3) deskundigheid: een orthopedagoog wanneer kinderen betrokken zijn of een rechtspsycholoog die specifiek onderzoek doet naar hervonden herinneringen bij een zaak rondom dit onderwerp. Bij minder complexe of meer generieke zaken is de specifieke achtergrond van adviseurs voor het samenstellen van een team minder relevant.

De politie stelt volgens de coördinatoren van de LEBZ een zaakdossier samen dat bijvoorbeeld de processen-verbaal van de aangifte, de getuigenverhooren, informatie over eventuele hulpverlening en medische rapportages omvat, en stuurt dit naar de LEBZ. De adviseurs krijgen het dossier digitaal via een beveiligde verbinding toegestuurd. Zij krijgen twee à drie weken de tijd om het dossier te bestuderen. De omvang van de dossiers varieert volgens de rapporteurs van ongeveer 100 tot wel 500 pagina's. De adviseurs bestuderen het dossier onafhankelijk van elkaar. Daar is in deze fase ook geen onderling overleg over. Zij maken tijdens het bestuderen van de zaak aantekeningen. De rapporteur bekijkt de opnames van de studioverhooren en eventueel ook opnames van andere verhooren en informeert de overige adviseurs hierover. Bij studioverhooren beschikken alle adviseurs over een verbatim verslag. Sommige adviseurs bestuderen zelf de opnames van verhooren om te horen op welke wijze het interview verloopt en hoe de vragen zijn gesteld. Ook worden soms delen van het verhoor afgespeeld tijdens de zaakbespreking in het adviesteam. De adviseurs van de adviseursgroep beoordelen de onderdelen van de zaak ook tijdens de zaakbespreking vanuit hun eigen deskundigheid. Deze bijeenkomst vond altijd fysiek plaats, sinds maart 2020 (door de invoering van COVID-19 maatregelen) vindt dit digitaal plaats. De rapporteur zit deze bespreking voor en zorgt dat elke adviseur zijn of haar bevindingen kan delen.

Achtergrond

Tabel 4.4 geeft een overzicht van de huidige en oud-adviseurs van de LEBZ per discipline. Van de LEBZ-coördinatoren hebben we een overzicht van alle adviseurs ontvangen sinds de oprichting. In totaal zijn sinds 1999 81 adviseurs actief adviseur (geweest) van de LEBZ. Bijna een derde (32%) van alle adviseurs is zedenrechercheur.

Op 1 april 2022 zijn er 35 adviseurs aan de LEBZ verbonden. Naast acht zedenrechercheurs en zeven rapporteurs (recherchepsychologen) van de Nationale Politie zijn dit rechts- en cognitief psychologen, gezondheidszorgpsychologen en orthopedagogen.

Tabel 4.4 Huidige en oud-adviseurs LEBZ naar discipline, van 1999 tot 1 april 2022 (opgave LEBZ)

Discipline	Huidige adviseurs	Oud-adviseurs	Totaal
Rechtspsychologen/ cognitief psychologen	8	8	16
Gezondheidszorgpsychologen/ orthopedagogen	9	10	19
Medicus (forensisch arts)	-	1	1
Zedenrechercheurs Nationale Politie	8	17	25
Rapporteurs LEBZ (recherchepsychologen)	7	8	15
Coördinatoren LEBZ	2*	1	3
Onderzoekers LEBZ	1	1	2
Totaal	35	46	81

* De twee coördinatoren treden tevens op als rapporteurs.

In de onderzoeksperiode 2016 tot en met 2021 zijn in totaal 55 personen actief adviseur geweest van de LEBZ (Tabel 4.5). Ook in deze periode zijn de zedenrechercheurs de grootste categorie (29%; zestien adviseurs), gevolgd door gezondheidszorgpsychologen/orthopedagogen (25%; veertien adviseurs), rechtspsychologen/ cognitief psychologen (20%; elf adviseurs) en recherchepsychologen (16%; negen rapporteurs).

Tabel 4.5 Huidige en oud-adviseurs LEBZ naar discipline in de periode 2016 tot en met 2021

Discipline	Aantal
Rechtspsychologen/ cognitief psychologen	11
Gezondheidszorgpsychologen/ orthopedagogen	14
Zedenrechercheurs Nationale Politie	16
Rapporteurs LEBZ (recherchepsychologen)	9
Coördinatoren LEBZ*	3
Onderzoekers LEBZ	2
Totaal	55

* De twee coördinatoren doen ook tevens werk als rapporteur, maar zijn alleen bij de coördinatoren vermeld.

Duur lidmaatschap

De adviseur die het langst aan de LEBZ verbonden is, is sinds 1999 lid. Van de huidige adviseurs zijn er acht in 2022 actief adviseur geworden. Tabel 4.6 geeft een overzicht van het aantal jaren dat een persoon actief adviseur is van de LEBZ. Gemiddeld zijn alle adviseurs zes jaar lang aan de LEBZ verbonden (geweest). De huidige adviseurs zijn gemiddeld vier jaar actief, voor de oud-adviseurs is dit een gemiddeld wat langere periode geweest (zeven jaar).

Tabel 4.6 Lidmaatschap LEBZ in jaren per adviseur

	Huidige adviseurs	Oud adviseurs
< 3 jaar	17	6
3-6 jaar	10	11
7-9 jaar	4	20
10-12 jaar	2	5
12 > jaar	2	4
Totaal	35	46

Met name de coördinatoren zijn relatief lang verbonden aan de LEBZ (gemiddeld achtien jaar; zie Tabel 4.7). De rapporteurs, rechercheurs en rechtspsychologen/cognitief psychologen zijn respectievelijk gemiddeld vijf, vijf en zes jaar aan de LEBZ verbonden.

Dit betekent dat vrijwel alle adviseurs ten minste twee perioden van drie jaar actief adviseur zijn (geweest) van de LEBZ. Enkele adviseurs zijn langer actief geweest dan de voorgeschreven periode van twee keer drie jaar. Volgens de coördinatoren gaat het hierbij om adviseurs met specialistische kennis, bijvoorbeeld over het verhoren van kinderen, waarvoor het soms lastig zou zijn een deskundige vervanger te vinden.

Tabel 4.7 Gemiddelde aantal jaren lidmaatschap LEBZ per discipline

Discipline	Jaren
Rechtspsychologen/ cognitief psychologen	6
Gezondheidszorgpsychologen/ orthopedagogen	6
Rechercheurs Nationale Politie	5
Rapporteurs LEBZ	5
Coördinatoren	18
Onderzoekers LEBZ	2
Totaal gemiddelde	6

Inwerkperiode

In de interviews met de LEBZ-adviseurs is opgemerkt dat zij door de LEBZ zijn gevraagd om adviseur te worden. Wanneer een adviseur actief LEBZ-adviseur wordt, volgt er een korte inwerkperiode. Hierin heeft de kandidaat-adviseur eerst een aantal gesprekken met de coördinatoren. Daarna sluit een kandidaat aan bij enkele zaakbesprekingen. Dit zagen wij ook terug in de inhoudsanalyse van LEBZ-adviezen: bij sommige zaakdossiers waren meer dan vier adviseurs betrokken. Meestal ging het in die gevallen om vijf en een enkele keer om zes adviseurs. De geïnterviewde LEBZ-adviseurs geven vrijwel allemaal aan dat ze bij twee of drie zaakbesprekingen hebben meegekeken voordat ze zelfstandig aan de slag zijn gegaan als adviseur bij de LEBZ.

4.3 Omvang en samenstelling adviesteams

Uit de inhoudsanalyse van LEBZ-adviezen blijkt dat in 87% van de 155 LEBZ-adviezen die in de periode 2016 tot en met 2021 zijn opgesteld, vier verschillende adviseurs betrokken waren bij de beoordeling van de zaak (Tabel 4.8). In 11% (bij zestien rapportages) waren vijf (10%) of zes (1%) adviseurs betrokken. De extra adviseurs waren kandidaat-adviseurs die werden ingewerkt om zelfstandig een rol als actieve LEBZ-adviseur te kunnen vervullen.

Bij vier zaken (2%) waren minder dan vier adviseurs betrokken. Deze LEBZ-adviezen waren afwijkend. Eén zaak die door twee adviseurs is behandeld was een vervolg op een zaak die de LEBZ een aantal jaren daarvoor had behandeld. Deze twee adviseurs hebben de zaak nogmaals beoordeeld. In een andere zaak die door twee adviseurs is beoordeeld, was sprake van een casus die in afgeslankte vorm werd aangeboden. De officier van justitie wilde in deze zaak uitsluitend een onderbouwd advies over de disclosure. Bij de twee zaakdossiers met drie adviseurs is het niet duidelijk waarom dit het geval was.

Tabel 4.8 Aantal betrokken adviseurs bij de rapportages

Aantal betrokken adviseurs	Aantal rapportages	%
Twee adviseurs	2	1%
Drie adviseurs	2	1%
Vier adviseurs	135	87%
Vijf adviseurs	15	10%
Zes adviseurs	1	1%
Totaal	155	100%

In totaal waren 48 verschillende adviseurs betrokken bij de 155 LEBZ-zaken in de periode 2016 tot en met 2021 (exclusief kandidaat-adviseurs). Bij het toewijzen van zaken aan adviseurs houden de coördinatoren er rekening mee dat adviseurs niet deelnemen wanneer zij in een zaakdossier één of meer bij de zaak betrokken personen kennen of als zedenrechercheur of recherchepsycholoog betrokken zijn of werken bij de afdeling of eenheid.

Aantal beoordeelde zaken per adviseur

Gemiddeld werden adviseurs dertien keer betrokken bij een zaak, met een range van minimaal één zaak (van een onlangs actief geworden adviseur) tot een maximum van 40 zaken door twee al jarenlang aan de LEBZ verbonden adviseurs (zie Tabel 4.9). De twee adviseurs die 40 zaken hebben beoordeeld zijn beide in dienst bij de Nationale Politie als recherchepsycholoog en rapporteur. De overige rapporteurs waren gemiddeld bij zeven zaken betrokken in de periode 2016 tot en met 2021.

Tabel 4.9 Verdeling van het aantal zaken per adviseur in de periode 2016 tot en met 2021

	Aantal
< 5 zaken	12
5-10 zaken	11
11-15 zaken	9
16-20 zaken	4
21-25 zaken	4
26-30 zaken	6
> 30 zaken	2
Totaal	48

Gewenst minimum aantal

Om de kennis van LEBZ-adviseurs op een hoog niveau te houden hebben de coördinatoren voorwaarden gesteld aan hun minimale inzet (zie ook paragraaf 5.1 van deze rapportage). Adviseurs dienen jaarlijks tenminste vier zaakdossiers te beoordelen, voor rechercheurs die werkzaam zijn in zeden geldt ten minste twee zaken.

Adviseurs

In 2022 zijn 24 adviseurs betrokken bij de LEBZ die jaarlijks betrokken zijn bij gemiddeld 26 zaken. Jaarlijks zijn er 78 adviseursplekken op te vullen, per zaak zijn immers drie adviseurs nodig. Gemiddeld zouden de 24 adviseurs gemiddeld bij maximaal drie zaken betrokken kunnen zijn, het beoogde aantal van tenminste vier zaken per adviseur per jaar kan met 24 adviseurs niet worden gehaald. Adviseurs zijn echter niet altijd inzetbaar en sommige zaken vragen specifieke kennis en achtergrond. In de LEBZ-adviezen zien we dat de adviseurs jaarlijks heel wisselend betrokken zijn bij het aantal zaken dat zij beoordelen: van een enkele zaak tot soms wel elf zaken in een jaar.

Zedenrechercheurs

De zedenrechercheurs zouden jaarlijks bij tenminste twee zaken betrokken moeten zijn. Er zijn in 2022 acht zedenrechercheurs actief adviseur van de LEBZ. Zij zijn gemiddeld zo'n drie keer ingezet. Ook hierbij doen zich individuele verschillen voor en loopt het aantal uiteen van een enkele zaak tot zes zaken per jaar.

Overeenkomsten en verschillen in uitkomsten

Nagegaan is of er overeenkomsten/verschillen te zien zijn in de uitkomsten op basis van samenstelling, zaakcategorie of andere zaakkenmerken. Op basis van de 155 LEBZ-adviezen die in de periode 2016 tot en met 2021 zijn opgesteld in de inhoudsanalyse van LEBZ-adviezen, is gekeken naar de samenstelling van de groep van vier adviseurs en de eventuele beïnvloeding van die samenstelling op de uitkomsten van de adviezen. Hierbij is eerst gekeken hoe vaak het voorkomt dat een groep van vier dezelfde adviseurs een zaak heeft beoordeeld. Daarnaast is nagegaan hoe vaak het voorkomt dat een team van vier adviseurs een zaak heeft beoordeeld, waarbij telkens drie dezelfde adviseurs zijn betrokken die derhalve een meerderheid vormen.

Vier dezelfde adviseurs

Gekeken naar alle 155 zaken blijkt dat een groep van vier dezelfde adviseurs slechts hooguit twee zaken samen heeft beoordeeld.

Drie dezelfde adviseurs

Het komt bij zeven rapportages voor dat een adviesgroep van telkens drie dezelfde adviseurs, aangevuld met een vierde andere adviseur, deze zaken heeft beoordeeld. Verder heeft een adviesgroep van drie dezelfde adviseurs nooit meer dan twee zaken beoordeeld.

Dit betekent dat, gezien de sterke diversiteit aan samenstellingen per zaak, het niet of nauwelijks voorkomt dat drie of vier dezelfde adviseurs meer dan twee verschillende zaken hebben beoordeeld. Gezien de beperkte keren dat drie of vier adviseurs in dezelfde samenstelling zaken hebben beoordeeld, kunnen we hierin geen patronen herkennen.

Deskundigheid

Van de 35 adviseurs in de periode 2016 tot en met 2021 zijn er 27 werkzaam op een universiteit als (emeritus) hoogleraar (15) of universitair (hoofd)docent (12). Van de huidige adviseurs (maart 2022) zijn er acht (emeritus) hoogleraar en vijf universitair (hoofd) docent. De huidige en voormalige adviseurs zijn of waren werkzaam op tien verschillende universiteiten, onder meer in klinische psychologie, rechtspsychologie, (experimentele) psychologie, psycho-traumatologie, psychopathologie en criminologie. Twee adviseurs zijn in de periode dat zij aan de LEBZ verbonden zijn hoogleraar geworden. Onder de gepromoveerden zijn er twee universitair docent, eveneens twee universitair hoofddocent en twee verbonden aan (landelijke) kenniscentra op het gebied van (psycho)trauma.

De hoogleraren en universitair (hoofd)docenten publiceren artikelen in wetenschappelijke vakbladen over relevante thema's voor de LEBZ, zoals over seksueel misbruik van kinderen, trauma en geheugen, posttraumatische stress, het effect van middelengebruik

op het geheugen, valse herinneringen, vertraagde onthullingen van seksueel misbruik, de betrouwbaarheid van ooggetuigenverklaringen en dissociatieve stoornissen. Ze worden geselecteerd en gevraagd hun bijdrage te leveren aan de LEBZ op basis van hun expertise op het vakgebied.

De acht adviseurs die niet werkzaam zijn op een universiteit zijn als gezondheidspsycholoog, klinisch psycholoog of orthopedagoog werkzaam bij onder meer traumacentra en zorgorganisaties. Zij zijn gespecialiseerd op gebieden als seksueel misbruik bij verstandelijk beperkten, (psycho)trauma's en seksuele trauma's. Deze adviseurs hebben vaak eerder op een universiteit gewerkt als onderzoeker.

Zedenrechercheurs

De betrokken zedenrechercheurs zijn allen in dienst bij de politie. De zedenrechercheurs dragen bij over opsporing in zedenzaken vanuit hun vak- en praktijkkennis. Zij zijn vaak gespecialiseerd als studioverhoorder of recherchekundige.

Recherchepsychologen

De recherchepsychologen hebben wetenschappelijke kennis en ervaring met advisering in opsporing, zoals verhoren. Zij zijn allen in dienst bij de politie bij diverse eenheden en hierin betrokken bij vele zedenzaken.

In de interviews komt naar voren dat alle LEBZ-adviseurs is gevraagd adviseur te worden van de LEBZ op basis van hun deskundigheid en expertise. De adviseurs die wij spraken gaven aan dat elke adviseurs op basis van eigen kennis en ervaring een zaak beoordeelt. Aan elke zaak wordt in een wisselende samenstelling van adviseurs gewerkt. Enkele adviseurs geven aan dat dit een waarborg is voor de kwaliteit, omdat de mogelijkheid van vooringenomenheid bij het beoordelen van een zaak bij een wisselende samenstelling vrijwel onmogelijk is.

De gesproken LEBZ-adviseurs vinden over het algemeen dat de deskundigheid op alle vakgebieden die voor de beoordeling van een zedenzaak relevant kunnen zijn, goed zijn vertegenwoordigd. Een enkele adviseur vroeg zich af of er voldoende (forensisch) medische kennis aanwezig is om medische zaken te beoordelen. Een andere adviseur merkte daarover op dat bij een tekort aan kennis wel eens een externe extra adviseur is ingezet voor gespecialiseerde kennis en deskundigheid.

4.4 Protocollen en instrumenten

Een LEBZ-advies kent een vaste opbouw. Omdat er in de adviezen een aantal stappen dienen te worden genomen, kunnen we hierbij spreken van een protocol. Het advies bestaat uit de volgende vaste onderdelen: een voorblad met relevante zaakinformatie, een samenvatting, een uitgebreide tijdslijn, de ontstaansgeschiedenis van de beschuldiging, hulpverlening, de kwaliteit van het opsporingsonderzoek, en conclusie en advies. In bijlage 4 is een template van een LEBZ-advies opgenomen. Daarnaast wordt voor de analyse van de zedenzaak gebruik gemaakt van het SAM. In deze paragraaf gaan we eerst in op de opbouw van een LEBZ-advies, daarna op het gebruik van het SAM.

Opbouw LEBZ-advies

Elk advies start met een voorblad met daarop onder meer de namen van de aangever(s), (vermeende) dader(s), betrokken officier van justitie, de vraagstelling van de officier van justitie, het betrokken zedenteam van de politie, arrondissement, en datum. Na het voorblad volgt eerst een overzicht van de ingezonden en door de LEBZ bestudeerde stukken en daarna meestal een tijdslijn.

In een tijdslijn wordt alle relevante informatie uit het zaakdossier op chronologische volgorde gezet. Door het maken van een tijdslijn vallen ondersteunend bewijs, hiaten, tegenstrijdigheden, opvallende verbanden en mogelijke beïnvloeding volgens de geïnterviewde coördinatoren en adviseurs veel beter op dan wanneer het dossier slechts wordt gelezen. Volgens hen is het aan te raden om in complexe zedenzaken altijd een tijdslijn te maken. Niet in elk advies hebben we een tijdslijn aangetroffen. Wanneer er een tijdslijn ontbreekt, verwijst de rapporteur echter naar de uitgebreide tijdslijn in het politiedossier. Over (het ontbreken van) de tijdslijn merkte een rapporteur op dat een tijdslijn uit het politiedossier soms zo nauwkeurig is dat het niet nodig is deze zelf te maken. Een andere rapporteur geeft aan juist een voorkeur te hebben voor het maken van een eigen tijdslijn, omdat de politie vaak toch op een net andere wijze naar zaken kijkt dan de betreffende adviseur dat doet. Na de tijdslijn volgt nog een korte samenvatting van het zaakdossier. Hierin worden de verschillende onderdelen van het dossier kort omschreven.

Bij de ontstaansgeschiedenis wordt ingegaan op factoren rondom de disclosure (onthulling). Geanalyseerd wordt hoe het vermoeden van misbruik is ontstaan, in welke context het vermoeden is ontstaan, wanneer de onthulling plaatsvond, wat de aanleiding voor de onthulling was, of sprake was van een spontane onthulling dan wel beïnvloeding, tegen wie de onthulling als eerste is gedaan, en in welke context en manier mensen reageerden. In de ontstaansgeschiedenis wordt de beschuldiging ontrafeld. Waar komt de beschuldiging vandaan? Wanneer is erover gesproken en met wie? Wat was de aanleiding? Bij het analyseren van de ontstaansgeschiedenis spelen de chronologie (tijdslijn) en de disclosure (eerste onthulling van het misbruik) een belangrijke rol. Wanneer hulpverlening een rol speelt in het zaakdossier volgt informatie hierover meestal in een aparte paragraaf, onder het kopje hulpverlening.

Ook gaan de adviseurs na of eventuele hulpverlening aan het slachtoffer van de zedenzaak een rol heeft gespeeld bij de onthulling. Nagegaan wordt welke psychische problemen er speelden, wat de hulpvraag was voorafgaand aan de hulpverlening, welke behandelmethoden zijn toegepast en of er aanwijzingen zijn dat er sprake was van beïnvloeding of (onjuiste) interpretatie van symptomen of signalen. Er wordt nauwkeurig gekeken naar de rol van de hulpverlener bij de disclosure. Indien wordt vastgesteld dat hulpverlening geen rol van betekenis heeft gehad in het ontstaan van de herinnering, kan dit de betrouwbaarheid van de verklaring, zoals gesteld in het meest recente (maar niet openbare) onderzoeksverslag van de LEBZ [6], sterken. Indien daarentegen de herinnering in therapie is ontstaan of gedurende de therapie is veranderd, kan dit meer onderbouwing geven voor een alternatief scenario.

Bij de beoordeling van het opsporingsonderzoek gaat de LEBZ in op het onderzoek van de politie. Er wordt onder meer gelet op de volledigheid van het onderzoek, de kwaliteit van de verhoren en de kwaliteit van de verslaglegging. Nagegaan wordt welke

opsporingshandelingen er zijn uitgevoerd en wat die hebben opgeleverd. Indien het onderzoek niet volledig was, kan de LEBZ opsporingsaanbevelingen doen voor het verrichten van nader onderzoek.

In elke zaak beschouwen de adviseurs of het zaakdossier voldoende informatie bevat om de vraag van de officier van justitie te beantwoorden, of dat nog aanvullende opsporingshandelingen kunnen worden verricht om ontbrekende informatie te verkrijgen. In de conclusie wordt nogmaals ingegaan op disclosure, verificatie en falsificatie van verschillende scenario's. In het kader van verificatie wordt gekeken welke informatie uit het dossier de beschuldigingen ondersteunt en indien nodig worden aanbevelingen gedaan voor nader onderzoek. In het kader van falsificatie wordt nagegaan of er aanwijzingen zijn voor onjuiste beschuldigingen. Onderzocht wordt dan of er sprake is van feiten die tegenstrijdig zijn met de aangifte of van factoren die de ontstaansgeschiedenis van de beschuldiging, met name de omstandigheden rondom de onthulling van het zedenmisdrift, kunnen hebben beïnvloed (zie onder andere [57]).

Als afsluiting van het LEBZ-advies, geeft de LEBZ een advies om ofwel te stoppen met het opsporingsonderzoek ofwel het onderzoek voort te zetten.

Scenario Analyse Model

Het SAM is een uitwerking van de alternatieve scenario methode, en structureert het analyseren van een zaak en helpt bij het zicht krijgen op eventuele alternatieve scenario's [4]–[15]. In Kader 4.2 geven we een beknopte beschrijving van de ontstaansgeschiedenis van SAM. Bij de beoordeling van een zaak door de LEBZ wordt de beschuldiging van seksueel misbruik opgevat als een scenario waarin de werkelijkheid al dan niet waarheidsgetrouw wordt beschreven. Op basis van het zaakdossier moet worden vastgesteld of er onderbouwing is voor het aangiftescenario of voor een alternatief scenario. Het onderzoeken van de verschillende scenario's in een zedenzaak is schematisch weergegeven in het SAM. De ontstaansgeschiedenis en context van de onthulling staan centraal en er worden verschillende (psychologische) factoren onderscheiden die samenhangen met alternatieve scenario's (zoals beïnvloeding, (onjuiste) interpretatie en de rol van achtergrondfactoren).

Geanalyseerd dient te worden welke informatie de verschillende scenario's ondersteunt dan wel weerlegt. Hierbij wordt naast de feiten in het zaakdossier ook gekeken naar additionele, met name psychologische factoren die een rol kunnen hebben gespeeld in het ontstaan van een verklaring. Omdat er in zedenzaken vaak weinig ondersteunend bewijs is, is het extra belangrijk om de waarde van de verklaringen te kunnen inschatten. Het ontbreken van aanwijzingen voor een alternatief scenario kan daarmee de verklaring van de aangever sterker maken. Ondersteuning voor een alternatief scenario maakt het daarentegen aannemelijker dat er mogelijk een andere verklaring is voor de geuite beschuldigingen.

De verwachting van de LEBZ-coördinatoren met het SAM binnen de LEBZ, is dat de multidisciplinaire samenstelling van het adviesteam van de LEBZ eraan bijdraagt dat vanuit verschillende disciplines wordt gekeken naar het meest waarschijnlijke scenario en het alternatieve scenario. In de praktijk blijken de adviseurs weleens van mening te verschillen

over het gewicht dat aan bepaalde facetten van de zaak moet worden gegeven, maar bereiken ze altijd consensus over de conclusie en het advies aan de officier van justitie.

Kader 4.2 Ontstaansgeschiedenis Scenario Analyse Model

In Nederland werden volgens de coördinatoren van de LEBZ in hun onderzoeksverslag uit 2008 [7] door deskundigen twee methodes gebruikt bij het beoordelen van aangiftes van seksueel misbruik: de *Statement Validity Assessment* (zie onder andere [67]–[70]) en de *alternatieve scenario methode* (zie onder andere [8], [9], [71], [72]). Over de bruikbaarheid van *Statement Validity Assessment* is in het verleden in de Nederlandse vakliteratuur stevig gediscussieerd door voorstanders (zie onder andere [73]–[76]) en tegenstanders (zie onder andere [72], [77]).

Over de alternatieve scenario methode werd op dat moment minder discussie gevoerd. De oorzaak hiervan zou volgens de LEBZ-coördinatoren in hun verslag uit 2008 [7] gelegen zijn in het feit dat het een Nederlandse methode is, waarover weinig is gepubliceerd. Bovendien zou van een vastomlijnd model geen sprake zijn en betreft het vooral een benaderingswijze. Ondertussen draagt de alternatieve scenario methode er volgens deskundigen aan bij om bias tegen te gaan (zie onder andere [12]–[14]). De alternatieve scenario methode is een manier om op een systematische wijze falsificatie toe te passen en draagt bij aan het vinden van tegenbewijs voor een bepaalde theorie en bias [12]–[14]. Daarnaast wordt in de alternatieve scenario methode nagegaan welke factoren de betrouwbaarheid van een verklaring bedreigen, bijvoorbeeld factoren die te maken hebben met de werking van het geheugen of met suggestibiliteit [79]. In een artikel over het rechtspsychologische deskundigen rapport, dat middels consensus door rechtspsychologen is opgesteld, wordt het als richtlijn voorgeschreven [15].

De coördinatoren stelden in hun onderzoeksverslag uit 2008 dat de op dat moment bestaande methoden niet voldeden [7]. Op basis van: 1) een literatuurstudie, 2) de onderzoeksresultaten en 3) de werkzaamheden van de LEBZ, hebben zij het analysemodel aangepast voor de beoordeling van zedenzaken [7]. Hun uitgangspunt is dat bij de beoordeling van zedenzaken waarheidsvinding centraal dient te staan [7]. Zij stellen dat het van belang is de feiten te beschouwen [5] en de ontstaansgeschiedenis van de beschuldiging te ontrafelen [4], [7]. Om meer zicht te krijgen op de vraag of er aanwijzingen zijn voor seksueel misbruik, of een ander scenario, dient de periode voorafgaand aan de beschuldiging te worden geanalyseerd en dient rekening te worden gehouden met omstandigheden die op de achtergrond een rol spelen [7].

In 2008 hebben de LEBZ-coördinatoren in hun onderzoeksverslag het SAM geïntroduceerd [7]. De artikelen die de LEBZ gebruikt ter onderbouwing van het SAM leggen uit dat de basis al werd gelegd in de wetenschapstheorie van Popper uit 1963 [78]. Bij de introductie van dit analysemodel leggen zij de nadruk op de ontstaansgeschiedenis van onjuiste beschuldigingen, en introduceren zij het SAM als: "een analysemodel waarin diverse factoren in de ontstaansgeschiedenis van een onjuiste beschuldiging aan de orde komen" [7]. Daarnaast merken zij op dat: "het analysemodel is gebaseerd op een chronologisch schema waarin een aantal cruciale momenten in de ontstaansgeschiedenis van een onjuiste beschuldiging wordt weergegeven" [7]. Oftewel, het SAM is een uitwerking van de alternatieve scenario methode, en structureert het analyseren van een zaak en helpt bij het zicht krijgen op eventuele alternatieve scenario's [4]–[15].

Toepassing Scenario Analyse Model

In de inhoudsanalyse van LEBZ-adviezen zien we dat het gebruik van het SAM niet in alle gevallen expliciet wordt benoemd. Wel is voor de analyse van de zaak gebruik gemaakt van het model, wat zijn verslag heeft op de structuur en opbouw van het rapport. Het SAM structureert de analyse van een zaak en helpt volgens de coördinatoren van de LEBZ bij het zicht krijgen op eventuele alternatieve scenario's. Ook in de interviews komt naar

voren dat het SAM niet altijd even expliciet wordt benoemd. Hierover merken geïnterviewde adviseurs op dat dit kan verschillen per rapporteur. Wel geven de gesproken adviseurs aan dat de afgelopen jaren een grote verbetering heeft plaatsgevonden, en de rapporten nu meer gestructureerd en consistent worden opgebouwd als voorheen.

Zoals omschreven in Kader 4.2, is het SAM met name ontstaan uit de alternatieve scenario methode. Volgens de LEBZ mag het SAM gezien worden als analysestructuur, en geen instrument of kwantitatieve methode die gevalideerd kan worden. Zij zien het SAM als gedegen methode die goed toepasbaar is bij de beoordeling van de zaakdossiers, zoals ook blijkt uit de inhoudsanalyse van LEBZ-adviezen; het SAM is in alle 155 gevallen gebruikt.

Overige literatuur

Naast dat in elk rapport het SAM wordt toegepast, maken de adviseurs gebruik van wetenschappelijke literatuur en hun kennis en ervaring over specifieke onderwerpen, zoals hervonden herinneringen, ritueel misbruik en echtscheidingen. Enkele rapporteurs merken op dat zij bij het schrijven van het rapport geholpen worden door de overige drie adviseurs van het adviseursteam bij het toevoegen en onderbouwen van hun beoordeling met literatuur. Met name de wetenschappelijke adviseurs leveren hiervoor literatuur aan bij de rapporteurs. Deze onderbouwing is dan al besproken tijdens de zaakbespreking.

4.5 Kenmerken zedenzaken

De diversiteit aan zaken die worden voorgelegd aan de LEBZ is groot. Uit de inhoudsanalyse van LEBZ-adviezen blijkt dat het in bijna de helft (47%; 73 zaken) van de door ons geanalyseerde zaken gaat om zaken die voldeden aan de voor 2016 verplicht gestelde criteria (zie bijvoorbeeld de Aanwijzing uit 2010 [25]). Sinds de PIZKK [18] is de verplichting gewijzigd in de mogelijkheid de LEBZ te consulteren. In de bestudeerde 155 zaken ging het vaak om een combinatie van kenmerken (30%; 46 zaken). De meest voorkomende combinatie van kenmerken zijn hervonden herinneringen en misbruik langer dan acht jaar geleden. In sommige gevallen gingen deze hervonden herinneringen terug tot voor het derde levensjaar.

In Tabel 4.10 is een overzicht gegeven van LEBZ-adviezen naar kenmerk van de zedenzaak. In veel zaken heeft het misbruik langer dan acht jaar geleden plaatsgevonden (39%). Daarnaast is in 30% van de zaken sprake van een beschuldiging van misbruik na een echtscheiding en bij ruim een kwart (28%) van een hervonden herinnering. Zedenzaken die minder vaak voorkomen bij de LEBZ in de periode 2016 tot en met 2021 zijn zaken waarbij sprake is van ritueel misbruik (vier zaken, waarvan drie keer in combinatie met een andere categorie) en groepsverkrachting (drie zaken).

Tabel 4.10 Overzicht van LEBZ-adviezen naar kenmerk in de periode 2016 tot en met 2021*

Kenmerken	Aantal	%
Ritueel misbruik	4	3%
Hervonden herinnering	44	28%
Herinnering voor derde verjaardag	8	5%
Langer dan acht jaar geleden	60	39%
Beschuldiging misbruik na echtscheiding	47	30%
Groepsverkrachting	3	2%
Slachtoffer met verstandelijke beperking	19	12%
Anders (geen van bovenstaande aspecten)	28	18%

* In één zaak kunnen meerdere kenmerken van toepassing zijn (N=215).

Uitkomsten beoordelingen en uitgebrachte adviezen

Uit de interviews blijkt dat de adviseurs van het multidisciplinaire adviesteam voorafgaand aan een zaakbespreking zelfstandig de aangifte en getuigenverhooren doornemen en aantekeningen maken. Gebruikelijk is dat deze aantekeningen voor aanvang van de zaakbespreking door de adviseurs bij de rapporteur worden ingediend. Tijdens de zaakbespreking krijgen alle adviseurs de gelegenheid hun bevindingen te delen en toe te lichten. Het advies dat wordt gegeven in het rapport (en ook door ons is geanalyseerd) is gebaseerd op een gezamenlijke conclusie. De aantekeningen en individuele beoordelingen van de adviseurs worden niet meegenomen in het uiteindelijke adviesrapport.

Uit de interviews blijkt dat sommige zaken tot meer discussie in het adviesteam leiden dan andere. Volgens de adviseurs is er in de zaken waarbij zij betrokken waren eigenlijk altijd overeenstemming bereikt over de conclusies die zij uit het politieonderzoek trekken. Elke zaak wordt beoordeeld door adviseurs uit verschillende disciplines, die de resultaten van het politieonderzoek op grond van hun expertise beoordelen. Volgens de adviseurs kijkt een zedenrechercheur anders naar een zaak dan een klinisch psycholoog of een rechtspsycholoog. Juist door de verschillende achtergronden van de adviseurs wordt er op verschillende manieren naar een zaak gekeken. De duiding van bepaald gedrag door een expert krijgt meer gewicht wanneer dat gebaseerd is op expertise. Het is aan de voorzitter van het adviesteam, vaak de rapporteur, om ervoor te zorgen dat adviseurs zich ook beperken tot hun eigen expertise. Het samenbrengen van deze kennis en ervaring op basis van de verschillende expertises wordt door de adviseurs van de LEBZ als waardevol gezien.

Vaak wil een officier van justitie weten welke waarde moet worden gehecht aan verklaringen van getuigen en slachtoffers. De adviseurs zoeken in het zaakdossier naar aanknopingspunten om daar iets zinnigs over te zeggen. In veel zaken, met name de zaken die betrekking hebben op misbruik van langer dan acht jaar geleden, maar ook in meer recentere zaken ontbreekt vaak forensisch bewijsmateriaal en is de verdachte vaak nog niet gehoord. De feiten in de verklaringen krijgen hun vorm en inhoud door de interpretatie die de adviseurs daaraan geven. Dat doen zij door elkaar aan te vullen, waardoor zij volgens de adviseurs die wij hebben gesproken deze zaken in groepsverband ook beter kunnen beoordelen. Gezamenlijk komen zij, ondersteund door bewijsmiddelen, tot een verhaal. Dat verhaal – of scenario – is essentieel om de feiten in het zaakdossier te interpreteren. De feiten kunnen echter vaak ook op een andere wijze worden geïnterpreteerd, hetgeen leidt tot een concurrerend scenario. Op basis van verschillende

scenario's over hetgeen kan zijn gebeurd, structureert het adviesteam de resultaten van de analyse en trekken zij hun conclusies. Over de conclusies in het advies bestaat doorgaans consensus onder de vier adviseurs. Volgens de adviseurs gaat er wel enige discussie aan vooraf, maar komen zij altijd tot een gezamenlijk advies. In een enkel geval geeft een adviseur met een afwijkende mening aan zich te hebben neergelegd bij de mening van de overige drie adviseurs, die een meerderheidsstandpunt vormden. Deze afwijkende mening wordt uiteindelijk wel gerapporteerd in het LEBZ-advies.

De analyse van de LEBZ mondt uit in een onderbouwde conclusie en advies aan de officier van justitie over het al dan niet voortzetten van het opsporingsonderzoek ofwel de vervolging en/of nog te verrichten opsporingshandelingen. De adviezen worden beschreven in een gedetailleerde rapportage. Dit rapport wordt opgesteld door de rapporteur. Alle adviseurs krijgen een concept toegestuurd waarop zij kunnen reageren. De coördinator kijkt soms desgevraagd mee wanneer gevraagd en reageert op het rapport. Een aantal recherchepsychologen heeft in de interviews aangegeven het rapport soms te laten nalezen door collega-rapporteurs/recherchepsychologen. De kwaliteit van de adviezen zou daarmee worden verbeterd. De adviseurs zijn tevreden over de procedures voor het opstellen van het advies. Zij hebben ook veel vertrouwen in de kwaliteit van de adviezen die zij opstellen.

Conclusies adviezen

De rapporten eindigen altijd met een conclusie en advies aan de opdrachtgever, vrijwel altijd een officier van justitie. Uit de inhoudsanalyse van LEBZ-adviezen blijkt dat er op hoofdlijnen vijf mogelijke conclusies en aanbevelingen zijn:

1. Voldoende info, vervolgen,
2. Onvoldoende info in zaakdossier voor trekken conclusie,
3. Onvoldoende info, verder onderzoek zinvol,
4. Onvoldoende info, verder onderzoek zinloos,
5. Ernstige tekortkomingen, stoppen,

Op basis van de inhoudsanalyse van LEBZ-adviezen hebben we er een extra, zesde, conclusie aan toegevoegd:

6. Zaakdossier geeft voldoende informatie, er is geen onderbouwing voor een beschuldiging.

Tabel 4.11 geeft een overzicht van de conclusies en adviezen op basis van de 155 geanalyseerde LEBZ-adviezen. De 3^e conclusie (Onvoldoende info, verder onderzoek zinvol) komt het meest voor (36%). De LEBZ concludeert dat er onvoldoende informatie was om tot een conclusie over de waarde van de verklaringen te komen, maar acht nader onderzoek zinvol. In bijna een kwart (23%) van de zaken is de 4^e conclusie (Onvoldoende info, verder onderzoek zinloos) van toepassing. Volgens de LEBZ geeft het zaakdossier onvoldoende informatie om tot een conclusie over de waarde van de verklaringen te komen, en is de verwachting dat nader onderzoek niet tot meer helderheid zal leiden. Verder is in 17% van de zaken de 6^e conclusie van toepassing (Zaakdossier geeft voldoende informatie, er is geen onderbouwing voor een beschuldiging). Dit laatste betekent dat het adviesteam van de LEBZ van mening is dat er in het zaakdossier niet of nauwelijks informatie is te vinden dat het scenario aannemelijk maakt dat de beschuldigde het misdrijf heeft gepleegd.

Een combinatie van adviezen komt in 7% van de 155 LEBZ-adviezen voor. Meestal betreft dit een combinatie tussen de 4^e en 5^e conclusie (Onvoldoende info, verder onderzoek zinloos; Ernstige tekortkomingen, stoppen). Met deze conclusies geeft de LEBZ het advies te stoppen met het opsporingsonderzoek, omdat de LEBZ dusdanige tekortkomingen constateert dat er meer onderbouwing is voor een alternatief scenario dan voor het aangiftescenario. Ook is het bijvoorbeeld voorgekomen dat het adviesteam opmerkt dat zij normaliter verder onderzoek zou adviseren, maar dat er inmiddels zo veel tijd is verstreken sinds de aangifte dat zij verder onderzoek niet meer haalbaar of zinvol acht.

Tabel 4.11 Conclusies van de LEBZ, in de periode 2016 tot en met 2021

Advies	Aantal	%
1. Voldoende info, vervolgen	4	8%
2. Onvoldoende info in het zaakdossier voor trekken conclusie	4	3%
3. Onvoldoende info, verder onderzoek zinvol	56	36%
4. Onvoldoende info, verder onderzoek zinloos	35	23%
5. Ernstige tekortkomingen, stoppen	3	2%
6. Voldoende informatie in het zaakdossier, geen onderbouwing voor een beschuldiging	27	17%
Combinatie van conclusies	11	7%
Anders	4	3%
Onbekend	2	1%
Totaal	155	100%

In de interviews met de adviseurs komt naar voren dat het advies om te stoppen vaak volgt vanwege bewijsproblemen: "omdat je er simpelweg niet meer achter komt.". De adviseurs geven ook aan dat een advies om te stoppen met het onderzoek vaak logisch zou zijn, omdat het tenslotte vaak om complexe zedenzaken gaat. Soms is het mogelijk om nog verder te zoeken naar antwoorden op enkele vragen door bijvoorbeeld nog enkele getuigen te horen. De verwachting van het adviseursteam is echter dat dit mogelijk tot iets meer duiding zal leiden, maar dat scenario's niet passend zijn te krijgen en de zaak niet tot vervolging van een beschuldigde zal leiden. Opgemerkt wordt dat zaken niet altijd binnen het strafrecht kunnen worden opgelost. In het strafrecht moet sprake zijn van voldoende wettig en overtuigend bewijs. De eis dat er voldoende wettig bewijs is, houdt in dat er een minimum aan bewijs aanwezig moet zijn in het zaakdossier om een verdachte te kunnen vervolgen. In zedenzaken is naast de aangifte niet altijd aanvullend bewijsmateriaal beschikbaar.

Verder onderzoek

Wanneer het advies wordt gegeven om verder te gaan met het onderzoek, wordt dat vaak gedaan ter onderbouwing van een alternatief scenario. Volgens een LEBZ-adviseur heeft de zedenrecherche in dat geval vooral feiten voor de onderbouwing van het hoofdszenario onderzocht, terwijl er nog te weinig onderzoek is gedaan voor de onderbouwing van een alternatief scenario. De reden voor deze tekortkoming wordt vaak gezocht in de werkdruk van zedenafdelingen, die hoog zou zijn. Het uitvoeren van onderzoekshandelingen die voor een alternatief scenario kunnen pleiten is niet altijd een automatisme, maar zou dat wel moeten zijn, meent een van de LEBZ-adviseurs. Het opstellen van scenario's heeft invloed op de wijze waarop het opsporingsonderzoek zich ontwikkelt. Het risico bestaat dat het zoekgedrag van rechercheurs wordt afgestemd op het hoofdszenario's, dat als frame dient voor het uitvoeren van verdere opsporingshandelingen. Wanneer informatie te veel binnen

één scenario wordt gepresenteerd, ontstaat het gevaar dat het zoekgedrag een te eenzijdige invulling krijgt, met uiteindelijk ook gevolgen voor de uitkomst van het opsporingsonderzoek. Een meer kritische blik op het onderzoek kan bepaalde aannames in het onderzoek weerleggen en tot ontlastend bewijsmateriaal leiden.

Kritisch op politieonderzoek

In de gesprekken met de LEBZ-adviseurs, maar ook in de inhoudsanalyse van LEBZ-adviezen zijn we vaak opmerkingen over de kwaliteit van de politieonderzoeken tegengekomen. Vaak is bijvoorbeeld opgemerkt dat binnen het onderzoek niet alle getuigen en overige betrokkenen zijn gehoord. In de LEBZ-adviezen worden vrijwel altijd adviezen gegeven voor aanvullende opsporingshandelingen. Ook geeft de LEBZ advies over de uitgevoerde opsporingshandelingen en de tekortkomingen in het politieonderzoek. In de interviews wordt dit bevestigd. Sommige adviseurs vragen zich af hoe het mogelijk is dat er al ruim twintig jaar LEBZ-adviezen zijn opgesteld, en er in opsporingsonderzoeken toch nog vaak tekortkomingen worden geconstateerd. Zij vermoeden dat de adviezen niet altijd terecht komen bij de zedenrechercheurs.

Een aantal LEBZ-adviseurs is van mening dat sommige zaken te snel worden doorgeschoven naar de LEBZ. Dit leidt volgens hen tot voorspelbare adviezen van de LEBZ, namelijk dat er aanvullend onderzoek gedaan moet worden. Het idee leeft dat door de drukte op de zedenafdelingen er al in een (te) vroeg stadium van het onderzoek voor wordt gekozen zaken voor te leggen aan de LEBZ.

4.6 Advies aan de officier van justitie

Het advies van de LEBZ aan de officier van justitie is niet bindend. De officier van justitie bepaalt of een opsporingsonderzoek wordt voorgezet of beëindigd, dan wel tot vervolging wordt overgegaan. In de LEBZ-adviezen lezen we vaak dat de LEBZ na het schrijven van de conclusie en advies aan de officier van justitie een oproep doet tot zorgvuldige afwikkeling en terugkoppelen aan de betrokkenen. Dit is met name het geval wanneer geadviseerd wordt tot het uitvoeren van aanvullend onderzoek waarbij de kans bestaat dat dit geen belastende informatie meer oplevert. In dat geval adviseert de LEBZ het onderzoek af te ronden en een heldere terugkoppeling te geven aan de aangever over de redenen voor het afsluiten van het onderzoek. Bij vechtscheidingen wekt de gezinssituatie soms de nodige zorgen op bij de LEBZ. In het advies roept de LEBZ bijvoorbeeld op om bij alle partijen die betrokken zijn bij het gezin na te gaan welke zorg en opvang er noodzakelijk is om de betrokken kinderen goed te kunnen begeleiden. Hierbij dient vooral te worden voorkomen dat de kinderen nog meer in een loyaliteitsconflict komen tussen vader en moeder.

Voor de LEBZ-adviseurs is niet duidelijk of er iets gedaan wordt met het gegeven advies. De adviseurs geven in de interviews aan hier weinig zicht op te hebben. Het advies wordt via een gestandaardiseerde mail naar de officier van justitie gestuurd. In deze mail staat onder andere dat er telefonisch contact opgenomen kan worden bij vragen en dat de LEBZ graag op de hoogte gehouden wordt. De LEBZ-adviseurs merken op dat er soms, maar niet vaak, nog (telefonisch) contact is met de officier van justitie bij vragen over het zaakdossier. Een enkele keer volgt een overleg met de officier van justitie.

4.7 Overige taken LEBZ

Naast het beoordelen van de zaakdossiers is de LEBZ betrokken bij enkele andere taken. Hierbij gaat het om:

- Het opstellen van een jaarlijks rapport (overzicht van behandelde zaken),
- Het ontwikkelen van expertise (met betrekking tot meldingen waarin uiteindelijk geen aangifte is gedaan, uitvoeren van een literatuurstudie, volgen van ontwikkelingen, het systematisch vastleggen van conclusies en ervaringen),
- Het overdragen van kennis (verzorgen van lezingen en schrijven van artikelen),
- Eenmaal per jaar organiseren van een expertmeeting waarop alle behandelde zaken met de hele groep adviseurs worden nabesproken.

In 2008 is voor het laatst een rapport verschenen waarin LEBZ-adviezen zaak overstijgend zijn behandeld [7]. De coördinatoren geven in het interview aan dat er na 2008 is gekozen om meer thematisch artikelen te gaan schrijven die gaan over onderwerpen relevant voor de LEBZ. Gepubliceerde artikelen na die periode gaan onder meer over beschuldigingen van ritueel misbruik [62], [80], seksueel misbruik [81], de accuraatheid van verklaringen [57], [82], hervonden herinneringen [83] en vermiste personen [84]. Daarnaast is er op tijdelijke basis een onderzoeker aangenomen bij de LEBZ om de LEBZ-adviezen zoals in 2001, 2005 en 2008 gedaan is overstijgend in kaart te brengen. Dit heeft geresulteerd in een niet openbare publicatie, waarin de beoordeling van complexe zedenzaken door de LEBZ in de periode 2008-2020 centraal staat [6].

Verder geven de coördinatoren van de LEBZ zo nu en dan lezingen over zedenzaken en verzorgen zij lessen op de politieacademie. Ook adviseurs geven aan gastdocent te zijn (geweest) op de politieopleiding voor zedenrechercheurs. Kennis die is opgedaan als adviseur van de LEBZ wordt dan gebruikt in lesprogramma's. Adviseurs die werkzaam zijn aan universiteiten spreken op congressen of gastcolleges, soms ook omdat ze adviseur zijn van de LEBZ. Ook wanneer ze niet als adviseur van de LEBZ zijn uitgenodigd maken ze zo nu en dan melding van hun lidmaatschap. Dat doen ze alleen wanneer ze van mening zijn dat de vermelding van meerwaarde is. De meeste adviseurs zeggen trots te zijn op het feit dat ze zijn gevraagd adviseur te worden van de LEBZ.

Uit het interview met de opsteller van de PIZKK blijkt dat de coördinatoren van de LEBZ betrokken zijn geweest bij het opstellen van de Politie-instructie. Het inzetcriterium 'aspecten van ritueel misbruik' is in overleg met de coördinatoren vervangen door 'misbruikzaken die bij de aangifte langer dan acht jaar geleden waren geëindigd', aangezien aangiften met aspecten van ritueel misbruik weinig voorkwamen. Dit was geen taak van de LEBZ, maar hebben ze wel opgepakt.

In sommige gevallen komt het voor dat een LEBZ-adviseur ter zitting moet verschijnen in de rechtbank. Het is niet altijd duidelijk of de adviseur wordt opgeroepen om over het LEBZ-advies gehoord te worden. Veel LEBZ-adviseurs worden namelijk ook als deskundige gehoord in andere zedenzaken.

4.8 Resumé

In dit hoofdstuk zijn we ingegaan op de LEBZ in de praktijk, en is in kaart gebracht *hoe de LEBZ functioneert*. Hierbij hebben we de resultaten uit de inhoudsanalyse van LEBZ-adviezen en interviews samengevoegd. In onderstaand gedeelte vatten we de bevindingen kort samen. In dit hoofdstuk beantwoorden we onderzoeksvragen 4 tot en met 7.

Aantal adviezen

In de periode 2016 tot en met 2021 is de LEBZ bij 174 zaken om advies gevraagd. Hiervan werden negentien zaken als geen LEBZ-zaak gekwalificeerd. Op verzoek van het OM heeft de LEBZ in de periode 2016 tot en met 2021 in totaal 155 zedenzaken beoordeeld.

Adviseurs en achtergrond

In 98% van de 155 door ons geanalyseerde LEBZ-adviezen waren minimaal vier adviseurs betrokken bij de zaakbeoordeling. Dit was altijd een combinatie van een klinisch psycholoog/orthopedagoog, rechtspsycholoog of cognitief psycholoog, een zedenrechercheur en een recherchepsycholoog. Deze adviseurs hebben allen veel ervaring in ofwel politieonderzoeken naar zedenzaken en zijn in dienst bij politie (de recherchepsychologen of zedenrechercheurs). Of zij zijn hoogleraar, onderzoeker of docent en gespecialiseerd in trauma's, seksueel misbruik, hervonden herinneringen en andere relevante thema's.

Deze adviseurs zijn door de coördinatoren en in overleg met de LEBZ-adviseurs gevraagd actief adviseur te worden van de LEBZ. Dit is vanwege hun ervaring als recherchepsycholoog of zedenrechercheur, of omdat zij als hoogleraar, onderzoeker of universitair hoofddocent zijn gespecialiseerd in trauma's, seksueel misbruik, hervonden herinneringen of andere voor het beoordelen van complexe zedenmisdriven relevante thema's.

De adviseurs van de LEBZ die werkzaam zijn of hebben gewerkt als hoogleraar, onderzoeker of docent op een universiteit hebben vele wetenschappelijke artikelen gepubliceerd over diverse voor de LEBZ relevante onderwerpen. Deze adviseurs zetten hun eigen kennis en expertise in bij de beoordeling van de LEBZ-zaken en maken daarbij gebruik van relevante wetenschappelijke literatuur die ze bij de zaakbespreking en het schrijven van het rapport inbrengen.

De beoordeling van de zaken gebeurde in sterk wisselende samenstelling. Er zijn nauwelijks zaken die door hetzelfde team adviseurs zijn beoordeeld. Gezien de beperkte keren dat adviseurs in dezelfde samenstelling zaken hebben beoordeeld, zijn hierin geen patronen te herkennen.

Protocollen en instrumenten

In alle adviezen in de periode 2016 tot en met 2021 is gebruik gemaakt van het SAM. De LEBZ verwijst naar wetenschappelijke artikelen en voorgangers van het model (Statement Validity Assessment en de alternatieve scenario methode) ter onderbouwing van het SAM.

Categorieën LEBZ-zaken

De meeste door de LEBZ beoordeelde zaken hebben betrekking op misbruik langer dan acht jaar geleden (39%). Van een beschuldiging van een seksueel misdrijf na een echtscheiding is in 30% van de zaken sprake en bij 28% van een hervonden herinnering. Van ritueel misbruik is in vier zaken sprake.

Conclusies en adviezen

In het advies concludeert de LEBZ relatief vaak dat er onvoldoende informatie in het zaakdossier aanwezig is, maar dat verder onderzoek zinvol wordt geacht omdat er nog voldoende aanknopingspunten voor aanvullend onderzoek zijn. Dit geldt voor ruim een derde (36%) van de LEBZ-adviezen. In bijna een kwart van de adviezen (23%) is geconcludeerd dat het zaakdossier onvoldoende informatie bevat en verder onderzoek zinloos is. In 17% van de zaken is geconcludeerd dat er voldoende informatie in het zaakdossier is, maar dat er geen onderbouwing is voor een beschuldiging.

In zowel de LEBZ-adviezen als tijdens de interviews met de adviseurs van de LEBZ zijn zij kritisch over de kwaliteit van het politieonderzoek. Een veelvoorkomende opmerking is dat niet alle getuigen en betrokkenen zijn gehoord. In de LEBZ-adviezen wordt tevens vaak kritiek geuit op uitgevoerde opsporingshandelingen en gewezen op tekortkomingen in het politieonderzoek.

Overige taken

Naast het beoordelen van zaakdossiers had de LEBZ nog enkele taken. Zo diende de LEBZ jaarlijks een rapport op te stellen met een overzicht van behandelde zaken. Het laatste rapport dat zaak overstijgend was, dateert echter uit 2008. Daarna is er geen zaak overstijgend rapport meer gepubliceerd, maar zijn door de coördinatoren thematische artikelen geschreven die gaan over onderwerpen relevant voor de LEBZ. Er is een niet openbare publicatie beschikbaar, waarin de beoordeling van complexe zedenzaken door de LEBZ in de periode 2008-2020 centraal staat. Verder hebben de coördinatoren lezingen en lessen gegeven over zedenzaken op de politieacademie en in presentaties.

Daarnaast blijkt uit het interview met de opsteller van de PIZKK dat de coördinatoren van de LEBZ betrokken zijn geweest bij het opstellen van deze Politie-instructie. Het inzetcriterium 'aspecten van ritueel misbruik' is in overleg met de coördinatoren vervangen door 'misbruikzaken die bij de aangifte langer dan acht jaar geleden waren geëindigd'.

5. CONTROLE TAAKUITVOERING

In dit hoofdstuk beschrijven we de inzichten uit de interviews met de LEBZ-coördinatoren, de leidinggevenden van expertiseteams van de politie en adviseurs/rapporteurs, en brengen we de controle op de taakuitvoering in kaart. Hierin analyseren we kort gezegd *hoe de LEBZ zichzelf controleert* (oftewel, wat de kwaliteitsbewaking/borging is). In dit hoofdstuk beantwoorden we onderzoeksvragen 8 tot en met 12.

5.1 Eisen adviseurs

Er zijn benodigde competenties voor kandidaat-adviseurs om actief adviseur te worden van de LEBZ. Deze competenties zijn volgens de geïnterviewde coördinatoren:

- Ervaring in het algemene zeden-vakgebied (bijvoorbeeld ervaring met studioverhoren),
- Bij voorkeur gepromoveerd zijn op een vakgebied gerelateerd aan de LEBZ (voor kandidaten buiten de politie is dit een sterke pre),
- Behandelervaring in de klinische sector is een sterke pre.

Volgens de geïnterviewden zijn deze benodigde competenties opgesteld om ervoor te zorgen dat kandidaat-adviseurs aangetrokken worden die een relevante en passende bijdrage kunnen leveren aan het werk van de LEBZ.

Werving

Kandidaten worden volgens de geïnterviewden op twee wijzen geworven, namelijk op voordracht van de actieve adviseurs, of op eigen initiatief van de coördinatoren vanuit hun betrokkenheid bij opleidingen, onderzoek of recente voor de LEBZ inhoudelijk relevante publicaties. Actieve adviseurs zijn adviseurs die zijn ingewerkt en advies geven op zaakdossiers in de LEBZ-procedure. Volgens de geïnterviewden worden geschikte zedenrechercheurs bij de politie via leidinggevenden van zedenteams gevraagd, of door deze leidinggevenden in sommige gevallen zelf aangedragen. De geïnterviewden gaven aan kandidaten te werven die bijdragen aan de diversiteit aan expertise in de actieve adviseurs-groep.

Als iemand voldoet aan de benodigde competenties, wordt volgens de geïnterviewden eerst een gesprek gevoerd met deze kandidaat over verwachtingen over en weer met betrekking tot hun inzet voor de LEBZ. Daarna wordt door de coördinatoren in samenspraak met adviseurs besloten of iemand bij de LEBZ past en actief adviseur kan worden. Volgens de geïnterviewden kijkt een kandidaat vervolgens één of twee keer mee met een adviseursbijeenkomst. Voorafgaand aan de bijeenkomst heeft de kandidaat het gehele zaakdossier bestudeerd zodat de kandidaat ook op de hoogte is en het gesprek over de zaak goed kan volgen.

Objectiviteit

Om de objectiviteit van adviseurs te waarborgen, participeren adviseurs volgens de geïnterviewden niet bij een zaakdossier waarin zij personen kennen of wanneer zij als

zedenrechercheur of recherchepsycholoog betrokken zijn of gewerkt hebben bij de afdeling of eenheid die het onderzoek heeft uitgevoerd waar een advies over gegeven wordt. Wanneer dit wel het geval is, is het aan de adviseurs om dit zelf aan te geven. De coördinatoren kunnen voorkomen dat adviseurs betrokken worden bij een onderzoek van hun eigen afdeling of eenheid.

Vasthouden en verversen kennis

Door adviseurs regelmatig in te schakelen, minstens vier zaken per jaar te laten behandelen (voor politiemensen werkzaam in zeden ligt deze grens op minstens twee zaken per jaar), en twee periodes van drie jaar actief te laten zijn, willen de LEBZ-coördinatoren adviseurs gedurende langere tijd aan de LEBZ verbinden om de expertise op een hoog niveau te houden. Volgens de coördinatoren zijn zij hierdoor in staat ervaring en expertise vast te houden. Door adviseurs na maximaal zes jaar te vervangen wordt tevens bereikt dat de kennis binnen de groep van actieve adviseurs wordt ververst, en wetenschappers met minder ervaring in het zeden-vakgebied een kans krijgen hun wetenschappelijke inzichten en visies te delen. Door de geïnterviewden werd aangegeven dat de termijn (van twee keer drie jaar) niet strikt wordt gehandhaafd, omdat sommige expertises die zijn vereist voor de LEBZ (bijv. expertise in het horen van kinderen) beperkt beschikbaar zijn. Ditzelfde geldt volgens de geïnterviewden voor recherchepsychologen.

De geïnterviewde adviseurs/rapporteurs bevestigen bovenstaande eisen, en benoemen zelf nog enkele andere competenties die zij belangrijk vinden als LEBZ-adviseur. Allereerst geven zij aan het belangrijk te vinden om tijdens advisering dicht bij de eigen deskundigheid te blijven. Daarnaast geven zij aan het belangrijk te vinden de specifieke wetenschappelijke expertise die zij hebben, ook in te zetten ten behoeve van het advies. Ter indicatie, als een adviseur bijvoorbeeld veel kennis heeft over studioverhoren, dan vindt men het belangrijk (en verwachten collega-adviseurs ook) dat deze kennis ingezet wordt bij het geven van advies. Verder geeft men aan dat het belangrijk is om in zowel de schriftelijke als mondelinge eigen bijdrage tot een onafhankelijke conclusie te komen.

Adviseurs/rapporteurs

Aanvullend hierop droegen de geïnterviewde adviseurs/rapporteurs ook enkele nuanceringen en suggesties aan, die met name ingaan op de inwerkperiode. Allereerst blijkt dat een aantal geïnterviewden geen inwerkperiode heeft gehad bij de LEBZ. Dit komt omdat zij al jaren in dienst zijn bij de politie op de zedenafdeling, hier zeden-rechercheurs begeleiden en ook zelf rapporten opstellen over zedenzaken. Kortom, door hun gerichte ervaring in het zedenvakgebied gerelateerd aan de taken van de LEBZ was een inwerkperiode niet vereist, wat deze geïnterviewden ook beaamden.

Verder is er een groep geïnterviewden die wel de eerder beschreven introductie doorliepen en aangaven hierna ook daadwerkelijk klaar te zijn om actief advies te geven op zaakdossiers. Eén van deze geïnterviewden beoordeelde het meekijken met een collega-adviseur als behulpzaam, met name omdat deze ook in een vergelijkbare wetenschappelijke discipline werkzaam was.

Ten slotte is er ook een groep geïnterviewden die de introductie doorliepen, maar zich nog niet geheel klaar voelden om advies te geven. Hoewel allen aangaven dit vertrouwen in de

loop van de werkzaamheden wel te hebben, gaven zij een aantal suggesties ter verbetering van de inwerkperiode. Allereerst zijn voor een aantal geïnterviewden in de introductiefase twee punten onduidelijk, namelijk de verwachtingen van het introductiegesprek ("wat moet daarvoor voorbereid worden?") en de eisen die worden gesteld aan de eigen bevindingen van adviseurs die zij naar de rapporteur sturen. Eén geïnterviewde gaf aan hierover onzeker te zijn zelfs nadat een collega-adviseur een voorbeeld van een eigen bijdrage had gestuurd. Een andere geïnterviewde gaf aan hierover contact te willen leggen met collega-adviseurs die met hetzelfde advies bezig waren. Echter, nadat deze geïnterviewde hierover vooraf overleg had gepleegd met de coördinatoren, kreeg zij te horen dat dit niet de bedoeling was, om beïnvloeding tussen adviseurs in deze fase te voorkomen. Kortom, op dit punt zijn er verschillende behoeftes bij kandidaat-adviseurs. Deze kunnen volgens een aantal geïnterviewden opgelost worden door, aanvullend op het introductiegesprek en het meekijken met een advies en adviseursbijeenkomst (zaakbespreking), een starterspakket te maken. Dit pakket zou in ieder geval informatie moeten bevatten over wat van adviseurs verwacht wordt en wat zij als eigen inbreng moeten aanleveren aan de rapporteur.

5.2 (Bij)scholing

Bijbscholing vindt met name plaats op onderwerpen die relevant zijn voor de werkzaamheden die de adviseurs voor de LEBZ verrichten.

Coördinatoren

Als vorm van bijbscholing benoemen de geïnterviewde coördinatoren een voor adviseurs van de LEBZ plenaire en jaarlijks terugkomende bijeenkomst. Hierin worden met alle adviseurs de algemene ontwikkelingen rond de LEBZ besproken (bijv. onderzoeken door commissies die gaande zijn). Ook worden volgens de geïnterviewden inhoudelijk discussies gevoerd over het scenario-denken en hoe officieren van justitie het beste door de LEBZ geadviseerd kunnen worden. Bij laatstgenoemde onderwerp gaat het volgens een geïnterviewde bijvoorbeeld over de vraag of officieren van justitie in de uiteenzetting van eindconclusies enkel de bestaande scenario's en het bewijs hiervoor gepresenteerd dienen te krijgen, of dat aanvullend hieraan ook een vervolgadvisie moet worden gegeven (bijv. een advies tot sepot). Daarnaast benoemen de geïnterviewden ook het geven van presentaties op landelijke bijeenkomsten voor zedenrechercheurs over de LEBZ en over het scenario-analysemodel.

Adviseurs en rapporteurs

De geïnterviewde adviseurs/rapporteurs bevestigen de jaarlijks terugkerende bijeenkomst voor adviseurs die georganiseerd wordt door de coördinatoren van de LEBZ. Een aantal geïnterviewden geeft aan dat deze bijeenkomsten de afgelopen jaren door COVID-19 maatregelen niet zijn georganiseerd en pleiten voor hervatting van het patroon van de jaarlijkse bijeenkomsten. Volgens geïnterviewden ligt het accent van deze bijeenkomsten op: 1) het bespreken van algemene gebeurtenissen in het afgelopen jaar, 2) het presenteren van een algemeen overzicht van de adviezen in de LEBZ-rapportages en 3) het herzien van de kwaliteit van de methodes die voor het analyseren en beoordelen van de zaak worden gehanteerd.

Bij de laatste bijeenkomst in 2019 lag de nadruk volgens geïnterviewden op het verbeteren van het toepassen van scenario's. Eén geïnterviewde beschreef de opsplitsing van plenair naar kleinere werkgroepen tijdens de bijeenkomst, waarin het verbeteren van scenario's in de werkgroepen diepgaand werd besproken, en inzichten hieruit hierna weer plenair werden gepresenteerd. Een andere geïnterviewde gaf een voorbeeld van een verbeterpunt dat uit deze jaarlijkse bijeenkomst kwam. Gericht op de LEBZ-rapportages, kwam men volgens de geïnterviewde tot de conclusie dat het in de beschrijving van de verschillende scenario's duidelijker moet zijn welke informatie uit het zaakdossier hiervoor pleit. Daarnaast werd door diverse geïnterviewden aangegeven dat deze bijeenkomsten niet alleen voor actieve, maar met name voor kandidaat-adviseurs belangrijk zijn, aangezien veel relevante en actuele informatie over de werkwijze van de LEBZ wordt gedeeld.

Zedenrechercheurs

Ook benoemen geïnterviewden een bijeenkomst over de LEBZ speciaal voor zedenrechercheurs, waarbij algemene bijdragen gericht waren op de LEBZ en waar ingegaan werd op verschillende thema's die relevant zijn voor de LEBZ. Eén van de geïnterviewden was zelf spreker die dag, en presenteerde wetenschappelijk onderzoek dat een inzicht geeft in de werking van het geheugen. Deze geïnterviewde herinnerde zich de grote hoeveelheid vragen die gesteld werden die dag en de grote mate van interesse in de materie van de aanwezigen. Ook gaf deze geïnterviewde aan dat het prettig was dat de betrokkenen in de zaal personen waren die ook veel te maken hebben met zedenzaken in hun dagelijkse werkzaamheden (oftewel zedenrechercheurs), en dat deze het prettig vonden om te horen waar zij rekening mee dienen te houden en wat er verbeterd kan worden aan opsporingsonderzoeken naar zedenzaken.

5.3 Intervisie en supervisie

In dit onderzoek beschouwen wij *intervisie* als een methode waarmee in georganiseerd groepsverband tussen vakgenoten en professionals casussen worden ingebracht en door discussie inzicht wordt verkregen in de wijze waarop deze casussen dienen te worden behandeld. *Supervisie* beschouwen wij in dit onderzoek als het systematisch (en vaak ook individueel) leren dat altijd plaats vindt onder begeleiding/toezicht van een professional, namelijk de supervisor.

Intervisie

Gezien de bovenstaande definitie van intervisie beschouwen wij de jaarlijks terugkerende bijeenkomst voor adviseurs georganiseerd door de coördinatoren van de LEBZ als een intervisie-bijeenkomst. Ten eerste weten we uit de interviews met coördinatoren en adviseurs dat er op deze bijeenkomst een thema behandeld is, namelijk het verbeteren van het gebruik van scenario's. Ten tweede weten we dat dit thema niet alleen plenair, maar ook in afzonderlijke werkgroepen tussen de adviseurs is bediscussieerd. Ten derde weten we dat de resultaten uit de discussies later plenair werden besproken om beter inzicht te verkrijgen in de opsporingshandelingen die hierin kunnen worden verricht.

De bijeenkomst speciaal voor zedenrechercheurs die ook genoemd is door de geïnterviewden, zien wij niet als een intervisie-bijeenkomst, omdat het niet duidelijk is of

hier casussen zijn ingebracht die vervolgens in groepsverband zijn besproken. Daarnaast is de werkwijze van de LEBZ (oftewel het in een georganiseerd groepsverband tussen vakgenoten/professionals een zaakdossier inbrengen en door discussie tot een advies te komen voor het handelen van een officier van justitie) in beginsel ook een vorm van intervisie. In deze intervisie heeft de casus die ingebracht wordt echter betrekking op het zaakdossier en de vraagstelling van de officier van justitie, en niet op het functioneren van de LEBZ zelf. Daarom beschouwen wij alleen de jaarlijks terugkerende bijeenkomst voor adviseurs als intervisie binnen de LEBZ.

Daarnaast blijkt uit de interviews met adviseurs/rapporteurs dat er ook kleinschaligere vormen van intervisie bestaan binnen de LEBZ. Volgens een aantal geïnterviewden kunnen vrijwel alle onderwerpen in de adviseursbijeenkomst (zaakbespreking) besproken worden om oplossingen te formuleren en te leren van elkaar. Daarnaast blijkt uit de interviews dat adviseurs/rapporteurs ook op eigen initiatief intervisie plegen. Eén van de rapporteurs gaf aan dat bij zaken waarvan men verwacht dat deze ter zitting komen, of die erg complex zijn, soms collega-rapporteurs werden gevraagd mee te lezen om feedback te geven. Een andere rapporteur gaf aan dit altijd bij alle zaken te doen. Ditzelfde werd ook aangegeven door een adviseur in dienst bij de politie als rechercheur. Deze geïnterviewde gaf aan met een collega-adviseur die ook bij de politie in dienst is, soms geanonimiseerd te sparren over LEBZ-casussen, niet alleen om feedback te krijgen, maar ook om ervan te leren.

Supervisie

Binnen de werkwijze van de LEBZ is een aantal vormen van supervisie te onderscheiden. Allereerst blijkt uit interviews met leidinggevendenden van expertiseteams van de politie dat de coördinatoren van de LEBZ onder het beheer vallen van het team van recherchepsychologen (en betreffende teamchef), binnen het Netwerk van Expertiseteams van de Landelijke Eenheid van de politie. Hoe tussen deze teamchef en coördinatoren supervisie plaatsvindt, hebben we in dit onderzoek niet kunnen achterhalen. Daarnaast blijkt uit interviews met leidinggevendenden van expertiseteams en uit interviews met de coördinatoren zelf, dat de LEBZ-coördinatoren superviseren op het functioneren en werk van selecte groepen, namelijk: 1) gedragskundigen/rapporteurs, 2) de administratieve ondersteuning, en 3) kandidaat-adviseurs in de introductiefase.

Van deze punten van supervisie zijn van de punten één en drie voorbeelden gegeven in de interviews. Wat betreft het eerste punt, geven meerdere rapporteurs aan dat LEBZ-adviezen die zij opstellen gelezen worden door de coördinatoren (oftewel, checken of alles logisch is) en ook worden nabesproken. Volgens de geïnterviewden bekijken de coördinatoren ook of de rapportages voldoen aan de structuur en eisen die aan rapporten worden gesteld. Rapportages van kandidaat-rapporteurs (ook wel schaduwrapportages genoemd die enkel een leerdoel hebben en niet worden verstuurd naar de officier van justitie) worden ook beoordeeld door de coördinatoren. De coördinatoren vergelijken de schaduwrapportage van de kandidaat-rapporteur met de officiële rapportage op strekking en rode draad binnen de vaste onderdelen van de rapportages. Deze moeten voldoende overeenkomen. Bevindingen uit deze beoordeling worden met desbetreffende kandidaat-rapporteurs besproken.

Wat het derde punt betreft, gaf één van de geïnterviewden aan aangesproken te zijn door een coördinator op het lang doorwerken in de nacht en het opleveren van een zeer

uitgebreide eigen bijdrage ("pas op dat je jezelf niet voorbijloopt"). Een andere geïnterviewde noemde een voorbeeld wat ging over een collega-adviseur die tijdens adviseursbijeenkomsten te stellig bleef vasthouden aan argumenten gebaseerd op praktijkervaringen die niet met wetenschappelijke literatuur te onderbouwen waren. Volgens de geïnterviewde werd deze persoon hierop aangesproken door één van de coördinatoren.

5.4 Eisen en procedures rapportages en rapporteurs

In deze paragraaf bespreken we de eisen waaraan de rapportages van de LEBZ behoren te voldoen en de eisen en procedures die gelden voor de rapporteurs.

Rapportages

De geïnterviewde LEBZ-coördinatoren benoemen een aantal eisen waar rapportages aan moeten voldoen, namelijk:

- De rapportages moeten voldoen aan een vaste opbouw en structuur,
 - o Deze is, zoals gehanteerd door de LEBZ, toegevoegd in bijlage 4 van deze rapportage.
- De inbreng van adviseurs (schriftelijk en mondeling) vormt de basis van het rapport,
- Uitspraken in rapporten moeten altijd onderbouwd worden met verwijzingen naar dossier, bron en/of wetenschappelijke literatuur,
- Alle adviseurs moeten het eens zijn met het advies en de conclusies die worden omschreven in het rapport,
 - o mocht iemand het hiermee toch oneens zijn, dan moet dit ook als zodanig gerapporteerd worden.

Rapporteurs

Aanvullend hierop, geven geïnterviewde rapporteurs ook een inkijk in hun eigen inwerkperiode. Volgens de geïnterviewden wordt er door de coördinatoren veel tijd besteed aan het inwerken van nieuwe rapporteurs, en mogen zij geen actieve taken uitvoeren in advisering voor de LEBZ voordat zij de inwerkperiode hebben afgerond. Net als kandidaat-adviseurs moeten ook kandidaat-rapporteurs volgens de geïnterviewden eerst een aantal bijeenkomsten meekijken en mee-rapporteren (oftewel een schaduwrapporten schrijven). Deze schaduwrapporten worden, zoals ook bij supervisie genoemd, bekeken, becommentarieerd en nabesproken met de kandidaat-rapporteur door de coördinatoren. Het is volgens de geïnterviewden vervolgens aan de coördinatoren om te bepalen of en wanneer rapporteurs zelfstandig aan de slag mogen. Over het algemeen geven geïnterviewden aan dat zij zich na hun inwerkperiode voldoende voorbereid voelden om zelfstandig met een rapportage aan de slag te gaan.

Daarnaast benoemen de geïnterviewde rapporteurs zelf een aantal eisen die zij belangrijk vinden in hun werk, namelijk:

- Niet rapporteren over zedenzaken binnen de eigen politie-eenheid,
- Adviseursbijeenkomsten alleen door laten gaan als alle adviseurs aanwezig zijn,
- Alle adviseurs in adviseursbijeenkomsten de kans en ruimte geven om eigen bevindingen toe te lichten,

- In adviseursbijeenkomsten voldoende ruimte inplannen voor discussie,
- Aan het einde van de adviseursbijeenkomst een conclusie opmaken waar alle adviseurs het mee eens kunnen zijn en die past binnen de mogelijkheden die een officier van justitie heeft in het strafproces,
- Ervaring in het zedenvakgebied en affiniteit met schrijven is essentieel om goed ontstaansgeschiedenissen, tijdlijnen en passende conclusies te kunnen rapporteren.

5.5 Evaluatie rapporten (LEBZ-adviezen)

Binnen de LEBZ is voortdurende aandacht voor het verder verbeteren van de LEBZ-adviezen en de vraag in hoeverre de huidige adviezen en rapportages nog voldoende aansluiten op het strafproces. Dit proces is blijven steken in goede voornemens, aangezien het nog niet gekomen is tot een evaluatie van werkzaamheden of opgestelde adviezen.

Coördinatoren

Uit het interview met de coördinatoren blijkt dat men voornemens is om het product van de LEBZ (oftewel de LEBZ-adviezen voor de officier van justitie) te blijven ontwikkelen en daarbij de kwaliteit ook wil blijven evalueren in samenspraak met de adviseurs. De vraag die men zichzelf hierbij stelt, is of de rapportages die men oplevert in deze vorm nog wel aansluiten bij wat op dit moment gebruikelijk is in het strafproces. Een punt van aandacht dat hierin volgens de geïnterviewden naar voren kwam, was dat men in de rapportages nadrukkelijker wil gaan omschrijven welke feiten en interpretaties pleiten voor het aangiftescenario en/of het alternatieve scenario. Volgens de geïnterviewden sluit deze wijze van rapporteren beter aan bij wat ook gerechtelijk deskundigen en rechtspsychologen doen. Tijdens toekomstige plenaire jaarlijkse bijeenkomsten met adviseurs zullen deze punten van aandacht worden besproken en uitgediept.

Adviseurs/rapporteurs

Het merendeel van de geïnterviewde adviseurs/rapporteurs bevestigt bovenstaande evaluatiewijze en ontwikkeling van rapportages op groepsniveau. Als voorbeeld hiervan omschrijft één van de geïnterviewden het verschil tussen LEBZ-adviezen van twintig jaar geleden en adviezen van nu. Deze zijn volgens de geïnterviewde nauwelijks te vergelijken met elkaar omdat deze meebewegen met ontwikkelingen door de tijd (oftewel, "de wetenschap staat nooit stil"), wat volgens de geïnterviewde ook duidt op een vorm van evaluatie. Het merendeel van de geïnterviewden geeft tevens aan dat verbeteringen altijd mogelijk blijven, en pleit aanvullend voor een evaluatie van individuele adviezen op zaakniveau met de officier van justitie. Volgens sommige geïnterviewden komt deze wens ook weleens ter sprake tijdens adviseursbijeenkomsten. Bovendien meende één geïnterviewde zich ook te herinneren dat de officieren van justitie op dit moment per zaak een formulier ontvangen van de LEBZ met daarin het verzoek de LEBZ-adviezen te evalueren. Hier wordt volgens de geïnterviewde maar weinig gehoor aan gegeven door de officieren van justitie.

5.6 Kwaliteitsbewaking en borging

Aanvullend op bovenstaande vraagstellingen, is de geïnterviewden ook gevraagd naar een wat algemener beeld van kwaliteitsbewaking of borging binnen de LEBZ. Hoewel er overlap zal zijn met de besproken punten uit voorgaande paragrafen, geeft dit een goed samenvattend overzicht van het kwaliteitsbeleid van de LEBZ. De punten die genoemd werden, waren:

- Het opnemen van kwaliteits- en uitvoeringsnormen van de LEBZ in de PIZKK [18],
- Het stellen van eisen aan kandidaat en actieve adviseurs en rapporteurs,
- Het aanstellen van adviseurs voor maximaal twee periodes van drie jaar,
 - o Uitzonderingen daargelaten voor expertises die beperkt beschikbaar zijn.
- Het uitvoeren van een inwerkperiode voor kandidaat-adviseurs,
 - o Uitzonderingen daargelaten voor zeden-rechercheurs met veel ervaring.
- Het organiseren van een jaarlijkse plenaire bijeenkomst voor adviseurs door de LEBZ waar het functioneren en verhogen van de kwaliteit van het advies wordt besproken en geëvalueerd,
- Het checken van de volledigheid van zaakdossiers door de coördinatoren voordat deze naar de adviseurs gaan,
 - o Tijdens het opmaken van het advies kunnen ontbrekende stukken door de adviseurs bij de coördinatoren opgevraagd worden.
- Het aanleveren van de eigen bijdragen van adviseurs aan de rapporteur voor de adviseursbijeenkomst (om te voorkomen dat men elkaars redeneringen gaat overnemen),
- Het aanleveren van aanvullende expertise wanneer gevraagd door de adviseurs,
 - o Bijvoorbeeld het inzetten van medische expertise.
- Tijdens de adviseursbijeenkomst:
 - o Zorgen dat iedere adviseur ruimte krijgt om zijn of haar zegje te doen en een conclusie te formuleren,
 - o Ruimte bieden voor discussie, waarbij vanuit verschillende expertises en vanuit meerdere perspectieven bepaalde feiten in zaakdossiers in een ander licht gezet kunnen worden ("samen zie je meer"),
 - o Nuanceringen of dilemma's die ontstaan of overblijven na discussie ook als zodanig beschrijven in de rapportage.
- Het checken van de conceptversie van het rapport door adviseurs,
- Het hanteren van een vaste opbouw en structuur van rapportages om de kwaliteit/uniformiteit te bewaken.

5.7 Resumé

Voor dit hoofdstuk interviewden we de coördinatoren, de leidinggevenden van expertiseteams van de politie en adviseurs/rapporteurs, en brachten we de controle op de taakuitvoering in kaart. Oftewel, *hoe controleert de LEBZ zichzelf?* In dit hoofdstuk beantwoorden we vragen 8 tot en met 12.

Gestelde eisen aan adviseurs

Een eis om als interne kandidaat-adviseur actief adviseur te worden van de LEBZ, zijn werkervaring in het zedenvakgebied. Externe kandidaat-adviseurs zijn bij voorkeur

gepromoveerd in een vakgebied gerelateerd aan de taken van de LEBZ en/of hebben behandelervaring in de klinische psychologie. Actieve adviseurs mogen niet participeren als zij mensen kennen in een zaakdossier, betrokken zijn of werken bij een afdeling/eenheid waar de zedenzaak speelt en de inzet-termijn van tweemaal drie jaar overschrijden (met uitzondering voor beperkt beschikbare expertises en rechechepsychologen). Ook probeert men actieve adviseurs minimaal vier zaken per jaar te laten behandelen (interne adviseurs in dienst bij de politie probeert men minimaal twee zaken per jaar te laten behandelen).

Daarnaast gaf een groep geïnterviewden aan zich na de introductie en inwerkperiode niet geheel klaar te voelen om actief adviseur te zijn en te participeren in de procedure. Volgens deze geïnterviewden kan dit beter door: 1) duidelijk te communiceren wat men verwacht van de kandidaat-adviseur in het introductiegesprek, 2) meer informatie te verstrekken over de eisen die worden gesteld aan de eigen bijdrage van adviseurs (individuele adviezen en conclusies), en 3) een starterspakket voor kandidaat-adviseurs te maken met daarin onder andere informatie over wat van adviseurs verwacht wordt.

(Bij)scholing

Bijscholing vindt plaats in een voor adviseurs van de LEBZ plenaire en jaarlijks terugkomende bijeenkomst georganiseerd door de LEBZ. Deze bijeenkomst wordt door LEBZ-coördinatoren voor LEBZ-adviseurs georganiseerd. Daarnaast gaven een aantal geïnterviewden aan dat deze bijeenkomsten de afgelopen jaren door COVID-19 maatregelen niet zijn georganiseerd en pleiten voor hervatting van het patroon van jaarlijkse bijeenkomsten.

Intervisie en supervisie

In de jaarlijks terugkerende bijeenkomst voor adviseurs georganiseerd door de coördinatoren van de LEBZ vindt *intervisie* plaats, en in kleinschaligere vormen tijdens adviseursbijeenkomsten en tussen adviseurs en rapporteurs onderling. *Supervisie* op LEBZ-coördinatoren vindt plaats door de teamchef van rechechepsychologen onder beheer van het Netwerk van Expertiseteams van de Landelijke Eenheid van de politie. Hoe deze supervisie plaatsvindt, hebben we in dit onderzoek niet kunnen achterhalen. Coördinatoren superviseren op het functioneren en werk van: 1) gedragskundigen/rapporteurs, 2) de administratieve ondersteuning, en 3) kandidaat-adviseurs in de introductiefase.

Eisen en procedures rapporten en rapporteurs

Rapportages moeten voldoen aan een vaste opbouw, gebaseerd zijn op schriftelijke en mondelingen inbreng van adviseurs, en onderbouwd zijn met verwijzingen naar dossier, bron of wetenschappelijke literatuur. Bovendien moeten de adviezen en conclusies hierin in overeenstemming zijn met alle adviseurs (anders moet dit vermeld worden).

Rapporteurs mogen pas rapportages opleveren na het doorlopen van de inwerkperiode. Daarnaast geven zij zelf aan in interviews dat zij: 1) niet mogen rapporteren binnen de eigen politie-eenheid, 2) adviseursbijeenkomsten alleen starten als alle adviseurs aanwezig zijn, 3) adviseurs in deze bijeenkomsten voldoende ruimte geven voor eigen inbreng, 4) voldoende ruimte inplannen voor discussie in de bijeenkomst, en 5) conclusies opmaken

waar alle adviseurs het mee eens zijn en die passen binnen de mogelijkheden van de officier van justitie. Ervaring in het zedenvakgebied en affiniteit met schrijven is een pre.

Evaluaties

Onderdelen van LEBZ-adviezen worden jaarlijks intern besproken en geëvalueerd tijdens de plenaire bijeenkomsten met adviseurs georganiseerd door de LEBZ. Andere vormen van evaluatie van de LEBZ-adviezen zijn er niet. Het merendeel van de geïnterviewden pleit voor een evaluatie van individuele LEBZ-adviezen op zaakniveau met de officier van justitie.

6. ERVARINGEN MET EN MENINGEN OVER DE LEBZ

In dit hoofdstuk brengen we ervaringen met en meningen over de LEBZ in kaart, oftewel, *hoe mensen tegen de LEBZ aankijken*. Hiervoor spraken we enerzijds met professionals van politie en OM die directe ervaringen hebben met de LEBZ, en anderzijds met mensen die intern onbekend zijn met de LEBZ, maar hier wel vanuit verschillende perspectieven en in wisselende frequenties mee te maken hebben gehad. We hebben interviews gehouden met leidinggevenden van de politie, zedenrechercheurs, officieren van justitie, rechters, advocaten, behandelaren, (vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en een beschuldigde.

Geïnterviewde officieren van justitie hebben meermaals (maximaal 12 keer) een verzoek voor een advies bij de LEBZ ingediend en daar tijdens de intake een gesprek over gehad met de LEBZ. Ook van geïnterviewde mensen binnen het LEBZ-coördinatiepunt, leidinggevenden van zedenteams binnen de politie en zedenofficieren van justitie mogen we uitgaan van directe ervaringen met de LEBZ. Voor de overige geïnterviewden is ruime ervaring met de LEBZ minder waarschijnlijk. Doordat jaarlijks een beperkt deel van de zedenzaken wordt voorgelegd aan de LEBZ, of een vervolg krijgt binnen het strafrecht, zijn er, behalve de genoemde professionals binnen politie en OM, niet of nauwelijks personen die ruime ervaring hebben met de LEBZ. Bijvoorbeeld de behandelaren en (vermeende) slachtoffers die we hebben geïnterviewd, zij hebben in de meeste gevallen geen direct contact gehad met de LEBZ. Zij zijn slechts sporadisch of gedeeltelijk op de hoogte gesteld van het advies dat de LEBZ heeft uitgebracht met betrekking tot de casus.

Enkele geïnterviewden met een functie in de strafrechtketen (oftewel rechters, officieren van justitie of advocaten) geven aan dat zedenzaken vaak erg complexe zaken zijn. Zij merken op dat bij veel andere misdrijven (niet-zedenzaken) duidelijk is dat er een strafbaar feit is gepleegd, maar dat niet altijd bekend is wie de dader is. Bij zedenzaken daarentegen is er vaak wel een verdachte maar is het in veel gevallen moeilijk te bewijzen dat een strafbaar feit heeft plaatsgevonden. De politie dient daartoe het bewijsmateriaal te verzamelen. Vaak is er in zedenzaken geen aanvullend bewijsmateriaal en staat het woord van de aangever tegenover dat van de vermeende dader. Meestal blijkt het bewijsmateriaal dat is aangedragen niet voldoende te zijn voor een vervolging.

6.1 Twee visies op LEBZ

In het algemeen lijken de geïnterviewden met betrekking tot hun mening over de LEBZ in twee categorieën verdeeld te kunnen worden. Enerzijds de professionals van de politie, rechters, officieren van justitie, één van de geïnterviewde advocaten en de beschuldigde. Zij zeggen ervan uit te gaan dat de adviseurs van de LEBZ een autoriteit zijn op hun vakgebied en over de juiste kennis, expertise en inzichten beschikken om de voorgelegde zaken goed te kunnen beoordelen. Rechters en officieren van justitie merken op dat zij veel waarde hechten aan het advies van de LEBZ. Het adviesrapport van de LEBZ is voor hen van (groot) belang bij het nemen van een beslissing over het vervolg van de zaak

(oftewel het al dan niet vervolgen). Anderzijds is er de categorie behandelaren, (vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en de andere geïnterviewde advocaat. Zij zijn van mening dat de coördinatoren en adviseurs van de LEBZ een bepaald (voor)oordeel hebben over onderwerpen die voorkomen in zaken die aan de LEBZ worden voorgelegd (waaronder hervonden herinneringen en ritueel misbruik) en daardoor geen objectief advies kunnen geven over casussen waarbij deze onderwerpen spelen. De hierboven beschreven categorieën zien we ook tot uiting komen in de ervaringen en meningen van geïnterviewden over de doelen van de LEBZ en kennis en expertise binnen de LEBZ.

Doelen LEBZ

Tijdens de interviews geven vrijwel alle behandelaren, (vermeende) slachtoffers en vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers aan dat het volgens hen al misgaat bij de doelen van de LEBZ. Volgens hen is de LEBZ opgericht met als doel de daders te beschermen tegen valse aangiften, of te voorkomen dat mensen onterecht beschuldigd worden. Deze geïnterviewden geven aan moeite te hebben met deze doelstelling omdat zij vinden dat de LEBZ zou moeten uitgaan van de behoeften en bescherming van slachtoffers en de samenleving als geheel, niet van de daders.

In de opeenvolgende Aanwijzingen opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik uit 2005, 2008 en 2010 [3], [24], [25] wordt verwezen naar de Aanwijzing uit 1999 [16] waarin is gesteld dat: "de impliciete doelstelling van de aanwijzing was te voorkomen dat mensen die worden beschuldigd van seksueel misbruik al te lichtvaardig worden aangehouden" (zie ook paragraaf 3.1). In het meest recente onderzoeksverslag van de LEBZ uit 2022 komt men tot twee doelen [6]. Eén van deze doelen is het bijdragen aan een kansrijkere rechtszaak en voorkomen dat een beschuldigde wordt aangehouden in een zaak waarin meer ondersteuning is voor een alternatief scenario, en vervolging naar alle waarschijnlijkheid niet zal leiden tot een veroordeling (zie ook paragraaf 3.1). Uit dit doel leiden de eerdergenoemde geïnterviewden af dat bescherming van de (vermeende) dader centraal staat, hetgeen volgens hen een verkeerd uitgangspunt is.

Volgens de geïnterviewde rechters en officieren van justitie is de LEBZ daarentegen opgericht omdat er te weinig kennis was over het feit dat verklaringen van slachtoffers niet altijd overeenkomen met hetgeen daadwerkelijk is gebeurd. Ook was er volgens hen te weinig kennis over de oorzaken hiervan en de gevolgen die dit heeft in een rechtszaak. Ook kennis over hoe verschillende soorten verklaringen in zaken moeten worden gewogen en beoordeeld, was binnen het OM en de politie niet voldoende aanwezig. De LEBZ helpt complexe zedenzaken volgens hen beter te doorgronden.

In de interviews met (voormalige) LEBZ-adviseurs is gevraagd wat volgens hen het doel is van de LEBZ. Volgens hen is dit bijdragen aan waarheidsvinding door multidisciplinair naar een zaak te kijken en vervolgens de officier van justitie advies te geven over de vervolgstap(pen). Het doel van hun werkzaamheden voor de LEBZ is volgens hen om na te gaan hoe betrouwbaar het geheugen of de herinneringen zijn van degene die aangifte doet. De LEBZ kijkt daartoe volgens deze geïnterviewden multidisciplinair of het door het (vermeende) slachtoffer beschreven verhaal het meest waarschijnlijke scenario is. Volgens verschillende geïnterviewden worden op deze manier zowel de (vermeende) slachtoffers als de (vermeende) daders (beter) beschermd tegen foute herinneringen. Meerdere

geïnterviewde LEBZ-adviseurs zeggen dat op deze wijze vermeende daders niet te lichtvaardig worden aangehouden. Daarnaast merken zij op dat de LEBZ ook tot doel heeft om de kwaliteit van opsporingsonderzoeken met betrekking tot zedenzaken te verbeteren. De zedenrechercheurs kunnen namelijk leren van de adviezen van de LEBZ. In toekomstige zaken kunnen zij hun voordeel doen met de adviezen die in de rapportages worden gegeven.

Expertise en wetenschappelijke kennis

De rechters en officieren van justitie zeggen ervan uit te gaan dat de adviseurs van de LEBZ over de juiste kennis en expertise beschikken om de aan hen voorgelegde casussen goed te kunnen beoordelen. De geïnterviewde zedenrechercheurs ervaren in het algemeen dat de adviseurs van de LEBZ voldoende kennis en expertise hebben op hun specifieke vakgebied om een gedegen advies over een zaak uit te kunnen brengen. Deze geïnterviewden benoemen het samenbrengen van verschillende expertises en invalshoeken om één zaakdossier te bespreken als de grote kracht van de LEBZ. Aanvullend hierop geeft één geïnterviewde aan het waardevol te vinden dat de adviseurs goed onderbouwen hoe zij tegen bepaalde gebeurtenissen in zaakdossiers aankijken.

De geïnterviewde behandelaren, (vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en één van de geïnterviewde advocaten zijn van mening dat adviseurs van de LEBZ een eenzijdige visie hebben op bepaalde onderwerpen die voor kunnen komen in zaken die voorgelegd worden aan de LEBZ, namelijk hervonden herinneringen, ritueel misbruik en de betrokkenheid van therapeuten voorafgaand aan een disclosure (zie ook paragraaf 6.2). De adviseurs van de LEBZ zijn daardoor volgens hen niet in staat een objectief advies te geven over een casus waarbij sprake is van een van eerdergenoemde onderwerpen. Overigens dient opgemerkt te worden dat de deskundigheid van leden van de LEBZ door buitenstaanders niet is na te gaan omdat de lijst met adviseurs van de LEBZ momenteel niet openbaar is. Een aantal adviseurs van de LEBZ heeft zelf kenbaar gemaakt dat zij adviseur zijn, bijvoorbeeld door dit op hun curriculum vitae te zetten of dit aan te geven in lezingen en artikelen of opiniestukken die zij schrijven.

6.2 Veronderstelde visie en houding LEBZ

Verschillende geïnterviewden, namelijk de behandelaren, (vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en één advocaat zeggen dat het coördinatiepunt en de adviseurs van de LEBZ uitgaan van bepaalde wetenschappelijke theorieën als het gaat om de werking van het geheugen, hervonden herinneringen en bepaalde psychische aandoeningen (waaronder dissociatieve stoornissen). Zij merken op dat geheugenonderzoekers (die volgens hen voor een deel betrokken zijn bij en/of adviseur zijn van de LEBZ) hebben betoogd dat er vraagtekens bij hervonden herinneringen kunnen worden geplaatst: suggestieve werking van bepaalde therapeutische technieken zou ertoe hebben geleid dat herinneringen aan niet-meegemaakte gebeurtenissen worden gecreëerd, ook wel pseudo-herinneringen, of valse herinneringen genoemd [85]. Dit zijn volgens deze geïnterviewden echter theorieën die aantoonbaar zijn verouderd, die niet (meer) zouden overeenkomen met de wetenschappelijke kennis en/of waarover ook een andere visie zou bestaan.

Volgens dezelfde geïnterviewden hebben adviseurs van de LEBZ een strikt rechtlijnige visie op de betrouwbaarheid van aangiften en de betrokkenheid van therapeuten. Zij zijn van mening dat de LEBZ vaak zou adviseren een zaak te seponeren als een aangever/aangeefster met een behandelaar over het misbruik heeft gesproken of als herinneringen aan het misbruik tijdens een therapie (bijvoorbeeld EMDR) naar boven zijn gekomen. Volgens deze geïnterviewden zijn adviseurs van de LEBZ van mening dat hervonden herinneringen niet bestaan, maar zouden worden gecreëerd door suggestieve vragen van de behandelaar of bepaalde therapeutische technieken. Het idee dat een dergelijke beïnvloeding vanuit de therapeut/therapie mogelijk is, vermindert volgens deze geïnterviewden de geloofwaardigheid van de verklaring van het (vermeende) slachtoffer in de ogen van de LEBZ-adviseurs.

De geïnterviewde behandelaren erkennen dat het ongetwijfeld voorkomt dat er therapeuten zijn die de herinneringen van de cliënt te veel beïnvloeden. Dit geldt volgens hen echter zeker niet voor alle therapeuten. Een herinnering aan een trauma dat bovenkomt tijdens therapie of waarover een cliënt met een therapeut heeft gesproken, hoeft daarom niet altijd onbetrouwbaar te zijn menen deze geïnterviewden. Zij hangen de opvatting aan dat door verdringing traumatische ervaringen onbewust worden weggedrukt en dan niet meer toegankelijk zijn voor bewuste introspectie. Verdrongen herinneringen aan traumatische ervaringen kunnen volgens de geïnterviewden jarenlang een sluimerend bestaan leiden, maar kunnen tijdens een therapie weer naar boven komen.

Geïnterviewde adviseurs van de LEBZ erkennen dat het lastig kan zijn om te onderzoeken of hervonden herinneringen betrouwbaar zijn. In hun adviezen besteden ze er uitvoerig aandacht aan wanneer er sprake is van hervonden herinneringen. Adviseurs merken op dat zij beschuldigingen beoordelen in een multidisciplinair team en bij de analyse gebruik maken van actuele kennis van de politiepraktijk en uit de wetenschap. Volgens geïnterviewde adviseurs is het belangrijk om de ontstaansgeschiedenis en authenticiteit van hervonden herinneringen in aangiftes te analyseren, en hierover in het advies aan de officier van justitie een onderbouwd oordeel te vormen.

Psychische klachten

Ook zeggen een aantal geïnterviewde behandelaren, (vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en één van de geïnterviewde advocaten dat de LEBZ er ten onrechte van uitgaat dat als een verklaring/aangifte op verschillende momenten is afgelegd - of als verklaringen van het (vermeende) slachtoffer elkaar op bepaalde momenten of bepaalde punten tegenspreken - dit geen betrouwbare verklaringen zijn. De geïnterviewden merken op dat hierbij te weinig rekening wordt gehouden met de kwetsbaarheden en beperkingen van de aangever. Het doen van een dergelijke aangifte is voor de betrokkene vaak emotioneel en zwaar, en volgens de geïnterviewden speelt er bij de aangever een mix van gevoelens, behoeften en belangen mee. Bovendien kan er door het trauma een psychische aandoening (bijvoorbeeld een posttraumatische stressstoornis of een dissociatieve stoornis) zijn ontstaan die herinneringen aan (delen van) het trauma beïnvloeden. Ook kan er volgens de geïnterviewden sprake zijn van loyaliteitsproblematiek of bewustzijnsvernauwing. De geïnterviewden zijn van mening dat de LEBZ er meer rekening mee zou moeten houden dat deze factoren meespelen in de verklaringen van een slachtoffer van een zedenmisdrif. Een aangifte die in meerdere delen wordt gedaan of die op bepaalde punten of momenten tegenstrijdig is, is volgens deze geïnterviewden niet per

definitie een pseudo-herinnering en dient niet te worden weggezet als een valse aangifte, hetgeen volgens deze geïnterviewden wel regelmatig wordt gedaan door de adviseurs van de LEBZ.

Deze geïnterviewden zeggen overigens goed te begrijpen dat – om tot een veroordeling te komen – een misdrijf bewezen moet kunnen worden. Ook zeggen zij zich te beseffen dat dit bij (complexe) zedenzaken soms uitermate lastig is. In het strafrecht worden de regels van het bewijsrecht gevolgd. Het uitgangspunt is dat verdachten onschuldig zijn tot het tegendeel is bewezen. Bij te veel twijfels over de betrouwbaarheid van de bewijsmiddelen zal iemand niet veroordeeld worden. Volgens deze geïnterviewden wordt er door de LEBZ echter te snel geconcludeerd dat vervolging niet zinvol is of dat er meer onderzoek nodig is omdat verklaringen van slachtoffers volgens hen niet (voldoende) betrouwbaar zijn. Hoewel deze geïnterviewden niet of nauwelijks op de hoogte zijn van de inhoud van de adviezen van de LEBZ, zijn zij van mening dat iets meer nuance in de werk- en denkwijze van de LEBZ op z'n plaats zou zijn. Zij menen tevens dat er meer rekening gehouden dient te worden met de omstandigheden van het (vermeende) slachtoffer en de invloed die deze hebben op de verklaring en de wijze waarop die tot stand is gekomen. Tegenstrijdigheden hierin betekenen volgens hen niet per definitie dat een verklaring is gebaseerd op valse herinneringen.

Daarnaast zijn behandelaars zich ervan bewust dat zij een fundamenteel andere uitgangspunt hebben ten opzichte van (vermeende) slachtoffers dan zedenrechercheurs. Een behandelaar probeert een cliënt die getraumatiseerd is te helpen, ongeacht of het verhaal van deze cliënt bewezen kan worden. Het is niet aan behandelaars om aan waarheidsvinding te doen, zo merken verschillende geïnterviewden op. Dat is een andere houding ten opzichte van het misdrijf waarvan de cliënt slachtoffer is geweest, dan wanneer er door het OM gekeken wordt of hetgeen gebeurd is te bewijzen valt.

Transparantie

De geïnterviewden die kritiek uiten op de LEBZ zeggen verder de LEBZ niet te ervaren als een transparante organisatie. Zo is het voor hen niet duidelijk hoe men adviseur wordt van de LEBZ, aan welke eisen adviseurs moeten voldoen en hoe de kwaliteit van de LEBZ-adviezen bewaakt wordt. Zij zijn van mening dat een dergelijk gebrek aan transparantie niet past bij een expertisecentrum. Verschillende geïnterviewden veronderstellen dat er binnen de LEBZ geen ruimte is voor deskundigen die een andere, in hun ogen meer genuanceerde, visie hebben op zedenzaken. Nieuwe adviseurs zijn volgens hen alleen welkom binnen de LEBZ als zij hetzelfde gedachtegoed en dezelfde wetenschappelijke theorieën zouden aanhangen als de huidige adviseurs.

Uit de interviews met deze geïnterviewden blijkt verder dat men niet precies weet wie adviseur zijn (geweest) van de LEBZ. Van een aantal personen is bekend dat zij adviseur zijn (geweest), maar van een deel ook niet. Verder wordt soms verondersteld dat bepaalde personen (nog) adviseur zijn van de LEBZ terwijl dit niet het geval is. Ook blijkt uit de interviews dat niet iedereen volledig bekend is met de manier waarop de LEBZ te werk gaat (de procedure beschreven in hoofdstuk 2 van deze rapportage). Er is onduidelijkheid over de vraag of – en zo ja welke – zaken verplicht voorgelegd moeten worden aan de LEBZ en sommige geïnterviewden denken dat de LEBZ zelf opsporingsonderzoek doet in zedenzaken. Een deel van de kritiek die op de LEBZ wordt geleverd lijkt dan ook voort te

komen uit het gebrek aan transparantie over en vanuit de LEBZ. Een reflectie op bovenstaande veronderstellingen volgt in het conclusiehoofdstuk (zie hoofdstuk 7).

Uitspraken LEBZ in de media

Verschillende geïnterviewde behandelaars, (vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en een advocaat reageren in het interview op uitspraken die in de media gedaan zijn door personen die volgens hen (voormalig) adviseur zijn van de LEBZ. Zoals gezegd is de lijst met de huidige adviseurs van de LEBZ momenteel niet openbaar. In 2008, in het meest recente openbare onderzoeksverslag van de LEBZ zelf [7], is in de bijlage een ledenlijst toegevoegd. Dit was de laatste keer dat een lijst met adviseurs openbaar is gemaakt. Van enkele personen is algemeen bekend dat zij adviseur zijn van de LEBZ omdat zij dit zelf hebben aangegeven.

De geïnterviewden zijn van mening dat personen die (volgens hen) adviseur zijn van de LEBZ in de media soms heel stellige uitspraken doen waar menen zij (meer) nuance op zijn plaats zou zijn. Adviseurs van de LEBZ hebben volgens deze geïnterviewden in de media gesteld dat hervonden herinneringen niet bestaan en/of onbetrouwbaar zijn en dat ritueel misbruik in Nederland niet voorkomt. Deze uitspraken laten volgens hen zien dat adviseurs van de LEBZ bevooroordeeld zijn en bij dergelijke zaken daarom vrijwel altijd het advies zullen geven om de zaak te seponeren. Het is volgens deze geïnterviewden niet aan de adviseurs van de LEBZ om dergelijke uitspraken te doen in de media. Dergelijke uitspraken worden door professionals soms gedaan op persoonlijke titel of als wetenschapper, niet als adviseur van de LEBZ. Als deze professionals echter wel betrokken zijn (geweest) bij de LEBZ – of men heeft dit vermoeden – dan wordt hiermee het beeld dat critici hebben van de LEBZ en haar adviseurs bevestigd.

Voorgenoemde uitspraken over hervonden herinneringen en ritueel misbruik zijn volgens de geïnterviewde behandelaars verder schadelijk omdat deze opiniestukken ook worden gelezen door professionals die betrokken zijn bij de opsporing, zoals zedenrechercheurs. Die zouden hierdoor volgens de geïnterviewden beïnvloed kunnen worden waardoor zij zaken waarbij sprake is van hervonden herinneringen of ritueel misbruik – en de mensen die hiervan aangifte doen – al in de opsporing met een wantrouwende blik benaderen. Bovendien zouden ook slachtoffers van dergelijke zedenmisdrijven de reactie van (veronderstelde) adviseurs van de LEBZ op deze onderwerpen kunnen lezen. Wanneer zij vermoeden dat de kans bestaat dat de zaak waarin zij slachtoffer zijn wordt voorgelegd aan de LEBZ, kunnen zij er volgens deze geïnterviewden ook vanuit gaan dat de kans groot is dat de LEBZ het advies zal geven om de zaak te seponeren. Slachtoffers zouden daardoor minder geneigd zijn aangifte te doen.

6.3 Seponeren van zaken

Zaken die zijn voorgelegd aan de LEBZ, zouden volgens behandelaars, (vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en één van de advocaten relatief vaak tot een sepot leiden. Verschillende geïnterviewden met een juridische achtergrond merken op dat binnen de juridische context dient te worden beoordeeld of feitelijk bewezen kan worden dat een strafbaar feit is gepleegd door de verdachte. Zij zijn

van mening dat de LEBZ een oordeel dient te geven over de kwaliteit van het bewijsmateriaal en of dit voldoende is om tot vervolging over te gaan. De adviseurs van de LEBZ zouden volgens hen ook geen uitspraken hoeven te doen over de geloofwaardigheid van de aangever, maar uitsluitend over de vraag of de verklaringen standhouden in een rechtszaak. Bovendien menen zij dat het – volgens hen – hoge aantal sepot's mede veroorzaakt wordt door het feit dat voor alle zedenzaken geldt dat die relatief vaak tot een sepot leiden (zie ook Kader 4.1 en bijlage 3 van deze rapportage). Verder stellen zij dat vooral zedenzaken aan de LEBZ worden voorgelegd waarbij de officier van justitie al (grote) twijfels over het bewijsmateriaal heeft. De kans dat dergelijke zaken worden geseponereerd is volgens hen daardoor groter dan bij de zedenzaken waarover het OM geen advies van de LEBZ vraagt.

Meerdere behandelaren merken op dat verhalen over misbruik door slachtoffers soms op een manier worden geuit die in eerste instantie zeer ongeloofwaardig klinkt. Dit gebeurt met name wanneer het kinderen, mensen met een verstandelijke beperking of ernstig getraumatiseerde personen betreft. Het is volgens deze geïnterviewden dan belangrijk het verhaal niet als ongeloofwaardig te beschouwen, maar het slachtoffer serieus te nemen en door te vragen op de vaak traumatische gebeurtenissen die volgens de aangever hebben plaatsgevonden. Zij zijn van mening dat dit in onvoldoende mate gebeurt.

(Vermeende) slachtoffers en de beschuldigde over sepot

Wanneer het advies wordt gegeven om een zaak te seponeren heeft dit begrijpelijkerwijs veel impact op de (vermeende) slachtoffers, zo blijkt uit de interviews. Ook voor de geïnterviewde beschuldigde, die het volledige LEBZ-advies heeft ingezien, had het adviesrapport veel impact. De LEBZ adviseerde namelijk de zaak te seponeren, hetgeen volgens de beschuldigde zijn onschuld bewees. Ook het lezen van het adviesrapport had veel impact op de beschuldigde, omdat hij er toen pas achter kwam dat er, zonder dat hij hiervan op de hoogte was, door de LEBZ advies is gegeven over de zaak. Verder bestaat bij sommige geïnterviewden de indruk dat er in de beoordeling van zedenzaken door de LEBZ onvoldoende rekening wordt gehouden met de impact die een dergelijke zaak heeft op het slachtoffer. De LEBZ zou uitsluitend nagaan of hetgeen waarvan de (vermeende) dader wordt beschuldigd bewezen kan worden en of er een (redelijke) kans is dat een beschuldigde veroordeeld wordt wanneer het tot een rechtszaak komt.

Geïnterviewde behandelaren merken op dat slachtoffers vaak afzien van het doen van aangifte als het gaat om zaken waarbij sprake is van verondersteld ritueel misbruik, of waarbij sprake is van hervonden herinneringen. Volgens deze geïnterviewden zoeken slachtoffers naar informatie op internet, waar zij vervolgens lezen dat dergelijke zaken vaak voorgelegd worden (of voorgelegd moeten worden – hierover bestaat veel onduidelijkheid) aan de LEBZ. Behandelaren en vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers zeggen dat op verschillende sites/internetforums is te lezen dat ritueel misbruik volgens de adviseurs van de LEBZ niet zou bestaan, of dat hervonden herinneringen niet betrouwbaar zouden zijn. Hier zou verder te lezen zijn dat dit belangrijke redenen zijn waarom zaken – nadat de LEBZ daar een advies over heeft gegeven – vaak worden geseponereerd.

Deze geïnterviewden zeggen dat er websites zijn van belangenverenigingen van slachtoffers van zedenzaken waarop staat dat het om deze redenen geen zin heeft om

aangifte te doen als iemand slachtoffer is geworden van een dergelijk zedenmisdrrijf. Soms zou zelfs het advies worden gegeven om geen aangifte te doen. Wanneer een slachtoffer toch aangifte zou willen doen, zou geadviseerd worden in de verklaring niet te vermelden dat er sprake is van ritueel misbruik. Door politie en justitie zouden aangiften waarin hiervan sprake is niet worden opgepakt. Door een gebrek aan vertrouwen in de opsporingsdiensten bij slachtoffers van dergelijke zedenzaken zouden zij volgens de geïnterviewden terughoudend zijn met het doen van aangifte. Ook zijn er therapeuten die hun cliënten adviseren geen aangifte te doen. Volgens sommige geïnterviewden is dat een reden waarom zedenzaken met ritueel misbruik niet lijken voor te komen in Nederland, terwijl therapeuten in hun contacten met vaak ernstig getraumatiseerde cliënten hiermee wel geconfronteerd zouden worden. Om hoeveel slachtoffers het zou gaan is onduidelijk.

Geïnterviewden wijzen op grootschalige vormen van seksueel misbruik in andere landen zoals in Groot-Brittannië en Duitsland. Zo werden in Telford (Groot-Brittannië) in 2013 zeven mannen opgepakt en veroordeeld in verband met kinderprostitutie [86], [87]. Uit onderzoek bleek dat vanaf eind jaren tachtig ruim duizend jonge meisjes waren misbruikt en uitgebuit [86], [87]. In 2014 kwam een zaak aan het licht waarin tenminste 1.400 kinderen in Rotherham (Groot-Brittannië) jarenlang bleken te zijn misbruikt [86], [87]. Ook in Duitsland zijn enkele omvangrijke misbruikzaken naar voren gekomen [88]. Zo zou een man tussen 2005 en 2019 zeker twaalf slachtoffers hebben gemaakt, waarbij de verdachte betrokken zou zijn geweest bij een omvangrijk netwerk waarbinnen pedofielen beelden en ervaringen uitwisselden [88]. De zaak is volgens de politie verbonden aan drie andere grote misbruikzaken [88]. Ook in Nederland zijn de afgelopen jaren plegers veroordeeld in zedenzaken waarbij sprake was van grootschalig misbruik door meerdere daders. Er valt onder meer te denken aan de zaak Koolvis, waarin minderjarige Nigeriaanse meisjes via Nederlandse asielcentra naar Italiaanse en Spaanse tippelzones zouden zijn verhandeld [89]. Een ander voorbeeld is de Amsterdamse zedenzaak die in 2010 aan het licht kwam. In deze zaak is een man die op Amsterdamse crèches als oppas werkte vervolgd voor het misbruiken van 67 kinderen [92].

6.4 Bijdrage LEBZ aan kwaliteit opsporingsonderzoek

Geïnterviewde betrokkenen van het OM zeggen veel vertrouwen te hebben in de expertise van de adviseurs van de LEBZ. Volgens hen heeft de LEBZ bijgedragen aan de verbeterde kwaliteit van zedenonderzoek in Nederland. Bovendien heeft het OM door de inzet van de LEBZ meer basiskennis gekregen over zedenzaken. Rechters, die een enkele keer met een zaak te maken hebben gehad waarover een LEBZ-advies is opgesteld, merken op dat het adviesrapport van de LEBZ een belangrijk onderdeel is in hun oordeelsvorming over de betrouwbaarheid van aangiften en verhoren. Zoals eerder aangegeven zijn sommige behandelaren kritisch op de wijze waarop LEBZ-adviseurs wetenschappelijke kennis toepassen die betrekking heeft op therapie, therapeuten en psychische klachten op de betrouwbaarheid van verklaringen van slachtoffers in zedenzaken.

De meeste geïnterviewden, ook de kritische, zijn het erover eens dat het van meerwaarde is een multidisciplinair team te hebben dat adviseert bij complexe zaken. Wel zou de werkwijze transparant en wetenschappelijk verantwoord moeten zijn. Verder zou alles gedocumenteerd moeten worden en zouden alle betrokkenen bij de zaak het advies van

de LEBZ moeten kunnen inzien. Ook moet duidelijk zijn wie de adviseurs van de LEBZ zijn, waarom zij daarin zitten, wat de kwaliteitseisen zijn waar een LEBZ-adviseur aan moet voldoen en of de adviseurs daadwerkelijk aan deze eisen voldoen. Ook dient men meer open te zijn over de werkwijze, protocollen, regels en besluitvorming binnen de LEBZ.

Enkele geïnterviewden, met name zedenrechercheurs, gaan in op de beperkte (opsporings)capaciteit bij de politie. Regelmatig adviseert de LEBZ aanvullende opsporingshandelingen uit te voeren. Meerdere geïnterviewde zedenrechercheurs gaven aan dit advies in sommige gevallen onrealistisch te vinden vanwege de beperkte capaciteit binnen hun afdeling. Eén geïnterviewde, die zelf in het verleden een LEBZ-rapport heeft teruggekregen met adviezen voor verder opsporingsonderzoek, gaf aan deze adviezen zelf ook wel in te zien ("dat had ik zelf ook wel kunnen bedenken"). Volgens de geïnterviewde wisten de rechercheurs wel dat deze opsporingshandelingen uitgevoerd moesten worden, maar was (en is) men hiertoe niet in staat door capaciteitsproblemen op de zedenafdeling. Ook bij recente opsporingsonderzoeken waar deze geïnterviewde bij betrokken is geweest, twijfelde men over het voorleggen van zaken aan de LEBZ. Hoewel het volgens deze geïnterviewde uiteindelijk aan de officier van justitie is om hierover in overleg met de zedenrechercheurs een besluit te nemen, kan men op voorhand al voorspellen wat het advies gaat zijn en dat aan dit advies door beperkte capaciteit geen opvolging kan worden gegeven. Andere geïnterviewden merken op dat de LEBZ regelmatig adviseert om (in het vervolg) betrokkenen sneller te horen. Ook dit is volgens de geïnterviewden door capaciteitsgebrek vaak niet mogelijk. Geïnterviewde zedenrechercheurs geven aan dat men getuigen zeker eerder had gehoord als dat mogelijk was geweest.

Daarnaast ervaren de geïnterviewde zedenrechercheurs dat de samenwerking en communicatie in LEBZ-trajecten beter kan. Eén geïnterviewde noemt bijvoorbeeld het plan van aanpak dat zedenrechercheurs moeten maken na een aangifte. Volgens deze geïnterviewde zou het goed zijn als de LEBZ ook dit plan van aanpak krijgt, aangezien hierin al in een vroeg stadium mogelijke scenario's zijn beschreven. Een andere geïnterviewde ervaart de rolverdeling tussen zedenrechercheurs en de LEBZ als onduidelijk ("wie doet nu wat?"). Volgens deze geïnterviewde moet duidelijker worden wat zedenrechercheurs moeten doen en aanleveren (bijvoorbeeld het maken van een ontstaansgeschiedenis, scenario's, tijdlijn) voordat een zaak wordt voorgelegd aan de LEBZ, en moet duidelijker worden aangegeven wat de LEBZ hiermee gaat doen.

Verspreiding kennis

De geïnterviewde zedenrechercheurs twijfelen over de kennis die hun collega's in het algemeen hebben over de LEBZ. Volgens één geïnterviewde zijn zij beperkt op de hoogte van wat de LEBZ is, wat de LEBZ doet en wanneer de LEBZ ingezet kan worden. Dit komt volgens de geïnterviewde door de grote hoeveelheid adviesorganen en netwerkpartners waar zedenteams mee te maken hebben. Daarnaast benoemen geïnterviewde zedenrechercheurs dat zij niet op de hoogte zijn van mogelijke LEBZ-trajecten die lopen in hun eigen zedenteam. Zij geven aan alleen binnen hun eigen onderzoeken op de hoogte te zijn van mogelijke LEBZ-trajecten. Opsporingsadviezen van de LEBZ worden volgens deze geïnterviewden niet in het gehele zedenteam verspreid. Eén van de zedenrechercheurs is van mening dat er binnen de politie te weinig gedaan wordt met LEBZ-adviezen. Volgens deze geïnterviewde komen LEBZ-adviezen binnen bij de teamchef, die er vervolgens niet altijd een vervolg aan geeft.

Overigens geven enkele geïnterviewden aan dat het ontvangen van LEBZ-advies op persoonlijk vlak ingewikkeld kan zijn. Volgens deze geïnterviewden wordt dat veroorzaakt doordat zedenrechercheurs intrinsiek gemotiveerd zijn mensen te helpen in deze gevoelige zaken. Als er vervolgens door de LEBZ onderdelen van het onderzoek worden benoemd die niet of niet goed zijn uitgevoerd, dan kan dit gevoelig liggen en als een moeilijke boodschap worden ervaren. Volgens één geïnterviewde is het hierdoor weleens voorgekomen dat een onderzoeksteam van zedenrechercheurs niet wilde dat er nog zaken ingestuurd werden naar de LEBZ.

Slachtoffers

Slachtoffers krijgen het rapport van de LEBZ vaak niet te zien, zij ontvangen slechts de boodschap dat er geen vervolging zal plaatsvinden. Het is volgens de geïnterviewde behandelaars, één van de geïnterviewde advocaten, (vermeende) slachtoffers en vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers van belang dat de officier van justitie hierover altijd met de aangever in gesprek gaat. Tijdens dit gesprek kan de officier van justitie de aangever meenemen in de redenering die tot het besluit heeft geleid en nazorg aanbieden. Het rekening houden met deze impact door de officier van justitie en manieren om hiermee om te gaan wordt vaak als punt van advies geformuleerd in LEBZ-adviezen (zie ook paragraaf 4.6 van deze rapportage). Verschillende professionals uit de strafrechtketen geven aan dat de adviezen van de LEBZ over het algemeen kwalitatief goed zijn en dat deze goed onderbouwd worden. Het zou volgens hen voor de aangevers belangrijk zijn deze rapportages ook in te kunnen zien.

6.5 Resumé

In dit hoofdstuk brengen we op basis van inzichten uit interviews de ervaringen met en meningen over de LEBZ in kaart, oftewel, *hoe geïnterviewden tegen de LEBZ aankijken*. We zijn in dit hoofdstuk ingegaan op de ervaringen en meningen van zedenrechercheurs, leidinggevend bij de politie, rechters, officieren van justitie, advocaten, behandelaars, (vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en een beschuldigde. In dit hoofdstuk beantwoorden we onderzoeksvragen 13 tot en met 16.

Al deze geïnterviewden hebben vanuit verschillende perspectieven en in wisselende frequenties te maken gehad met de LEBZ. Zij zijn, of als professional in de strafrechtketen, of als (vermeend) slachtoffer/beschuldigde, betrokken geweest bij een zedenzaak waarover de LEBZ een advies heeft opgesteld. Behalve de personen die adviseur zijn of zijn geweest van de LEBZ, de leidinggevend binnen de politie en de officieren van justitie, hebben de meeste personen die we gesproken hebben éénmalig en indirect contact gehad met de LEBZ. Behandelaars, en (vermeende) slachtoffers/daders kunnen in principe niet direct in contact komen met de LEBZ. Zij worden slechts sporadisch of gedeeltelijk op de hoogte gesteld van het advies dat de LEBZ heeft uitgebracht met betrekking tot een casus. De informatie die de geïnterviewden hebben over de LEBZ blijkt beperkt te zijn. Zo is niet bekend wie momenteel lid zijn van de LEBZ of hoe de LEBZ precies te werk gaat. Mening over de LEBZ zijn daardoor deels gebaseerd op veronderstellingen en aannames.

Zedenteams

Geïnterviewde zedenrechercheurs zijn over het algemeen van mening dat er voldoende kennis en expertise is bij de adviseurs van de LEBZ. Het samenbrengen van verschillende expertises en invalshoeken om één zaakdossier te bespreken zien zij als de grote kracht van de LEBZ. Volgens zedenrechercheurs adviseert de LEBZ vaak aanvullende opsporingshandelingen uit te voeren. Door gebrek aan capaciteit bij de zedenteams zijn deze extra handelingen vaak niet mogelijk, en vaak ook al eerder bedacht door de zedenteams. LEBZ-advies voor aanvullende opsporingshandelingen wordt door sommige zedenrechercheurs als gevoelige kritiek ervaren omdat zij intrinsiek gemotiveerd zijn de betrokkenen bij de zaak te helpen. Dit zorgt ervoor dat men soms terughoudend is met het inschakelen van de LEBZ.

De geïnterviewden vragen zich af of zedenrechercheurs genoeg kennis hebben over de LEBZ (wat is het, wat doen ze en wanneer kan het ingezet worden). Zij zijn verder van mening dat er binnen de politie te weinig aandacht wordt besteed aan de door hen ontvangen rapportages van de LEBZ. Bovendien zou de samenwerking en communicatie met de LEBZ verbeterd kunnen worden (bijv. het opnemen van het plan van aanpak van zedenrechercheurs in het zaakdossier voor de LEBZ).

OM en rechters

Rechters en officieren van justitie zeggen veel vertrouwen te hebben in de kennis, expertise en inzichten van de coördinatoren en adviseurs van de LEBZ. Volgens deze geïnterviewden beschikken zij over de juiste (wetenschappelijke) inzichten om voorgelegde zaken goed te kunnen beoordelen en doorgronden. Zij geven aan veel waarde te hechten aan de adviezen van de LEBZ, zowel als het gaat over een keuze voor het vervolg van een zaak (seponeren of vervolgen) als voor een oordeel over de schuldvraag. De LEBZ heeft volgens deze geïnterviewden bijgedragen aan de verbeterde kwaliteit van zedenonderzoek in Nederland. Verder heeft volgens hen het OM door de inzet van de LEBZ meer basiskennis gekregen over zedenzaken.

(Vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers, beschuldigde en overige professionals

Afgezien van de geïnterviewde beschuldigde en één advocaat, die aangeven vertrouwen te hebben in de kennis en expertise van de LEBZ, zijn alle overige geïnterviewde ((vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers, behandelaren, en een advocaat) kritisch op de LEBZ. Zij zijn van mening dat de coördinatoren en adviseurs van de LEBZ vooringenomen zijn over bepaalde aspecten van een zaak (met name met betrekking tot hervonden herinneringen en de betrokkenheid van therapeuten) en afwijzend staan tegenover fenomenen zoals bijvoorbeeld ritueel misbruik. Daardoor kunnen zij volgens de geïnterviewden geen objectief advies geven over casussen waarbij deze onderwerpen spelen. Samengevat zijn zij van mening dat:

- Adviseurs uitgaan van verouderde en achterhaalde wetenschappelijke theorieën hervonden herinneringen in twijfel trekken,
- Adviseurs ervan uitgaan dat therapeuten suggestieve vragen stellen en/of technieken gebruiken waardoor hervonden herinneringen niet betrouwbaar zijn,
- Adviseurs verklaringen die elkaar op bepaalde punten tegenspreken als onvoldoende betrouwbaar beoordelen,

- Nieuwe wetenschappelijke inzichten door de adviseurs worden genegeerd ("adviseurs hebben een eenzijdige visie"),
- Ritueel misbruik volgens de adviseurs niet voorkomt in Nederland,
- De doelstellingen van de LEBZ te veel gericht zijn op het beschermen van (vermoedelijke) daders en te weinig op het ondersteunen van (vermeende) slachtoffers,
- Zaken die voorgelegd worden aan de LEBZ relatief vaak tot een sepot leiden.

Deze geïnterviewden geven aan goed te begrijpen dat - om tot een veroordeling te kunnen komen - een misdrijf bewezen moet kunnen worden. Ook zijn behandelaren zich ervan bewust dat zij, in vergelijking met de LEBZ, een fundamenteel andere uitgangspositie hebben ten opzichte van (vermeende) slachtoffers. Zij zijn gericht op behandelen, niet op waarheidsvinding. Toch vinden zij meer nuance in de werk- en denkwijze van de LEBZ vereist, waarbij meer rekening gehouden wordt met de omstandigheden van het (vermeende) slachtoffer (zoals bijvoorbeeld het ontstaan van psychische klachten door het trauma) en de invloed hiervan op de verklaring. Ook is volgens deze geïnterviewden transparantie nodig over de wijze waarop de LEBZ te werk gaat en georganiseerd is (bijv. het periodiek presenteren van een ledenlijst). Volgens geïnterviewde behandelaren zien (vermeende) slachtoffers vaak af van het doen van aangifte door de negatieve informatie die zij online lezen over de zedenzaken en de LEBZ.

Aanvullend op bovenstaande, geven (vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en de beschuldigde aan dat een LEBZ-advies veel impact op hen heeft gehad. (Vermeende) slachtoffers of beschuldigten krijgen over het algemeen niet het LEBZ-advies over hun eigen zaak te zien. Verschillende geïnterviewden geven aan dat inzage in het LEBZ-advies door de officier van justitie tot een beter inzicht kan leiden in de werkwijze en de overwegingen van de adviseurs van de LEBZ, waardoor (vermeende) slachtoffers of beschuldigten het advies beter zou kunnen begrijpen. Bij sommige geïnterviewde (vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en behandelaren bestaat de indruk dat er in de beoordeling van en communicatie over LEBZ-adviezen onvoldoende rekening wordt gehouden met de impact die een dergelijke zaak heeft op het slachtoffer. Het rekening houden met deze impact door de officier van justitie en manieren om hiermee om te gaan wordt vaak als punt van advies geformuleerd in LEBZ-adviezen (zie ook paragraaf 4.6 van deze rapportage).

7. CONCLUSIES

In dit hoofdstuk blikken we eerst kort terug op de aanleiding en aanpak van dit onderzoek. Vervolgens geven we een synthese van de belangrijkste bevindingen en reflecteren we op de vraag of de LEBZ doet (hoofdstuk 4, 5, 6) wat het ook zou moeten doen (hoofdstuk 3). Daarnaast zullen kort de limitaties van dit onderzoek beschreven worden, als ook mogelijkheden tot toekomstig onderzoek en aanbevelingen voor de LEBZ. We besluiten dit hoofdstuk met een beschrijving van het beeld dat de onderzoekers hebben gekregen van de LEBZ.

Aanleiding

De aanleiding van dit onderzoek is discussie over de werkwijze van de LEBZ in de politiek, media en wetenschap. Onder andere therapeuten/behandelaren en (vermeende) slachtoffers van zedenmisbruik zijn ontevreden over de betrouwbaarheid en objectiviteit van de LEBZ, en geven aan geen vertrouwen meer te hebben in de politie en LEBZ. Op verzoek van de Tweede Kamer is onderzoek gevraagd naar de doelstellingen, werkwijze en resultaten van de LEBZ. Het WODC heeft Breuer&Intraval opdracht gegeven onderzoek te doen naar: 1) de beoogde doelen en taken van de LEBZ, 2) de samenstelling en taakuitvoering, 3) de controle op de taakuitvoering, en 4) de ervaringen met en meningen over de LEBZ. De beoogde doelen en taken geven een goed beeld van wat de LEBZ zou moeten doen. De samenstelling en taakuitvoering laat zien hoe de LEBZ functioneert in de praktijk. Controle op de taakuitvoering brengt in kaart hoe de LEBZ zichzelf controleert (oftewel, hoe de kwaliteitsbewaking/borging is geregeld). De ervaringen met en meningen over de LEBZ laten zien hoe verschillende mensen tegen deze expertisegroep aankijken.

Aanpak

De gevolgde benadering in dit onderzoek is gebaseerd op de 'Realistic Evaluation' (RE) [23]. Hierdoor ingegeven zijn eerst de beoogde doelen en taken van de LEBZ in kaart gebracht, zoals die zijn beschreven in beleidsdocumenten, aangevuld met interviews met de opstellers van deze documenten. Vervolgens is de samenstelling en (controle op de) taakuitvoering van de LEBZ in de praktijk onderzocht met een inhoudsanalyse van LEBZ-adviezen en interviews met adviseurs en voormalige adviseurs van de LEBZ. Ook zijn interviews afgenomen om de ervaringen met en meningen over de LEBZ in kaart te brengen. De informatie uit de inhoudsanalyse en interviews zijn afgezet tegen de beoogde doelen en taken uit de beleidsdocumenten, zodat geanalyseerd kan worden of de LEBZ functioneert zoals bij de oprichting in 1999 werd beoogd.

7.1 Beoogde doelen en taken

De belangrijkste conclusie (zie ook in Kader 7.1) die we mogen trekken uit de analyse van beleidsdocumenten en interviews met opstellers hiervan, is dat de doelen en taken van de LEBZ vanaf de oprichting tot heden vrijwel ongewijzigd zijn gebleven. Een uitzondering zijn de drie consequenties/wijzigingen als gevolg van de overgang van OM-Aanwijzing naar PIZKK. Deze zijn: 1) er is geen sprake meer van dwingend voorleggen, 2) het aspect ritueel

misbruik is vervangen, en 3) de externe werking vervalft. Uit de analyse van de beoogde samenstelling en formele procedures van de LEBZ in beleidsdocumenten blijkt dat deze eveneens sinds de oprichting vrijwel ongewijzigd zijn.

Wanneer we kijken naar beschrijvingen van het LEBZ-coördinatiepunt in de beleidsdocumenten, is het opvallend dat het ingeschatte aantal zaken per jaar bij de oprichting van de LEBZ in 1999 is onderschat in bepaalde periodes. Oftewel, de LEBZ coördineerde tussen 2005 en 2015 meer zaken dan ingeschat (gemiddeld 44 zaken per jaar tussen 2005 en 2010, en gemiddeld 50 zaken per jaar tussen 2010 en 2015). Ook de werkverdeling binnen het coördinatiepunt is anders dan in 1999 is ingeschat. Vijf taken (zie Kader 3.1 van deze rapportage voor een overzicht van taken) die eigenlijk uitgevoerd zouden moeten worden door de gedragskundige/rapporteur (die enkel ter ondersteuning betrokken worden bij het coördinatiepunt, en hierbij niet vast betrokken zijn zoals in 1999 beoogd) worden door de coördinator uitgevoerd. Wat we hieruit mogen concluderen, is dat: 1) de LEBZ in de periode 2005 tot en met 2015 meer zaken heeft gecoördineerd dan ingeschat, 2) de LEBZ een beperktere bezetting heeft dan bij de oprichting was beoogd, en 3) de coördinatoren meer taken uitvoerden dan beoogd.

Verder blijkt uit de beleidsdocumenten dat een begeleidingscommissie de LEBZ vierjaarlijks diende te evalueren. Dit blijkt echter beperkt te zijn uitgevoerd. Behalve de evaluatie van de LEBZ in het rapport De politieke en justitiële zedentaak; stand van zaken uit 2003 [33], en de eigen onderzoeken van de LEBZ, mag geconcludeerd worden dat de LEBZ vanaf de oprichting in 1999 beperkt is geëvalueerd.

Tevens wordt geconcludeerd dat de doelen en taken congruent zijn ten opzichte van elkaar (beantwoording van onderzoeksvraag 3, zie hoofdstuk 1 van deze rapportage). Het advies dat de LEBZ uitbrengt (taak) draagt namelijk bij aan het objectiveren van (verklaringen en bewijsvoering in) bijzondere zedenzaken (doel). Ook het ontwikkelen van expertise en het overdragen van kennis (taken) dragen bij aan het opbouwen van kennis over zedenzaken (doel).

Daarnaast is vanuit het derde uitgangspunt van de Aanwijzing Zeden uit 2016 [64] congruentie met de doelen en taken van de LEBZ zichtbaar. Het overkoepelende uitgangspunt waarin dit wordt weergegeven: "Waar het belang van waarheidsvinding botst met het belang van behoud en versterking van veerkracht van slachtoffers worden deze belangen steeds zorgvuldig tegen elkaar afgewogen om te voorkomen dat het strafrechtelijk onderzoek leidt tot schade bij slachtoffers en anderen" [64]. Het doel van de LEBZ is om inzicht te verschaffen in de waarde en gedragswetenschappelijke aspecten van zaken (oftewel, bijdragen aan waarheidsvinding) zodat beschuldigten niet al te lichtvaardig worden aangehouden en bijgedragen wordt aan een kansrijkere rechtszaak (voorkomen dat strafrechtelijk onderzoek leidt tot schade). Op deze punten is er congruentie met dit overkoepelende uitgangspunt uit deze Aanwijzing.

Kader 7.1 Belangrijkste conclusies beoogde doelen en taken

- De doelen, taken, samenstelling en procedures van de LEBZ zijn vanaf de oprichting tot heden vrijwel ongewijzigd (met uitzondering van de drie hierboven beschreven consequenties/wijzigingen in taken met de overstap van OM-Aanwijzing naar PIZKK).

- De LEBZ heeft in de periode 2005 tot en met 2015 meer zaken gecoördineerd dan ingeschat (gemiddeld 44 zaken per jaar tussen 2005 en 2010, en gemiddeld 50 zaken per jaar tussen 2010 en 2015), 2) de LEBZ heeft vanaf de oprichting in 1999 een beperktere bezetting dan bij de oprichting beoogd, en 3) de coördinatoren hebben vanaf de oprichting in 1999 meer taken uitgevoerd dan beoogd.
- De LEBZ is vanaf de oprichting beperkt geëvalueerd.
- De doelen en taken van de LEBZ zijn congruent met elkaar en met het overkoepelende uitgangspunt in de Aanwijzing Zeden uit 2016 (waaronder het beleid op gebied van opsporing en vervolging van seksueel misbruik én met het slachtofferbeleid voor slachtoffers van seksueel misbruik zijn opgenomen).

7.2 Samenstelling en taakuitvoering

Allereerst blijkt dat de meeste zaken die binnenkomen bij het LEBZ-coördinatiepunt in de periode 2016 tot en met 2021 ook als geschikt worden gekwalificeerd voor de LEBZ door de coördinatoren (zie ook Kader 7.2). In deze periode heeft de LEBZ in totaal 155 zaakdossiers beoordeeld, gemiddeld 26 per jaar. Dit is slechts een fractie van het aantal van rond de 3.000 zedenmisdriven dat jaarlijks door de politie naar het OM wordt gestuurd.

Daarnaast blijkt dat het grootste percentage zaakdossiers die de LEBZ in deze periode heeft beoordeeld betrekking heeft op misbruik langer dan acht jaar geleden. De beoordeling van een zaak waarbij sprake is van ritueel misbruik komt nauwelijks voor. In de periode 2016 tot en met 2021 wordt in ruim een derde van de gevallen in LEBZ-adviezen geconcludeerd dat er onvoldoende informatie in het zaakdossier aanwezig is, maar dat verder onderzoek zinvol is (waar dan ook suggesties voor worden gedaan). In zowel de LEBZ-adviezen als de interviews met LEBZ-adviseurs zijn de adviseurs kritisch over de kwaliteit van politieonderzoeken.

De samenstelling van adviesgroepen verloopt zoals beoogd (met vrijwel altijd vier adviseurs in wisselende samenstellingen). In alle LEBZ-adviezen in de periode 2016 tot en met 2021 is gebruik gemaakt van het SAM. Verder blijkt dat de coördinatoren en adviseurs van de LEBZ werken aan kennisoverdracht, en betrokken zijn bij het opstellen van de PIZKK. Het jaarlijks openbaar rapporteren van behandelde zaken is vanaf 2008 niet meer uitgevoerd.

Kader 7.2 Belangrijkste conclusies samenstelling en taakuitvoering

- Van alle zaken die binnenkomen bij het LEBZ-coördinatiepunt in de periode 2016 tot en met 2021, worden de meeste ook als geschikt voor de LEBZ gekwalificeerd door de coördinatoren.
- Het grootste percentage zaakdossiers die de LEBZ in die periode heeft beoordeeld hebben betrekking op misbruik langer dan acht jaar geleden.
- Er wordt in ruim een derde van de gevallen in LEBZ-rapportages in de periode 2016 tot en met 2021 geconcludeerd dat er onvoldoende informatie in het zaakdossier aanwezig is, maar dat verder onderzoek zinvol is (waar dan ook suggesties voor worden gedaan).
- In alle LEBZ-adviezen in die periode is gebruik gemaakt van het SAM.
- De samenstelling van adviesgroepen verloopt in die periode zoals beoogd (met vrijwel altijd vier adviseurs in wisselende samenstellingen).
- Het jaarlijks openbaar rapporteren van behandelde zaken is vanaf 2008 niet meer uitgevoerd.

- De coördinatoren en adviseurs van de LEBZ werken aan kennisoverdracht (het geven van lezingen en lessen).
- De coördinatoren van de LEBZ zijn betrokken bij het opstellen van de PIZKK.

7.3 Controle op de taakuitvoering

Uit de interviews met coördinatoren van de LEBZ blijkt dat er eisen en voorwaarden zijn om actief LEBZ-adviseur of LEBZ-rapporteur te worden (zie ook Kader 7.3). Ook blijkt dat de inzet van reeds actieve adviseurs en rapporteurs aan voorwaarden gebonden is. Voor LEBZ-adviezen zijn ook eisen opgesteld. Supervisie hierop (en daarmee controle op de taakuitvoering) vindt voornamelijk plaats door de coördinatoren. Zij superviseren op het functioneren en werk van: 1) gedragskundigen/rapporteurs, 2) de administratieve ondersteuning, en 3) kandidaat-adviseurs in de introductiefase.

Verder blijkt uit de gesprekken dat LEBZ-adviseurs in de introductieprocedure graag meer informatie willen over de verwachtingen die coördinatoren hebben van adviseurs in het introductiegesprek, en de verwachtingen van hun eigen bijdrage. Een starterspakket voor kandidaat-adviseurs met deze informatie zou dit kunnen oplossen.

(Bij)scholing, interventie en evaluatie vinden plaats in een jaarlijkse door de LEBZ georganiseerde bijeenkomst. Deze bijeenkomst is door COVID-19 maatregelen een aantal jaar niet georganiseerd. LEBZ-adviseurs pleiten in de interviews voor hervatting van het vaste patroon van jaarlijkse bijeenkomsten georganiseerd door de LEBZ, en een evaluatie van individuele LEBZ-rapportages op zaakniveau met de officier van justitie.

Kader 7.3 Belangrijkste conclusies controle op de taakuitvoering

- Er zijn eisen en voorwaarden om actief LEBZ-adviseur of LEBZ-rapporteur te worden, en de inzet van reeds actieve adviseurs en rapporteurs is ook aan voorwaarden gebonden.
- Alle LEBZ-adviezen moeten voldoen aan bepaalde opgestelde eisen.
- Interne bijscholing, interventie en evaluatie vindt plaats in een jaarlijkse bijeenkomst (en is door COVID-19 maatregelen een aantal jaar niet georganiseerd).
- Supervisie, en daarmee controle op de taakuitvoering, vindt vooral plaats door de coördinatoren.
- LEBZ-adviseurs hebben in de introductieprocedure behoefte aan: 1) duidelijkheid wat de verwachtingen zijn van het introductiegesprek, 2) meer informatie over de eisen die worden gesteld aan de eigen bijdrage van adviseurs (individuele adviezen en conclusies), en 3) een starterspakket voor kandidaat-adviseurs met daarin onder andere informatie over wat van adviseurs verwacht wordt.
- LEBZ-adviseurs pleiten voor hervatting van het patroon van jaarlijkse bijeenkomsten georganiseerd door de LEBZ, en een evaluatie van individuele LEBZ-adviezen op zaakniveau met de officier van justitie.

7.4 Ervaringen met en meningen over LEBZ

Behalve de mensen in het LEBZ-coördinatiepunt, de LEBZ-adviseurs, leidinggevenden en zedenrechercheurs binnen de politie of de officieren van justitie, hebben de meeste geïnterviewden éénmalig en veelal indirect contact gehad met de LEBZ. Rechters,

advocaten, behandelaren, of (vermeende) slachtoffers hebben veelal indirect te maken met de LEBZ. Met name de behandelaren en (vermeende) slachtoffers worden in de meeste gevallen slechts sporadisch of gedeeltelijk op de hoogte gesteld van het advies dat de LEBZ heeft uitgebracht met betrekking tot de casus, en baseren zich bij hun oordeel op de beperkte kennis die openbaar beschikbaar is over de LEBZ. De informatie die de geïnterviewden hebben over de LEBZ blijkt dan ook beperkt te zijn. Zo is niet bekend wie momenteel lid zijn van de LEBZ of hoe de LEBZ precies te werk gaat. Meningingen over de LEBZ zijn daardoor deels gebaseerd op veronderstellingen en aannames, niet op de inhoud van de adviezen of de deskundigheid van de LEBZ-adviseurs en rapporteurs (zie ook Kader 7.4).

Verder mogen we concluderen dat de ervaringen en meningen over de LEBZ in twee categorieën verdeeld kunnen worden. Enerzijds is er de categorie geïnterviewde zedenrechercheurs, officieren van justitie, rechters, één advocaat, en één beschuldigde, die aangeven dat de LEBZ-coördinatoren en adviseurs beschikken over de juiste kennis, expertise en inzichten. Zedenrechercheurs plaatsen hierbij de kanttekening dat extra opsporingshandelingen die de LEBZ adviseert vaak niet mogelijk zijn door een gebrek aan capaciteit, en dat zij soms terughoudend zijn bij het inschakelen van de LEBZ omdat de kritiek die geleverd wordt soms gevoelig ligt. Ook geven zij aan dat er binnen de politieorganisatie en zedenteams te weinig aandacht is voor en kennis over de LEBZ en de rapportages die zij opleveren. Samenwerking en communicatie lijken voor verbetering vatbaar.

Anderzijds is er de categorie geïnterviewde behandelaren, (vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en één van de advocaten die kritisch zijn op de LEBZ. Deze geïnterviewden geven aan goed te begrijpen dat - om tot een veroordeling te kunnen komen - een misdrijf bewezen moet kunnen worden. Ook geven behandelaren in de interviews aan een fundamenteel andere uitgangspositie te hebben met betrekking tot (vermeende) slachtoffers dan de LEBZ (zij proberen de cliënt te behandelen, de LEBZ geeft advies ten behoeve van waarheidsvinding). Toch zijn zij kritisch, en vinden meer nuance in de werk- en denkwijze van de LEBZ vereist, waarbij rekening gehouden wordt met: 1) de impact die een LEBZ-advies heeft op een (vermeend) slachtoffer/beschuldigde (rekening houden met deze impact en manieren om hiermee om te gaan wordt vaak als punt van advies geformuleerd in LEBZ-adviezen, zie ook paragraaf 4.6 van deze rapportage), 2) de omstandigheden (zoals psychische klachten door het trauma van het (vermeende) slachtoffer, en 3) de invloed van deze omstandigheden op de verklaring. Ook is volgens deze geïnterviewden transparantie nodig over de wijze waarop de LEBZ te werk gaat en georganiseerd is (bijv. het periodiek presenteren van een ledenlijst).

Volgens geïnterviewde behandelaren geloven LEBZ-adviseurs niet dat ritueel misbruik voorkomt in Nederland en dat hervonden herinneringen niet bestaan. Bovendien zouden de adviseurs ervan uitgaan dat een disclosure die gedaan is na therapie onvoldoende betrouwbaar zijn omdat therapieën of suggestieve vraagstelling van behandelaren de verklaring mogelijk hebben beïnvloed. Om deze redenen zouden zaken waarbij sprake is van voornoemde onderwerpen volgens behandelaren vaak tot een sepot leiden. Verder zeggen zij dat (vermeende) slachtoffers vaak afzien van het doen van aangifte door de

negatieve informatie die zij online lezen over de zedenzaken en de LEBZ, met als gevolg dat dergelijke zaken niet in de registraties van zedenzaken komen.

Bovenstaande kritische oordeel is voorgelegd aan LEBZ-adviseurs. Zij geven aan deze kritiek op de LEBZ te kennen, maar zich hierin niet te kunnen vinden. Zij zeggen bij het beoordelen van een zaakdossier na te gaan hoe betrouwbaar het geheugen of de herinnering van degene is die aangifte doet. De LEBZ kijkt multidisciplinair met een team van tenminste vier deskundige wetenschappers en een zedenrechercheur of het verhaal van het (vermeende) slachtoffer het meest waarschijnlijke scenario is. In steeds wisselende samenstellingen maken ze daarbij gebruik van actuele kennis uit de politiepraktijk en de wetenschap. Volgens de adviseurs worden op deze manier zowel de (vermeende) slachtoffers als de (vermeende) daders beter beschermd tegen pseudoherinneringen.

Aanvullend aan bovenstaande, geven (vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en de beschuldigde aan dat het LEBZ-advies dat gegeven wordt om een zaak niet voort te zetten veel impact heeft. (Vermeende) slachtoffers of beschuldigten krijgen over het algemeen niet het LEBZ-advies over hun eigen zaak in te zien. Verschillende geïnterviewden geven aan dat standaard inzage in het gehele LEBZ-advies door de officier van justitie tot een beter inzicht kan leiden in de werkwijze en de overwegingen van de adviseurs van de LEBZ, waardoor (vermeende) slachtoffers of beschuldigten het advies beter zouden kunnen begrijpen.

Kader 7.4 Belangrijkste conclusies ervaringen en meningen LEBZ

- Personen die lid zijn van de LEBZ (als adviseur of in het LEBZ-coördinatiepunt), zedenrechercheurs en leidinggevenden bij de politie of officieren van justitie, kunnen regelmatig te maken hebben met de LEBZ.
- Advocaten, rechters, behandelaren, (vermeende) slachtoffers en (vermeende) daders komen in principe niet direct met de LEBZ in contact.
- Enerzijds is er een categorie geïnterviewden die aangeeft dat de LEBZ-coördinatoren en adviseurs beschikken over de juiste kennis en expertise. Zij zien mogelijkheden tot verbetering in de onderlinge samenwerking en communicatie tussen de zedenteams en de LEBZ, en zij zien mogelijkheden tot verbetering in de aandacht en kennis die er is binnen de zedenteams voor de LEBZ en de LEBZ-adviezen die men krijgt.
- Anderzijds is er een categorie geïnterviewden die aangeeft dat de LEBZ-coördinatoren en adviseurs een vooringenomen houding en negatief oordeel hebben over bepaalde fenomenen. Deze geïnterviewden vinden meer nuance in de werk- en denkwijze van de LEBZ vereist, waarbij rekening gehouden wordt met: 1) de impact die een LEBZ-advies heeft op een (vermeend) slachtoffer/beschuldigde (zoals ook vaak geadviseerd aan de officier van justitie in LEBZ-adviezen), 2) met de omstandigheden van het (vermeende) slachtoffer, en 3) de invloed van deze omstandigheden op de verklaring.
- Ook vinden deze geïnterviewden meer transparantie belangrijk in de wijze waarop de LEBZ te werk gaat en georganiseerd is (bijv. het periodiek presenteren van een ledenlijst).
- Deze categorie geïnterviewden baseren hun oordeel over het algemeen op eenmalig en indirect contact met de LEBZ, en de beperkte openbare informatie die over de LEBZ beschikbaar is.
- De reactie van LEBZ-adviseurs hierop is dat zij deze kritiek kennen, maar zich hierin niet kunnen vinden, aangezien zij aangeven in adviesvorming toe te spitsen op de betrouwbaarheid van het geheugen of de herinnering van degene die aangifte doet, en dit multidisciplinair te analyseren en toetsen aan actuele kennis uit de praktijk en wetenschap.

7.5 Reflectie op bevindingen door de onderzoekers

De vraag waar we allereerst op reflecteren, is of de LEBZ doet (onderzocht in hoofdstuk 4, 5, 6) waarvoor het oorspronkelijk bedoeld is (onderzocht in hoofdstuk 3). De LEBZ is in 1999 opgericht met als doelen: 1) het objectiveren van (verklaringen en bewijsvoering in) bijzondere zedenzaken, en 2) inzicht verschaffen in de waarde en de gedragswetenschappelijke aspecten van deze zaken. Dit doel is in de loop van de tijd vrijwel ongewijzigd gebleven en volgens de beoogde procedures uitgevoerd, ondanks het feit dat er meer zaken zijn behandeld dan beoogd in de periode 2005-2015, de beperkte bezetting en het ontbreken van een evaluatie. Dit blijkt ook uit de inzet van de LEBZ in de periode 2016 tot en met 2021. In deze periode is de LEBZ 155 keer door de officier van justitie verzocht te adviseren over een bijzondere zedenzaak met gedragswetenschappelijke aspecten die relevant zijn voor de bewijsvoering. Ondanks dat in ruim een derde van de gevallen in LEBZ-adviezen werd geconcludeerd dat er onvoldoende informatie in het zaakdossier aanwezig was, concludeert de LEBZ ook dat verder onderzoek zinvol is, waar men dan ook concrete suggesties voor geeft in de LEBZ-adviezen. De LEBZ is met andere woorden geen eindstation voor politieonderzoek, maar geeft in veel gevallen advies aan de officier van justitie over mogelijke aanvullende onderzoekshandelingen. Gezien deze eerste doelstelling van de LEBZ, concluderen we dat de LEBZ doet wat is beoogd.

De tweede doelstelling van de LEBZ, het opbouwen van kennis over bijzondere zedenzaken, is ook op gedegen wijze uitgevoerd. De LEBZ heeft de gegeven adviezen over bijzondere zedenzaken sinds 1999 zorgvuldig gearchiveerd. Bovendien is door deze adviezen vanaf die tijd veel kennis en expertise opgebouwd over de gedragswetenschappelijke aspecten van deze zedenzaken. Ondanks dat, de overdracht van deze kennis en expertise voor het algemene publiek is in mindere mate geslaagd. Wat men wel deed aan kennisoverdracht in de afgelopen jaren, was het geven van lezingen en het schrijven van thematische artikelen (met name uitgevoerd door de coördinatoren). Ook zijn jaarlijks expertbijeenkomsten voor LEBZ-adviseurs (uitzonderingen daargelaten door COVID-19 maatregelen) georganiseerd waar intervisie plaatsvond en scholing werd gegeven. Behalve dat heeft de LEBZ het algemene publiek sinds 2008 niet meer geïnformeerd met een onderzoeksrapportage. In 2001, 2003 en 2008 [4], [5], [7] zijn de laatste rapportages verschenen, en de meest recente publicatie uit 2022 is niet openbaar gemaakt [6].

Bovendien is onafhankelijke en betrouwbare informatie over bijvoorbeeld de taakomschrijving van de LEBZ voor buitenstaanders niet beschikbaar. Uit ons onderzoek blijkt dat personen die niet direct betrokken zijn bij de LEBZ hierdoor niet altijd de juiste informatie hebben over de LEBZ. Zo menen bijvoorbeeld verschillende geïnterviewden ten onrechte dat de LEBZ zelf opsporingsonderzoek doet, dat de LEBZ uitsluitend adviseurs toelaat met dezelfde eenzijdige visie over hervonden herinneringen en denken sommigen dat wetenschappers die in het verleden adviseur zijn geweest van de LEBZ dit nog steeds zijn. Oftewel, de kennis en expertise is er wel, maar de overdracht naar het algemene publiek is beperkt. In de volgende paragraaf doen we enkele aanbevelingen om hierin meer transparantie te bieden.

Daarnaast blijkt kennis over de LEBZ binnen zedenteams van de politie beperkt (wat de LEBZ is, hoe de LEBZ werkt, wanneer de LEBZ ingezet kan worden en wie dit kan doen), en blijkt de overdracht van kennis en expertise van de LEBZ naar zedenteams niet altijd

of slechts beperkt plaats te vinden. Het gaat hierbij om de feedback die in de LEBZ-adviezen gegeven wordt over de wijze waarop opsporingsonderzoek is uitgevoerd door betreffende zedenteams. Het is ons in dit onderzoek niet geheel duidelijk geworden in hoeverre de officieren van justitie de LEBZ-adviezen delen en bespreken met zedenteams. Ondanks dat hebben we het beeld gekregen dat feedback van de LEBZ op een specifiek zaakdossier de betreffende zedenrechercheur in de meeste gevallen wel bereikt, maar dat hier vervolgens in het zedenteam van deze rechercheur weinig mee wordt gedaan. Hier is ruimte voor verbetering, aangezien alle zedenrechercheurs in het team kunnen leren van de individuele feedback over een zedenzaakdossier die door de LEBZ gegeven wordt. Voor zowel het verhogen van kennis over de taken van de LEBZ binnen de zedenteams als ook het verbeteren van de overdracht van deze kennis doen we in paragraaf 7.6 van deze rapportage een aantal aanbevelingen.

Limitaties

Hoewel in dit onderzoek tientallen beleidsdocumenten en publicaties zijn geanalyseerd, een inhoudsanalyse is uitgevoerd op 155 LEBZ-adviezen en 45 diepte-interviews zijn afgenomen en geanalyseerd, zijn er limitaties van dit onderzoek die niet onvermeld mogen blijven. Allereerst is het in dit onderzoek slechts gedeeltelijk gelukt ervaringen van mensen met de LEBZ in kaart te brengen, omdat deze ervaringen zeer beperkt en vaak indirect bleken te zijn. Bij mensen binnen het coördinatiepunt van de LEBZ, LEBZ-adviseurs, leidinggevend van de politie, zedenrechercheurs en officieren van justitie deed deze beperking zich niet voor, aangezien zij zelf ervaring hebben met de LEBZ en ons hierover konden vertellen. Echter, bij behandelaren, (vermeende) slachtoffers en vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers bleek dit ingewikkelder te zijn. De ervaringen die zij hadden met de LEBZ bleken beperkt (gebaseerd op één zaak) of indirect te zijn. Dit is ook niet vreemd, aangezien eerdergenoemde partijen in principe geen direct contact hebben met de LEBZ in de strafketen, en zich veelal moeten baseren op de beperkte openbare informatie die beschikbaar is over de LEBZ. Om toch de stem van deze partijen mee te kunnen nemen in dit onderzoek, spreken we in het zesde hoofdstuk niet alleen van ervaringen, maar over ervaringen en meningen van deze personen.

Een tweede limitatie zijn de beperkte hoeveelheid interviews die zijn afgenomen per categorie, waardoor saturatie per categorie mogelijk niet bereikt is. Wel zijn naar onze mening alle stemmen die direct en indirect met de LEBZ te maken hebben in de strafketen gehoord en zijn voldoende inzichten opgehaald om de taken en taakuitvoering van de LEBZ goed in kaart te brengen.

Een derde limitatie van dit onderzoek is dat we het mogelijke effect van de overgang van OM-Aanwijzing naar PIZKK in LEBZ-adviezen niet hebben kunnen onderzoeken. Dit onderzoek richt zich op de periode 2016 tot en met 2021. In 2016 vond de overgang van OM-Aanwijzing naar PIZKK plaats, met consequenties/wijzigingen in de taken en procedures van de LEBZ. Omdat we de resultaten van LEBZ-adviezen tussen 2008 en 2016 niet weten (aangezien sinds 2008 ook geen onderzoeksverslagen meer gepubliceerd zijn door de LEBZ), kan het mogelijke effect niet onderzocht worden. Voor deze limitatie geldt dat de inhoudsanalyse op 155 zaken strekkende een periode van zes jaar voldoende is voor een goed en actueel beeld van de huidige taakuitvoering van de LEBZ.

Toekomstig onderzoek

Om de ervaringen en meningen binnen bepaalde categorieën met voldoende diepgang in kaart te kunnen brengen zijn meer interviews nodig. Het is bijvoorbeeld niet geheel duidelijk wat de behoeftes zijn van zedenrechercheurs in de manier waarop zij feedback uit LEBZ-advies over opsporingsonderzoek ontvangen, welke informatie zij willen ontvangen, etc. Ook zou een inhoudsanalyse naar LEBZ-adviezen in de periode 2008 tot en met 2022 de mogelijke effecten van de overgang van OM-Aanwijzing naar PIZKK kunnen onderzoeken. Verder zou in toekomstig onderzoek gekeken kunnen worden hoe de communicatielijnen tussen de LEBZ, de zedenteams en het OM beter kunnen. In paragraaf 7.6 van dit hoofdstuk doen we hierover een aantal aanbevelingen.

Daarnaast is het momenteel onduidelijk waarom sommige officieren van justitie wel advies vragen van de LEBZ, en waarom anderen dit niet doen. Meer inzichten hierin zouden mogelijk kunnen verklaren waarom in bepaalde arrondissementen de LEBZ nauwelijks wordt ingezet door de officieren van justitie. Ook is het onduidelijk wat officieren van justitie doen met het LEBZ-advies dat zij krijgen. Meer onderzoek naar de redenen voor het inzetten van de LEBZ door de officieren van justitie en wat zij uiteindelijk doen met de adviezen is nodig om hier duidelijkheid over te krijgen.

Verder is in dit onderzoek de indruk ontstaan dat LEBZ-adviezen veel impact hebben op (vermeende) slachtoffers/beschuldigden. Meer onderzoek is nodig om te onderzoeken hoe de inzet van de LEBZ door de officier van justitie en conclusies uit LEBZ-advies gecommuniceerd kunnen worden waarbij zoveel mogelijk rekening dient te worden gehouden met de impact op (vermeende) slachtoffers/beschuldigden. Dit punt heeft raakvlakken met een van de aanbevelingen van de Tijdelijke onderzoekscommissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen (commissie-Hendriks). Zij adviseren dat wanneer de officier van justitie besluit om de LEBZ in te schakelen, de redenen hiertoe toegelicht dienen te worden, alsook de bevindingen van de LEBZ aan de aangever [90].

7.6 Aanbevelingen

De LEBZ zou jaarlijks een openbaar rapport kunnen opleveren, met daarin het aantal zaakdossiers waar zij het betreffende jaar advies over hebben uitgebracht en de resultaten hieruit, vergelijkbaar met eerdere rapportages uit 2001, 2003 en 2008 [4], [5], [7]. Ook is het aan te bevelen bijlagen toe te voegen, zoals in het verleden ook gebeurd is, met: 1) de namen van actieve LEBZ-adviseurs, 2) de gehanteerde procedures en werkwijzen (inclusief doelen, taken, taakuitvoering en de controle hierop), en 3) de manier waarop de LEBZ georganiseerd is. Door hier openheid over te geven kunnen al veel misverstanden en onduidelijkheden over de LEBZ opgelost worden. Ook is het aan te bevelen transparant te zijn over de rol en redenen voor de overgang van OM-Aanwijzing naar PIZKK, aangezien deze overgang consequenties/wijzigingen tot gevolg heeft voor taken en procedures van de LEBZ. Ditzelfde geldt voor het uitleggen wat de bijzonderheid is van de zedenzaken die aangenomen worden door de LEBZ. De indruk die wij kregen van de officieren van justitie die we spraken, is dat zij zaken voorleggen aan de LEBZ waarbij zij twifelen over de betrouwbaarheid van verklaringen of bewijs. Het algemene publiek lijkt onder bijzondere zedenzaken eerder bijvoorbeeld grootschalige misbruikzaken met aspecten van ritueel of

sadistisch/satanisch misbruik voor zich te zien (terwijl uit de inhoudsanalyse van LEBZ-adviezen in de periode 2016 tot en met 2021 blijkt dat slechts vier zaken met overeenkomstige kenmerken bij de LEBZ zijn voorgekomen). Door ook hierover transparant te zijn en deze informatie bijvoorbeeld in een apart rapport te publiceren, kunnen onduidelijkheden hierover opgelost worden. Deze aanbeveling heeft raakvlakken met een van de aanbevelingen van de commissie-Hendriks. Zij stellen dat het belangrijk is om informatie over de LEBZ eenvoudig toegankelijk te maken via reguliere (digitale) informatiekanalen [90].

Daarnaast verdient het aanbeveling in te zetten op het vergroten van kennis over de LEBZ binnen zedenteams. Zedenrechercheurs zouden minimaal moeten weten wat de LEBZ is, hoe de LEBZ werkt, wanneer de LEBZ ingezet kan worden en wie dit kan doen. Om dit te bereiken, zou geïnvesteerd kunnen worden in sterkere communicatielijnen tussen leidinggevend van zedenteams en het coördinatiepunt van de LEBZ. Er zou bijvoorbeeld, vergelijkbaar met de jaarlijkse expertbijeenkomst voor adviseurs, een jaarlijkse expertbijeenkomst georganiseerd kunnen worden door de LEBZ voor leidinggevend van zedenteams. In deze bijeenkomst zou de LEBZ de feedback uit LEBZ-adviezen over opsporingsonderzoek thematisch kunnen presenteren (bijvoorbeeld een top-5 van meest voorkomende punten van feedback). Ook zou met de leidinggevend een communicatieplan gemaakt kunnen worden hoe deze, en ook de eerder genoemde algemenere informatie over de LEBZ, de zedenrechercheurs het beste kan bereiken. Op deze manier zou de communicatie tussen de LEBZ en zedenteams geoptimaliseerd kunnen worden, en kennis over de LEBZ de zedenrechercheurs mogelijk beter bereiken.

Ook blijkt de feedback die in de LEBZ-adviezen gegeven wordt over de wijze waarop opsporingsonderzoek is uitgevoerd de zedenteams niet altijd te bereiken. Zoals gezegd, worden op individueel zaakniveau de betrokken zedenrechercheurs bereikt met de feedback, en dit zou ook de standaardpraktijk moeten zijn vanuit de officier van justitie en betrokken leidinggevend van zedenrechercheurs. Maar ook de overige zedenrechercheurs in een zedenteam kunnen leren van de feedback die door de LEBZ gegeven wordt. Hier ligt mogelijk een rol voor de leidinggevende van zedenteams. Door in teamverband met de zedenrechercheurs te reflecteren op deze feedback, kan meer lering getrokken worden uit de individuele LEBZ-adviezen. Wellicht kunnen ook LEBZ-adviseurs een rol spelen bij de overdracht van deze feedback. Zij zouden deze feedback bijvoorbeeld gethematiseerd en geanonimiseerd in teamverband toe kunnen lichten aan zedenrechercheurs. Door LEBZ-adviseurs en zedenrechercheurs in gesprek te laten gaan over LEBZ-adviezen, kan dit bijdragen aan het versterken en verbeteren van de politiepraktijk, maar mogelijk ook aan het verder verbeteren van de LEBZ-adviezen, die daardoor meer op de politiepraktijk kunnen worden toegesneden. Een voorwaarde is dat hier vanuit de politie tijd en ruimte voor wordt gecreëerd.

Verder is het aan te bevelen de LEBZ te evalueren, met de focus op capaciteit en werkverdeling. Dat de LEBZ in de overdracht van kennis en expertise steken heeft laten vallen, komt naar alle waarschijnlijkheid door een te beperkte capaciteit. Een grondige evaluatie door bijvoorbeeld het ministerie van Justitie en Veiligheid met daarin ook vervolgstappen om kennisoverdracht naar het algemene publiek en zedenteams van de politie te verbeteren, zou het functioneren van de LEBZ kunnen optimaliseren.

Daarnaast zijn er ook een tweetal aanbevelingen die de interne procedures van de LEBZ zouden kunnen verbeteren. Ten eerste kunnen de LEBZ-coördinatoren de kandidaat-adviseurs in de introductieprocedure meer informatie geven over de verwachtingen die zij hebben van actieve adviseurs en de verwachtingen van hun eigen bijdrage. Een starterspakket voor kandidaat-adviseurs met deze informatie zou dit kunnen oplossen. Ten tweede hebben meerdere actieve LEBZ-adviseurs gepleit voor hervatting van het vaste patroon van jaarlijkse bijeenkomsten georganiseerd door de LEBZ. Hervatting is aan te bevelen, aangezien deze bijeenkomsten een belangrijk deel uitmaken van (bij)scholing en intervisie binnen de LEBZ voor zowel kandidaat als actieve adviseurs.

7.7 Ten slotte

Het beeld dat wij als onderzoekers gekregen hebben van de LEBZ, is tweeledig. Enerzijds zien wij een expertisegroep waarvan de coördinatoren onder druk staan door de discussie en kritiek die de aanleiding vormde voor dit onderzoek. Hoewel er ruimte is voor verbetering in de taken en taakuitvoering van de LEBZ, zoals omschreven in deze rapportage, is onze indruk dat de coördinatoren werken vanuit de taken en taakuitvoeringen zoals deze sinds de oprichting in 1999 zijn opgesteld. De steken die men hierin heeft laten vallen, zijn naar alle waarschijnlijkheid door capaciteitsproblemen ontstaan. Voor de LEBZ-adviseurs die wij hebben gesproken geldt ook dat zij werken vanuit de procedure zoals beschreven in deze rapportage (in hoofdstuk 2), en unaniem staan achter de multidisciplinaire werkwijze van de LEBZ waarin zij hun advies geven. Zij, en vele andere met directe ervaring met de LEBZ, zijn ervan overtuigd dat de coördinatoren en de adviseursgroep voldoende kennis en expertise hebben om hun werk gedegen te kunnen doen. De onderzoekers sluiten zich hierbij aan, en zien ook een expertisegroep met voldoende kennis en expertise voor een gedegen taakuitvoering.

Tevens zien wij als onderzoekers een expertisegroep waarover veel onduidelijkheid bestaat en verheldering vereist is. Met name onder de gesproken (vermeende) slachtoffers, vertegenwoordigers van (vermeende) slachtoffers en behandelaren blijken veel onduidelijkheden en misverstanden te bestaan over de taken en taakuitvoering van de LEBZ. Meer transparantie over de LEBZ lijkt ons, zoals gezegd, een eerste stap in de goede richting. Uit ons onderzoek blijkt dat zedenslachtoffers en behandelaren ongeïnformeerd zijn over de LEBZ, omdat zij onvoldoende op de hoogte zijn van de taken van de LEBZ en de rol die zij heeft in de strafrechtsketen. Dit moet hen verteld worden, onder meer wat de LEBZ doet, maar vooral ook wat niet, wie de leden zijn van de LEBZ en met welke autoriteit zij zaken beoordelen. Geef ook de redenen waarom dit zo is afgesproken en leg de rol van de LEBZ in de strafrechtsketen uit.

We realiseren ons echter dat meer openheid en uitleg over de LEBZ niet alle problemen zal oplossen. Het zal voor de LEBZ ingewikkeld blijven om te kunnen voorzien in en af te stemmen op de behoeften en verwachtingen die (vertegenwoordigers van) slachtoffers van zedenzaken hebben. Deze behoeften en verwachtingen blijven mogelijk wringen met de smalle juridische taak die de LEBZ in het strafproces heeft. Behalve het bieden van transparantie, zou de politie en het OM meer voorlichting kunnen geven toegespitst op deze smalle juridische taak en de belangrijke rol van bewijslast hierin. Onze indruk is dat op deze en eerder genoemde punten veel ruimte tot verbetering mogelijk is. Hopelijk draagt dit onderzoek bij aan reflectie op de LEBZ en het functioneren in de toekomst.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

- [1] GGZ Standaarden, 'Zorgstandaard Dissociatieve Stoornissen', 2022. Geraadpleegd: nov. 28, 2022. [Online]. Beschikbaar: <https://www.ggzstandaarden.nl/>
- [2] 'Omstreden herinneringen', Den Haag, 2004.
- [3] Staatscourant 2008, nr. 2738, Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik.
- [4] N.M. Nierop en P. van den Eshof, 'De ontstaansgeschiedenis ontrafeld: onderzoeksverslag van de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken over de periode 2001-2002', nov. 2003.
- [5] N.M. Nierop en P. van den Eshof, 'De feiten beschouwd: verslag van de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken over de periode 1 oktober 1999 - 31 december 2000', jun. 2001.
- [6] M. ter Beek en N. Nierop, 'Het beoordelen van complexe zedenzaken door de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ) - periode 2008-2020 (niet openbaar)', *Cahiers Politiestudies*, vol. 2, nr. 63, pp. 131-160, 2022.
- [7] N.M. Nierop en P. van den Eshof, 'Misbruik, Misleiding en Misverstanden: onderzoeksverslag van de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken over de periode 2003-2007', nov. 2008.
- [8] H. F. M. Crombag en W. A. Wagenaar, 'Audite et alteram partem', *Trema*, vol. 23, pp. 93-96, 2000.
- [9] E. Rassin, 'Het bepalen van geloofwaardigheid: de methode van de alternatieve scenario's', *De Psycholoog*, vol. 36, pp. 348-355, 2001.
- [10] E. Rassin, 'Het beoordelen van de validiteit van (getuigen) verklaringen met de methode van de alternatieve scenario's; een update', *Expertise en Recht*, vol. 4, pp. 119-124, 2014.
- [11] P. J. van Koppen en A. R. Machor, 'A scenario approach to the Simonshaven case', *Top Cogn Sci*, vol. 12, pp. 1132-1151, 2019.
- [12] A. Vredeveldt, A. J. Eva, A. J. van Rosmalen, P. J. van Koppen, I. E. Dror, en H. Otgaar, 'Legal psychologists as experts: guidelines for minimizing bias', *Psychology, Crime & Law*, 2022.
- [13] H. Otgaar, C. de Rooter, M. L. Howe, L. Hoetmer, en P. van Reekum, 'A case concerning children's false memories of abuse: Recommendations regarding expert witness work', *Psychiatry, Psychology and Law*, vol. 24, nr. 3, pp. 365-378, 2017.
- [14] B. O'Brien, 'Prime suspect: an examination of factors that aggravate and counteract confirmation bias in criminal investigations', *Psychology, Public Policy, and Law*, vol. 15, nr. 4, pp. 315-334, 2009.
- [15] A. Vredeveldt, H. Otgaar, H. Merckelbach, en P. van Koppen, 'Het rechtspsychologische deskundigenrapport', *Expertise en Recht*, vol. 6, pp. 243-247, 2017.
- [16] Staatscourant 1999, nr. 174, Aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties.
- [17] 'Landelijke expertisegroep voor bijzondere zedenzaken - Voorstel voor het inrichten van het landelijk coördinatiepunt van de LEBZ [niet openbaar]', jul. 1999.
- [18] Politie, 'Politie-instructie Zeden Kinderpornoografie Kinderseksstoerisme [niet openbaar]', dec. 2016.

- [19] 'Nieuw boek Griet Op de Beeck over incest', De Wereld Draait Door, 2017. [Online]. Beschikbaar: <https://www.bnnvara.nl/dewerelddraaitdoor/>
- [20] 'Expertgroep politie orkestreerde mediaberichten "hervonden herinneringen" Griet op de Beeck', 2021. [Online]. Beschikbaar: <https://www.vpro.nl/argos/>
- [21] 'LEBZ: "Focus ligt op het onderzoeken van de objectieve werkelijkheid"', 2020. [Online]. Beschikbaar: <https://www.vpro.nl/argos/>
- [22] 'Kamerstuk - motie van Nispen', 2020. [Online]. Beschikbaar: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35349-16.html>
- [23] R. Pawson en N. Tilley, *Realist Evaluation*. London: Sage, 1997.
- [24] Staatscourant 2005, nr. 17, Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik.
- [25] Staatscourant 2010, nr. 19123, Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik.
- [26] N.M. Nierop, 'Nota Positionering Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ) [niet openbaar]', mrt. 2022.
- [27] I. Augusteijn, 'Handreiking Inzet Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ)', nov. 2015.
- [28] J. Hulsenk, 'Brief betreffende "Verslag werkzaamheden Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken"'. aug. 06, 2001.
- [29] R.S.T. van Rossem-Broos, 'Brief betreffende "Verslag werkzaamheden Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken"'. Assen, sep. 19, 2001.
- [30] Voorzitter OM-commissie zeden, 'Brief betreffende evaluatie [niet in ons bezit]'. jun. 12, 2001.
- [31] J. Engels, 'De LEBZ, expertise in vervolgingsadviezen. De verhouding tussen het OM en de LEBZ [niet openbaar en niet in ons bezit]', Onderzoeksrapport stage, Juridische Hogeschool Avans / Fontys, 2010.
- [32] J. van Peperstraten, 'Seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties; kwaliteitseisen vergen nieuwe werkwijze', *Algemeen Politieblad*, pp. 10–11, okt. 23, 1999.
- [33] 'De politieke en justitiële zedentaak; stand van zaken [niet in ons bezit]', apr. 2003.
- [34] Ministerie van Justitie, 'Rapport van de Werkgroep Ritueel Misbruik', apr. 1994.
- [35] P. J. van Koppen, 'Hervonden misdrijven; over aangiften van seksueel misbruik na therapie. Advies aan de minister van justitie', 1997.
- [36] Conclusies en aanbevelingen voor de bejegening van slachtoffers van seksuele misdrijven (richtlijnen De Beaufort). 1986.
- [37] J. Gregory en S. Lees, *Policing Sexual Assault*. Routledge, 1999.
- [38] R. Kool en M. Moerings, 'De Wet Terwee - Evaluatie van juridische knelpunten', 2001.
- [39] 'Geschiedenis - Slachtofferhulp Nederland'. <https://www.slachtofferhulp.nl/over-ons/geschiedenis/> (geraadpleegd jun. 28, 2022).
- [40] T. A. Beetstra, 'Massahysterie in de Verenigde Staten en Nederland. De affaire rond de McMartin Pre-School en het ontuchtscandaal in Oude Pekela', in *Mediahypes en moderne sagen: Sterke verhalen in het nieuws*, P. Burger en W. Koetsenruijter, Red. Stichting Neerlandistiek Leiden, 2004, pp. 53–69. Geraadpleegd: jun. 28, 2022. [Online].
- [41] P. Vasterman, *Mediahype*. Universiteit van Amsterdam, 2004.
- [42] B. Snoijink, *Yolanda, Mijn verhaal*. BBNC Uitgevers, 1994.
- [43] W. A. Wagenaar, H. Israëls, en P. J. van Koppen, *Slapende Rechter. Waarom het veroordelen van burgers niet alleen aan de rechter kan worden overgelaten*. 2009.

- [44] P. Ruigrok en M. Gulmans, 'Andere Tijden, Incest in Epe', NTR-VPRO, Nederland, nov. 20, 2014.
- [45] G. den Elt, *Schandaal op Schiermonnikoog: Hoe de affaire Lancee justitie in opspraak bracht*. 1998.
- [46] R. Kool, 'Het post-Lancee tijdperk: normering en professionalisering van justitieel optreden bij seksueel misbruik', *Nederlands Juristenblad*, nr. 29, pp. 1379–1380, aug. 1999.
- [47] S. Boon en N. Draijer, *Multiple personality disorder in the Netherlands: A study on reliability and validity of the diagnosis*. Swets & Zeitlinger Publishers, 1993. Geraadpleegd: jun. 28, 2022. [Online].
- [48] L. Fauwe, 'Ritueel misbruik van kinderen voor Satan', *Het Parool*, jun. 12, 1993.
- [49] T. A. Beetstra, 'Van kwaad tot erger; de sociale constructie van satanisch ritueel misbruik in de Verenigde Staten en Nederland', *Datawysse/Universitaire Pers Maastricht*, 2009.
- [50] J. S. la Fontaine, 'The extent and nature of organised and ritual abuse: research findings', 1994.
- [51] G. S. Goodman, J. Qin, B. L. Bottoms, en P. R. Shaver, 'Characteristics and sources of allegations of ritualistic child abuse: final report to the National Center on Child Abuse and Neglect', 1994.
- [52] E. F. Loftus en K. Ketcham, *The Myth of Repressed Memory*. St. Martin's Press., 1994.
- [53] J. Ost, 'Adults' retractions of childhood sexual abuse allegations: high stakes and the (in)validation of recollection', *Memory*, vol. 25, pp. 900–909, 2017.
- [54] J. Ost, A. Costall, en R. Bull, 'A study of retractors experiences of making and repudiating claims of early sexual abuse', *Psychology, Crime and Law*, vol. 8, nr. 2, pp. 155–181, 2002.
- [55] H. Otgaar, M. L. Hove, en L. Patihis, 'What sciences tells us about false and repressed memories', *Memory*, pp. 1–6, 2021.
- [56] H. Otgaar e.a., 'De wetenschap achter verdrongen en valse herinneringen', *De Psycholoog*, 2021.
- [57] M. Hupperetz, N. Nierop, M. K. ter Beek, P. van den Eshof, en M. van Beek, 'De invloed van trauma op de accuraatheid van verklaringen', *Nederlands Juristen Blad*, pp. 1266–1273, 2018.
- [58] D. Goldfarb, G. S. Goodman, R. P. Larson, M. L. Eisen, en J. Qin, 'Long-term memory in adults exposed to childhood violence: Remembering genital contact nearly 20 years later', *Clinical Psychological Science*, vol. 7, nr. 2, pp. 381–396, 2019.
- [59] L. Patihis en M. H. Pendergrast, 'Reports of recovered memories of abuse in therapy in a large age-representative U.S. national sample: Therapy type and decade comparisons', *Clinical Psychological Science*, vol. 7, pp. 3–21, 2019.
- [60] I. M. Engelhard, R. J. McNally, en K. van Schie, 'Retrieving and modifying traumatic memories: Recent research relevant to three controversies', *Curr Dir Psychol Sci*, vol. 28, nr. 1, pp. 91–96, 2019.
- [61] Politie, 'Politie-instructie Zeden [niet openbaar]', 2016.
- [62] I. M. ter Beek en N. Nierop, 'Beschuldigingen van ritueel misbruik', *Expertise en Recht*, vol. 5, pp. 190–199, 2021.
- [63] Openbaar Ministerie, 'Beleid en Straffen', jul. 11, 2022. <https://www.om.nl/onderwerpen/beleidsregels> (geraadpleegd jul. 11, 2022).
- [64] Staatscourant 2016, nr. 19414, Aanwijzing zeden.

- [65] CBS Statline, 'Geregistreeerde criminaliteit; soort misdrijf; regio'. CBS, 2022.
- [66] 'CBS - inwoners per arrondissement in 2021', 2021. Geraadpleegd: jan. 02, 2023. [Online]. Beschikbaar: <https://www.cbs.nl>
- [67] M. Steller, 'Recent developments in statement analysis', in *Credibility Assessment*, vol. 47, J. C. Yuille, Red. Dordrecht: Springer, 1989, pp. 135-154.
- [68] J. C. Yuille, 'The systematic assessment of children's testimony', in *Seksueel misbruik van jonge kinderen; een onderzoek naar signalen en signaleren, en naar ondervragen en vertellen inzake seksueel misbruik*, 3de dr., vol. 29, F. Lamers-Winkelmann, Red. Amsterdam: VU-Uitgeverij, 1995, pp. 247-262.
- [69] C. L. Ruby en J. C. Brigham, 'The usefulness of the Criteria-Based-Content-Analysis Technique in distinguishing between truthful and fabricated allegations: a critical review', *Psychology, Public Policy and Law*, pp. 705-737, 1997.
- [70] A. Vrij, 'Criteria-Based Content Analysis: a qualitative review of the first 37 studies', *Psychology, Public Policy, and Law*, pp. 3-41, 2005.
- [71] W. A. Wagenaar en H. F. M. Crombag, *The popular policeman and other cases; psychological perspectives on legal evidence*. Amsterdam, 2005.
- [72] E. Rassin en P. J. van Koppen, 'Het verhoren van kinderen in zedenzaken', in *Het recht van binnen; psychologie van het recht*, vol. 3, P. J. van Koppen, D. J. Hessing, H. L. G. J. Merckelbach, en H. F. M. Crombag, Red. Deventer: Kluwer, 2002, pp. 507-530.
- [73] H. J. G. Soppe, 'Getuigenissen van kinderen in zedenzaken II; bepaling van de geloofwaardigheid', *De Psycholoog*, pp. 261-265, 1995.
- [74] H. J. G. Soppe, 'Het verhoren van kinderen in zedenzaken', in *Het hart van de zaak; psychologie van het recht*, P. J. van Koppen, D. J. Hessing, en H. F. M. Crombag, Red. Deventer, Gouda: Quint, 1997.
- [75] H. J. G. Soppe, 'Criteria Based Content Analysis (CBCA) en geloofwaardigheid', *Nederlands Juristenblad*, pp. 995-996, 1998.
- [76] F. Lamers-Winkelmann, *Seksueel misbruik van jonge kinderen; een onderzoek naar signalen en signaleren, en naar ondervragen en vertellen inzake seksueel misbruik*. Amsterdam: VU uitgeverij, 1995.
- [77] E. Rassin, H. L. G. J. Merckelbach, en H. F. M. Crombag, 'De Criteria Based Content Analysis (CBCA) als instrument om de geloofwaardigheid van getuigenverklaringen te bepalen; een kritische notitie', *Nederlands Juristenblad*, vol. 42, pp. 1923-1929, 1997.
- [78] K. R. Popper, *Conjectures and refutations: The growth of scientific knowledge*. London: Routledge & Keagan Paul, 1963.
- [79] H. Otgaar, M. L. Howe, en O. Dodier, 'What can expert witnesses reliably say about memory in the courtroom?', *Forensic Sci Int Mind Law*, 2022.
- [80] N. Nierop en P. van den Eshof, 'Voorbij ritueel misbruik; de ervaringen van een "retractor"', *EMDR-Magazine*, 2017.
- [81] N. Nierop, P. van den Eshof, en C. Brandt, 'A practical approach to sexual abuse allegations: Netherlands Expert Committee for Equivocal Sexual Abuse Allegations', *Psychiatry, Psychology and Law*, 2021.
- [82] M. Hupperetz, N. Nierop, M. ter Beek, P. van den Eshof, en M. van Beek, 'The correlation between trauma and the accuracy of statements', in *Psychological health impact of trafficking in human beings for sexual exploitation on female victims*, 2020.
- [83] I. Wessel, L. Raymaekers, N. Nierop, P. van den Eshof, H. Otgaar, en M. Jellic, 'Hervonden herinneringen', in *Routes van het recht*, Boom Juridisch, 2017.

- [84] S. Schouten, P. van den Eshof, I. Schijff, en C. Schippers, *Handboek vermiste personen*. Reed Business Information, 2016.
- [85] H. Otgaar, M. L. Howe, en L. Patihis, 'What science tells us about false and repressed memories', *Memory*, pp. 1-6, 2021.
- [86] T. Crowther, 'Report of the Independent Inquiry Telford Child Sexual Exploitation', 2022. Geraadpleegd: okt. 25, 2022. [Online]. Beschikbaar: <https://www.iitcse.com/confidential-support>
- [87] 'In het hele Verenigd Koninkrijk heerst een cultuur van ontkenning', NRC, aug. 28, 2014. Geraadpleegd: okt. 25, 2022. [Online]. Beschikbaar: <https://www.nrc.nl>
- [88] 'Duitsland onderzoekt "onmenselijk wrede" kindermisbruikzaak', De Volkskrant, mei 30, 2022. Geraadpleegd: okt. 25, 2022. [Online]. Beschikbaar: <https://www.volkskrant.nl>
- [89] B. Zuidervaart, 'Justitie hoopt eindelijk slag te slaan met Koolvis-zaak', Trouw, 2009. Geraadpleegd: jan. 05, 2023. [Online]. Beschikbaar: <https://www.trouw.nl>
- [90] J. Hendriks, A.-M. Slotboom, en T. Mooren, 'Tussen ongeloof, ondersteuning en opsporing: over georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen', 2022.
- [91] WODC, 'Criminaliteit en rechtshandhaving 2021: Ontwikkelingen en samenhangen', Den Haag, 2022.
- [92] 'OM legt zich neer bij uitspraak zedenzaak', Brabants Dagblad, sept. 5, 2016. Geraadpleegd: jan. 9, 2023. [Online]. Beschikbaar: <https://www.bd.nl>

BIJLAGE 1 STEEKPROEF ADVISEURS LEBZ

Van de coördinatoren van de LEBZ hebben we een lijst ontvangen met de namen van alle personen die adviseur zijn (geweest) van de LEBZ in de periode 2016 tot heden. Per adviseur is aangegeven tot welke discipline zij behoren, waar zij werkzaam zijn en sinds wanneer of in welke periode zij adviseur zijn geweest.

Om een goede verdeling naar discipline en periode dat zij adviseur zijn/waren te krijgen, hebben we per discipline een overzicht gemaakt van het jaar waarin zij adviseur zijn geworden (huidige adviseurs) c.q. het jaar dat zij zijn gestopt (oud-adviseurs).

We hebben van de 50 adviseurs er veertien geselecteerd, acht huidige van de 29 en zes voormalige adviseurs van de 21 (Tabel 1).

Tabel 1. Huidige en oud-adviseurs LEBZ naar discipline

	Rechtspsychologen/ cognitief psychologen	GZ-psychologen/ orthopedagogen	Zeden- rechercheurs	Rapporteurs LEBZ	Totaal
Huidige + oud- adviseurs	11	14	15	10	50
Aantal geselecteerd (totaal)	3	4	4	3	14
Huidige adviseurs	2	2	2	2	8
Oud- adviseurs	1	2	2	1	6

Huidige adviseurs

Tabel 2 geeft een overzicht van de huidige adviseurs. Per discipline gaat het om zeven adviseurs, behalve voor de rapporteurs (acht). Per discipline hebben we er twee geselecteerd waarbij we gelet hebben op de spreiding in het aantal jaren dat zij actief adviseur zijn geweest.

Tabel 2. Huidige adviseurs LEBZ naar discipline en het jaar waarin zij actief adviseur zijn geworden

	Rechtspsychologen/ cognitief psychologen	GZ-psychologen/ orthopedagogen	Zeden- rechercheurs	Rapporteurs LEBZ	Totaal
2022	3	2	3 (1)		8
2021		2 (1)	1		3
2020		1	1	2 (1)	4
2019	3 (1) (1)		1 (1)	2	6
2018		1 (1)		1	2
2017		1	1 (1)		2
2016					
eerder	1 (1)			3 (1)	4
Totaal	7	7	7	8	29

Geselecteerd (1 per categorie); Non-respons/ afgevallen

Oud-adviseurs

De oud-adviseurs hebben we eveneens verdeeld naar discipline en naar het jaar waarin zij zijn gestopt (Tabel 3), maar ook naar het aantal jaren dat zij aan de LEBZ waren verbonden (Tabel 4). Vervolgens hebben we zes oud-adviseurs geselecteerd, waarbij we vooral adviseurs hebben gekozen die recent nog actief adviseur waren. Vanwege de hogere aantallen bij de GZ-psychologen en de zedenrechercheurs hebben we er daarvan twee geselecteerd en één van de beide overige disciplines.

Tabel 3. Oud-adviseurs LEBZ naar discipline en tot het jaar waarin zij adviseur zijn geweest

	Rechtspsychologen/ cognitief psychologen	GZ-psychologen/ orthopedagogen	Zeden- rechercheurs	Rapporteurs LEBZ	Totaal
2022	1	2			3
2021	2		2		4
2020		1	2		3
2019			1	2	3
2018	1		2		3
2017		2			2
2016		2	1		3
Totaal	4	7	8	2	21

Tabel 4. Oud-adviseurs naar het aantal jaren dat zij adviseur zijn geweest

	Rechtspsychologen/ cognitief psychologen	GZ-psychologen/ orthopedagogen	Zeden- rechercheurs	Rapporteurs LEBZ	Totaal
2022	8	12 en 16 (1)			3
2021	7 en 9 (1)		7 en 8 (1)		4
2020		7 (1)	1 en 3		3
2019			7	12 en 1 (1)	3
2018	6		8 en 9 (1)		3
2017		8 en 9			2
2016		3 en 5	7		3

Geselecteerd (1 per categorie)

BIJLAGE 2 INFORMATIEBRIEF EN TOESTEMMINGSVERKLARING

Informatiebrief

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatie Centrum (WODC) voert onderzoeks- en adviesbureau Breuer&Intraval een onderzoek uit naar het Landelijk Expertisecentrum Bijzondere Zedenzaken (LEBZ). U bent onlangs benaderd met de vraag om deel te nemen aan dit onderzoek. In deze informatiebrief is de belangrijkste informatie over het onderzoek samengevat.

Onderzoek LEBZ

Het doel van dit onderzoek is om meer inzicht te krijgen in de taken, doelen en de werkwijze van de LEBZ. Voor het onderzoek wordt op verschillende manieren informatie verzameld. Ook gaan de onderzoekers in gesprek met professionals die (direct) betrokken zijn of zijn geweest bij de LEBZ.

Wat houdt deelname in

De onderzoekers gaan graag met u in gesprek over uw betrokkenheid bij en ervaringen met de LEBZ. De interviews zullen online of op locatie worden afgenomen. Als u daar toestemming voor geeft wordt het gesprek opgenomen. Deze opname wordt uitsluitend gebruikt om het interview goed uit te werken. Na afronding van het onderzoek wordt de opname vernietigd. Deelname aan een interview duurt maximaal een uur.

Belangrijk om te weten

Uw gegevens worden vertrouwelijk behandeld. Wat u tijdens het interview verteld zal niet aan anderen worden doorgegeven. Het rapport zal zo worden opgesteld dat uitspraken en meningen niet herleidbaar zijn naar een persoon. Er wordt op geen enkele wijze vertrouwelijke informatie of persoonsgegevens van of over u naar buiten gebracht.

Deelname aan dit onderzoek is geheel vrijwillig. Als u niet wilt deelnemen, zal dit geen gevolgen hebben voor u. Mocht u besluiten deel te nemen en zich later bedenken, dan mag u op ieder moment stoppen met dit onderzoek. U hoeft hiervoor geen reden op te geven en dit heeft geen nadelige gevolgen.

De uitgewerkte audio-opnamen, formulieren en andere documenten die in het kader van dit onderzoek worden verzameld, worden bewaard in een beveiligde omgeving van Breuer&Intraval en na tien jaar vernietigd.

Vragen, klachten, opmerkingen

Mocht u na het lezen van deze informatiebrief of in de toekomst vragen hebben over het onderzoek, dan kunt u deze vragen op ieder moment stellen aan projectleider Jacco Snippe via jacco.snippe@breuerintraval.nl (06 - 54 66 01 52), of onderzoeker Ruud Roodbeen via ruud.roodbeen@breuerintraval.nl (06 - 82 36 74 77).

Toestemmingsverklaring

Betreft: deelname onderzoek LEBZ

Ondergetekende verklaart:

Ik heb de informatiebrief gelezen en begrepen. Ik kon vragen stellen en mijn vragen zijn voldoende beantwoord. Ik ga akkoord met deelname aan het onderzoek.

Ik geef de onderzoeker toestemming om tijdens het interview geluidsopnames te maken. Ik weet dat deelname aan dit onderzoek vrijwillig is en dat ik het recht heb om vragen niet te beantwoorden. Ook weet ik dat ik op ieder moment mijn deelname aan het onderzoek, zonder opgave van redenen, kan stoppen.

Ik geef toestemming voor het verzamelen, bewaren en gebruiken van mijn gegevens voor het doel van dit onderzoek. Ik vind het goed dat resultaten uit dit onderzoek schriftelijk en mondeling zullen worden gepresenteerd en weet dat mijn gegevens vertrouwelijk behandeld worden.

Ik geef toestemming dat alle informatie uit dit onderzoek maximaal 10 jaar wordt opgeslagen in een beveiligde omgeving bij Breuer&Intraval.

Ik begrijp bovenstaande tekst en doe mee aan dit onderzoek

Naam geïnterviewde:

Handtekening:

Datum: ____ / ____ / ____

Naam onderzoeker:

Handtekening:

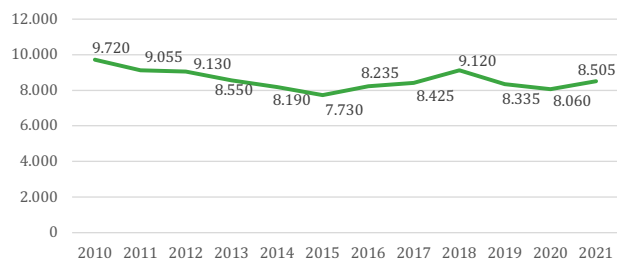
Datum: ____ / ____ / ____

BIJLAGE 3 ONTWIKKELINGEN ZEDENMISDRIJVEN

Geregistreerde zedenmisdrijven

Het aantal geregistreerde zedenmisdrijven fluctueert rond de acht à negenduizend per jaar (Figuur 1) [65]. In 2021 registreerde de politie 8.500 zedenmisdrijven. In de afgelopen jaren fluctueerde het aantal zedenzaken slechts in lichte mate.

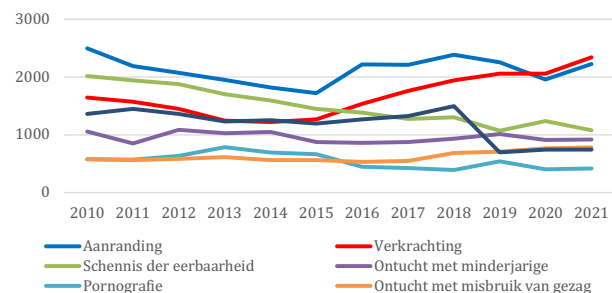
Figuur 1 Aantal geregistreerde zedenmisdrijven door de politie, 2010-2021 [65]

Meer verkrachtingen en aanrandingen geregistreerd

In 2014 is 1.220 keer aangifte gedaan van een verkrachting bij de politie (Figuur 2) [65]. Hierna nemen de aangiften elk jaar toe, tot 2.340 in 2021. Ruim een kwart (27,5%) van de aangiften van zedenmisdrijven is daarmee een verkrachting. Ook het aantal registraties van aanrandingen neemt toe na 2015, tot 2.225 in 2021. Dit is eveneens ruim een kwart (26,2%) van de zedenmisdrijven.

Figuur 2 Aantal door de politie geregistreerde zedenmisdrijven naar soort misdrijf, 2010-2021 [65]

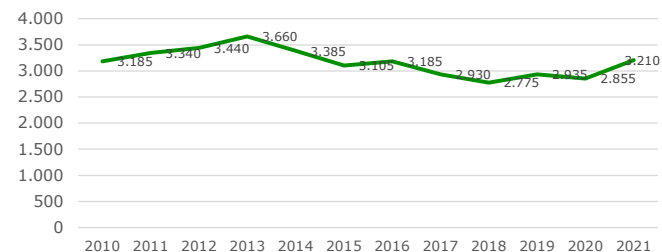
Ingeschreven zedenzaken OM

In de periode 2010-2021 fluctueert het aantal bij het OM ingeschreven zedenzaken rond de ruim 3.000 zaken per jaar (Figuur 3) [91]. Dit betekent dat jaarlijks rond een derde

van de bij de politie aangegeven zedenmisdrijven bij het OM wordt ingeschreven. In 2021 betrof de instroom 37% van de aangegeven zedenmisdrijven.

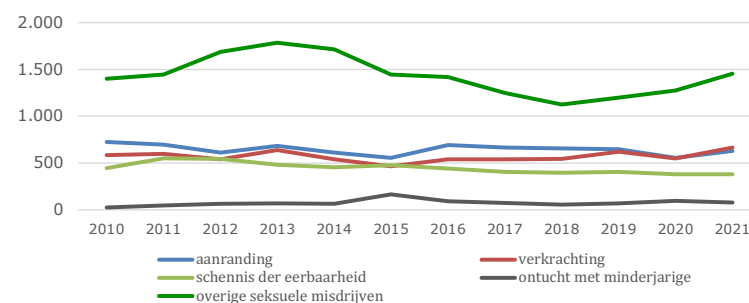
Het jaarlijks aantal bij het OM ingeschreven zedenzaken liet tot 2013 een stijging zien, daarna daalde dit tot 2018 daalde dit [91]. In 2019 was een stijging in de instroom zichtbaar. Deze stijging is waarschijnlijk vooral toe te schrijven aan een wijziging van de registratiemethode, waardoor zaken die in eerdere jaren in de voorfase (vóór instroom bij het OM) werden geseponeerd vanaf 2019 wel bij het OM instromen. In 2021 is weer sprake van een toename tot 3.210 ingestroomde zedenzaken.

Figuur 3 Instroom zedenzaken OM, 2010-2021 [91]

Wanneer we kijken naar het soort zedenmisdrijf dat instroomt bij het OM dan zien we de toename van de aangiften van met name verkrachtingen in de politieregistratie niet terug (Figuur 4.4) [91]. Van de instroom bij het OM is 20,1% een verkrachting en 19,6% een aanranding. Wel is de categorie overige zedenmisdrijven in de registratie van het OM relatief groot doordat ook kinderpornografie en ontucht met misbruik van gezag daaraan zijn toegevoegd.

Figuur 4.4 Aantal door OM ingeschreven zedenmisdrijven naar soort misdrijf, 2010-2021 [91]

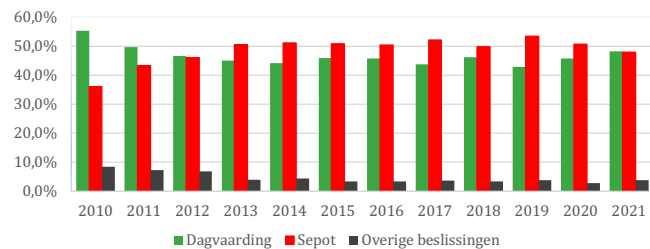

Beslissingen OM

Het OM kan verschillende beslissingen in een zaak nemen. Zij kan besluiten te dagvaarden (afdoening door een rechter), (voorwaardelijk of onvoorwaardelijk) te seponeren, een transactie aan te bieden (aanbod van officier van justitie buiten de rechter om), een zaak bij een andere zaak te voegen, administratief te beëindigen of een strafbeschikking op te leggen (door OM opgelegde sanctie voor misdrijven met een strafbedreiging van maximaal zes jaar).

Uit de gegevens over beslissingen van het OM blijkt dat sinds 2012 jaarlijks ongeveer de helft (50%) van de zedenzaken wordt geseponereerd (Figuur 4.5) [91]. In die zaken is het OM op grond van het onderzoek tot de conclusie gekomen dat er onvoldoende uitzicht is op een veroordeling of is van mening dat een veroordeling door een rechter technisch haalbaar is, maar beslist om andere redenen toch niet verder te gaan met de strafzaak. Daarnaast wordt jaarlijks in ongeveer 45% van de zedenzaken een verdachte gedagvaard. De overige zaken (>5%) worden administratief afgedaan of met een strafbeschikking. Vanaf 2010 tot 2019 is er sprake van een dalende trend in dagvaardingen en een stijgende trend in septs. In 2020 en 2021 stijgt het aantal dagvaardingen weer en nemen de septs af.

Figuur 4.5 Beslissingen OM in zedenzaken, 2010-2021 [91]

In 2021 werden 2.168 verkrachtingen en 2.144 aanrandingen gemeld bij de politie. Daarvan zijn slechts 195 daders veroordeeld voor verkrachting en 234 voor aanranding [91].

BIJLAGE 4 ONDERDELEN LEBZ-RAPPORTAGE

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Rapport in de zaak betreffende NAAM VERMEEND
SLACHTOFFER
(geboren te

LEBZ- nr.: XXX

Dit rapport is opgesteld door de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken. Het rapport is bedoeld om de officier van justitie te adviseren bij beslissingen in het opsporingsonderzoek. Het rapport heeft niet het karakter van een deskundigenrapport conform artikel 227 Wetboek van strafvordering.

Coördinatiepunt:

Formele gegevens LEBZ (zie appendix 1 voor een toelichting op de samenstelling en werkwijze van de LEBZ)

Zaaknummer LEBZ	
Slachtoffer	
Aangevers	
Beschuldigen	
Pleegdatum	
Officier van justitie	
Teamchef Thematische Opsporing Zeden	
Contactpersoon politie	
Vraagstelling	
Coördinatoren LEBZ	
Datum ontvangst dossier	
Datum zaakbespreking	
Deskundigen LEBZ	
Datum verzending rapport	

Overzicht ingezonden en bestudeerde stukken

Bijvoorbeeld:

Adviesaanvraag namens de officier van justitie d.d. DATUM
Proces-verbaal van bevindingen, informatief gesprek
Proces-verbaal van aangifte
Proces-verbaal van verhoor getuige
Brief therapeut/trainer
Brief Huisarts, medische informatie
Mailwisseling met aanvullende stukken
Audio-opnamen studioverhoor
..

Tijdslijn

Voorbeeld

Datum	Beschrijving
14 april 1995	Geboorte slachtoffer
10 september 2001	Eerste vermeende incident
2003
2004

Samenvatting

TEKST

Ontstaansgeschiedenis

TEKST

Hulpverlening

TEKST

Opsporingsonderzoek

TEKST

Conclusie en advies

TEKST

Appendix 1: Toelichting op de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Samenstelling en kader

De Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ) is een multidisciplinair samengestelde groep interne en externe deskundigen die door de officier van justitie kan worden gevraagd een (complexe) zedenzaak te beoordelen en advies te geven over de te nemen vervolgingsbeslissing.

In de Politie instructie Zeden, Kinderpornografie en Kindersekstoerisme (2016) en in de OM Handreiking Inzet LEBZ (2015) wordt beschreven welke zaken kunnen worden voorgelegd aan de LEBZ. Dit betreft zedenzaken met gedragswetenschappelijke aspecten die relevant zijn voor de bewijsvoering (zoals de betrouwbaarheid van een studioverhoor, de werking van het geheugen, de invloed van therapeuten op verklaringen, geseksualiseerd gedrag van kinderen en waarneming door getuigen). De LEBZ wordt geconsulteerd bij zaken met aspecten van hervonden herinneringen, herinneringen voor het derde levensjaar of herinneringen aan zaken die zich meer dan acht jaar geleden zouden hebben voorgedaan. Daarnaast kan de LEBZ facultatief worden geconsulteerd bij zaken waarin sprake is van een conflictscheiding, zaken waarbij personen met een verstandelijke beperking betrokken zijn, vermoedens van onjuiste beschuldigingen en andere complexe zedenzaken.

De LEBZ beoordeelt zaken vanuit multidisciplinair perspectief en binnen een juridisch kader. Er wordt scherp onderscheid gemaakt tussen beweringen en feiten. Gedragswetenschappelijke kennis wordt gebruikt bij het interpreteren van gegevens met het vaststellen van feiten. Het Scenario Analyse Model is leidend bij de analyse van de zaak. De opdrachtgever is de officier van justitie (sporadisch de advocaat-generaal of de rechter-commissaris). Het adviesrapport van de LEBZ wordt toegezonden aan de opdrachtgever en de leiding van het betrokken Team Zeden.

Per zaak wordt een adviesgroep samengesteld die doorgaans bestaat uit vier deskundigen. Deze deskundigen hebben verschillende achtergronden en zijn verbonden aan universiteiten, instellingen en de politie. De samenstelling is mede afhankelijk van de vraagstelling. De adviesgroep bestaat in principe uit vier soorten deskundigen:

- Klinisch psychologen, ontwikkelingspsychologen of orthopedagogen (extern);
- Rechtspsychologen, cognitief psychologen of functieleerpsychologen (extern);
- Zedenrechercheurs (intern);
- Recherchepsychologen (intern, tevens rapporteurs).

Werkwijze

In een intakegesprek met de officier van justitie bepaalt een coördinator van de LEBZ of de zaak geschikt is voor behandeling door de LEBZ en of het dossier voldoende informatie bevat om het dossier te behandelen. Eventueel worden naderen opsporingshandelingen geadviseerd alvorens de zaak in te sturen. Na ontvangst van het dossier wordt een adviesgroep samengesteld en wordt het dossier binnen deze adviesgroep verspreid. De deskundigen lezen het dossier individueel. De rapporteur bekijkt opnames van studioverhoren en bekijkt of beluistert waar nodig opnames van andere verhoren. De rapporteur informeert de overige deskundigen hierover. Tijdens een zaakbespreking wordt de zaak gezamenlijk doorgenomen, waarbij iedere deskundige de zaak vanuit de eigen expertise belicht. Na de zaakbespreking schrijft de rapporteur een conceptrapport, dat dat goedkeuring aan de overige deskundigen wordt voorgelegd. Na eventuele aanpassingen, op basis van de reacties van de deskundigen, wordt het eindrapport aan de officier van justitie verzonden. Een kopie van het rapport gaat naar het Team Zeden dat de zaak in behandeling heeft.

Analyse

Aangezien de beoordeling plaatsvindt binnen een juridisch kader, richt de LEBZ zich op de vraag of de aangifte wordt ondersteund door de feiten uit het dossier. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar informatie die de aangifte ondersteunt (verificatie), maar ook naar informatie die strijdig is met de aangifte (falsificatie) [81]. De interne en externe LEBZ-deskundigen gebruiken bij de analyse kennis uit de politiepraktijk en de wetenschap.

Bij het beoordelen van het dossier wordt uitgegaan van het Scenario Analyse Model [7]. De analyse richt zich zowel op het delict als op de ontstaansgeschiedenis van de beschuldiging. Bij het analyseren van de ontstaansgeschiedenis spelen de chronologie (tijdlijn) en de disclosure (eerste onthulling van het misbruik) een belangrijke rol. In elke zaak beschouwen de deskundigen of het dossier voldoende informatie bevat om de vraag van de officier van justitie te beantwoorden of dat nog aanvullende opsporingshandelingen kunnen worden verricht om ontbrekende informatie te verkrijgen. In het kader van verificatie wordt gekeken welke informatie uit het dossier de beschuldigingen ondersteunt; zo nodig worden aanbevelingen gedaan voor nader onderzoek. In het kader van falsificatie wordt nagegaan of er aanwijzingen zijn voor onjuiste beschuldigingen. Onderzocht wordt of sprake is van feiten die tegenstrijdig zijn met de aangifte [57] of van factoren die de ontstaansgeschiedenis fundamenteel negatief kunnen hebben beïnvloed. In hoofdlijnen wordt gelet op drie factoren: onjuiste interpretatie, beïnvloeding en confirmation bias. Onjuiste interpretaties kunnen betrekking hebben op klinisch psychologische gegevens, beelden/dromen, fysieke/medische gegevens, verzorgingshandelingen en vrijwillig seksueel contact. Bij beïnvloeding kan het bijvoorbeeld gaan om het stellen van suggestieve vragen, het doen van suggesties over de (onbekende) oorzaak van problemen of collaborative storytelling (onderling praten over de zaak waardoor niet meer kan worden vastgesteld wat de oorspronkelijke informatie was). Voorbeelden van confirmation bias (allen waarde hechten aan informatie die de eigen vermoedens bevestigt) zijn het net zo lang doorgedaan met ondervragen tot het gewenste antwoord volgt op shoppen bij hulpverleners tot men wordt bevestiging in het eigen idee. Het is belangrijk om op te merken dat een onjuiste beschuldiging niet per definitie hetzelfde is als een doelbewust valse beschuldiging, zoals bedoeld in artikel 188 WvSr). Ten slotte wordt ook de kwaliteit van het opsporingsonderzoek beschouwd (bijv. kwaliteit verhoren, verslaglegging, volledigheid van het onderzoek).

Conclusie en advies

De analyse van de LEBZ mondt uit in een conclusie en advies aan de officier van justitie over het al dan niet voortzetten van het opsporingsonderzoek of over het al dan niet vervolgen van de beschuldigde. Er zijn globaal vier mogelijke conclusies en aanbevelingen: 1) het politiedossier bevat voldoende informatie, het bevat feiten die de aangifte ondersteunen en het bevat geen factoren die een fundamenteel negatieve invloed hadden op de ontstaansgeschiedenis van de beschuldiging. Geadviseerd wordt het onderzoek voort te zetten c.q. de verdachte te vervolgen. 2) Het politiedossier bevat onvoldoende informatie, nader onderzoek is zinvol. Geadviseerd wordt het onderzoek voort te zetten. 3) het politiedossier bevat onvoldoende informatie, maar nader onderzoek is niet zinvol. Geadviseerd wordt het onderzoek te stoppen. 4) het politiedossier bevat feiten die strijdig zijn met de aangifte en/o factoren die de ontstaansgeschiedenis van de beschuldiging fundamenteel negatief kunnen hebben beïnvloed. Geadviseerd wordt het onderzoek te stoppen.